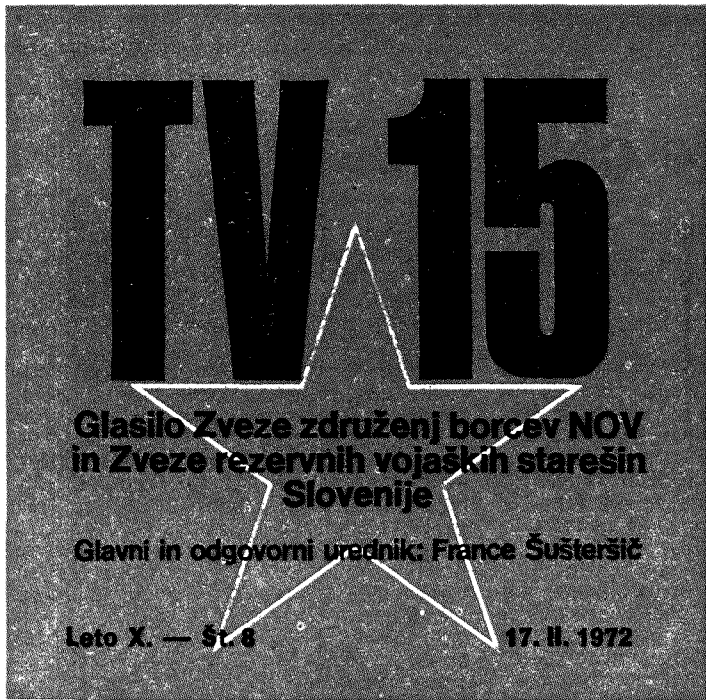

Posnetek z letošnjega pohoda čez Igman, o katerem berite reportažo na 6. strani

Premalo pojasnjujemo in opozarjamo

Kot smo že poročali, se je zadnje seje zveznega odbora ZRVS Jugoslavije udeležil tudi član predsedstva Zveze komunistov Jugoslavije Veljko Vlahović. Iz njegovega govora ob tej priložnosti povzemamo nekaj tehtnih misli.

Približno pred petnajstimi leti — je dejal tov. Vlahović — se je začelo prvo podcenjevanje revolucije, ki je potem naraščalo. Včasih se je pokazalo tudi v podcenjevanju borcev. Ni šlo za posamezne ljudi, temveč za dejansko degradacijo revolucije, česar pa mnogi niso opazili. Tej stvari naj bi posvetila primerno pozornost tudi organizacija RVS. Znano je namreč iz preteklosti, da mladi rodovi zmeraj težje za tem, da bi pretehtali zgodovino, minule dogodke. Deloma je res treba raziskati, če je kaj mistificirano, in poglobiti spoznanje o zgodovini. Toda pri nas se je zgodilo nekaj drugega. Med tem tako imenovanim preiskovanjem zgodovine so se utrdile sile, ki jim ni bilo mar resnice, temveč so hotele zanikati revolucijo. Čemu? Na to ni težko odgovoriti. Ustaške, četniške, belogardistične in druge sovražne sile so doživele takšen polom, da se s svojimi vojnimi gesli ni so mogle spet postaviti na noge. Novo ustaštvo in četništvo bi mogli oživiti le, če bi revoluciji odvzeli sloves in vrednost...

POHVALNA POBUDA ZMS

Mestna konferenca ZMS v Ljubljani je 14. februarja sklicala posvetovanje o negovanju tradicij NOB. Udeležili so se ga tudi predstavniki SZDL, RK, republiškega odbora ZZB NOV Slovenije in JLA.

Na posvetovanju so ugotavljali, da v Ljubljani negovanje tradicij NOB vse bolj zanemarjamo, in naglašali, da tudi v šolah zapostavljajo pouk o zgodovini NOB.

Po precej zanimivi in izčrpni razpravi so sklenili sklicati skupno sejo mestnih družbeno-političnih organizacij, da bi na njej sprejeli načrt, kako v prihodnje obupati in negovati tradicije NOB.

Dalje je tovariš Vlahović dejal, da so sovražne sile, ker s svojimi gesli in ljudmi iz vojne niso mogle uspešno nastopati, skušale najti zavetje med našimi vrstami, pri posameznih tovariših, ki so se skupaj z nami bojevali v revoluciji — in so ga, na žalost, tudi našle. Tako so se vtihotapljale v Zvezo komunistov, ker so se zavedale, da nadaljnja degradacija revolucije ne bi bila mogoča, če ne bi prišlo do preloma v ZK.

Hudo zgrešeno je bilo, da smo posvečali premalo pozornosti tistim nacionalističnim geslom, ki so na žalost ponekod med delom izobražencev in mladine naletela na plodna tla.

Preveč pozabljamo in premalo govorimo o tem — je dejal tovariš Vlahović — kaj se je dogajalo v preteklosti, od 19. stoletja do dandanes s številnimi narodi, ki niso imeli svoje revolucije. Ali: kaj bi se zgodilo z našimi narodi, če bi ne bilo revolucije in narodnoosvobodilne vojne od leta 1941 do 1945! Ali — kaj bi bilo, če bi nas doletelo, da bi oživela stara Jugoslavija! O tem sploh ne mislimo in tudi ne skušamo mladim rodovom pojasniti, kaj bi pomenilo, če bi se kaj takšnega zgodilo, zakaj revolucija je pač popolnoma usmerila naše narode v prihodnost, jim odprla pot v to prihodnost. Toda to spoznanje, ta zavest bi morala biti živa med vsemi našimi občani.

»Hočem reči: če bi pri nas ne bilo revolucije, bi naši narodi ostali le zgodovinske črepinje, ker bi drugi pritiskali nanje, drugi gospodarili z našimi deželami, in bi mi ne bili sami svoji gospodarji. Zdi se mi, da na to resnico premalo opozarjamo, premalo jo pojasnjujemo. Prav tako premalo pojasnjujemo, kaj dandanes pomeni srbski narod, kaj makedonski, hrvatski, slovenski, črnogorski, kaj so narodnosti itd. To pa, kar je dejansko nastalo, je bilo ustvarjeno prav zaradi korenitega preloma, s tem, da smo si odprli pot v prihodnost z bojem in revolucijo. Res, da je bilo to treba zelo drago plačati, tako drago, da ne smemo dopustiti prav nobenega poskusa, da bi kdo hotel to izpodkopavati! Ne le, da tega ne smemo dopuščati, marveč moramo napraviti korake naprej, ustvariti več, kot pa je bilo ustvarjeno z revolucijo.

Ne gre le za razmerje do revolucije, ne gre le za to, da moramo varovati revolucionarne pridobitve. Varovati te pridobitve je naloga zase; toda mi jih varujemo zato, da bi nadalje napredovali. Mene je najbolj bolelo, ko smo nedavno proslavljali 30-letnico vstaje naših narodov — z nekaterimi tovariši s Hrvaškega sem o tem govoril — da so na proslavi pozabili zelo veliko ljudi, ki so bili najboljši, kar jih je hrvaški narod sploh imel. Spominjam se jih, poznal sem veliko teh tovarišev — od Avgusta Cesarca (bila sva neločljiva v Španiji ves mesec) pa do Adžije, Priče, da ne naštevam še nekaterih članov CK KP Hrvatske, ki so padli leta 1941. Naj omenim le Marjana Kreačiča iz Turropolja. Bila sva neločljiva tovariša, skupno sva se bojevala. Ali Krndelja, ki je bil na čelu našega sindikata in je bil leta 1941 ustreljen. To so bili čudoviti ljudje, to je bil cvet hrvaškega naroda. Sredi proslave, tedaj, ko bi bilo treba te ljudi omeniti, ko bi jih bilo treba postaviti v zgled mladini, pa so se nenadno začeli vračati v davno preteklost — ne zaradi preteklosti same na sebi, marveč zaradi prihodnosti. Zakaj tistim, ki so se vračali v preteklost, ni bilo mar preteklosti. Če se že spominjaš preteklosti, se je treba spominjati tistih

svetlih tradicij vsakega naroda v minulosti, ne pa pomešati vsega, kar je bilo slabo in koristno, zanemariti pa to, kar je bilo najboljše, najdragocenejše med bojem naroda in njegovih velikih ljudi. To se je dogajalo vpricho nas vseh, mi pa smo bili na žalost precej molčeči. Vsi smo krivi, da smo tako malomarno gledali vse to, kar se je dogajalo v kratkem obdobju, in da smo vse to tako zlahka jemali...«

SESTANEK PREDSEDNIKOVBČINSKIH ODBOROV ZZB NOV SLOVENIJE

Na povabilo predsednika republiškega odbora ZZB NOV Slovenije se bodo danes v Ljubljani sestali predsedniki občinskih odborov Zveze združenj borcev NOV. Pogovorili se bodo o delitvi sredstev za gradnjo stanovanj udeležencev NOB, o enotnih merilih za dodeljevanje priznavaščin borcev NOV, pa tudi o pripravi na skupščine ZZB NOV po občinah in v republiki.

O poteku sestanka bomo poročali v prihodnji številki našega lista.

Obeta se skrajšanje vojaške službe

Takoj po vojni so pri nas fantje služili vojaščino v pehoti 24 mesecev, v enotah KNOJ, letalstvu in nekaterih zvrsteh po 36, v mornarici pa celo 48 mesecev. Pozneje so vojaško službo vsepovod skrajševali. Zdaj je najdaljša v državah-članicah varšavskega pakta, kjer fantje služijo od 24 do 36 mesecev. V nekaterih državah pa imajo plačano vojsko, kjer vojaki služijo veliko dlje, toda samo prostovoljci. Pri nas traja obvezna vojaška služba za fante z višjo izobrazbo 12 mesecev, za druge 18, v mornarici pa 24 mesecev.

Zaradi napredka v izobrazbi nasploh, posebno pa pouka o obrambi in zaščiti po šolah, pa tudi zaradi uvajanja sodobne tehnike v vojsko pa so pri nas začeli razmišljati o skrajšanju vojaške službe. Nedavno ga je predlagal sam zvezni sekretariat za narodno obrambo. Po tem predlogu naj bi za obveznike z visoko in višjo šolo še nadalje trajala

obvezna vojaška služba 12 mesecev, v letalstvu in kopenski vojski naj bi jo skrajšali od 18 do 15 mesecev, v vojni mornarici pa od 24 do 18 mesecev. Hranilci naj bi služili vojsko prav tako le 12 mesecev. Zakon naj bi veljal od 1. junija dalje, v prehodnem razdobju pa naj bi zvezni sekretariat za narodno obrambo lahko zadržal nekatere enote, da ne bi preveč okrnili pripravljenost vojske v celoti.

O spremembi naj bi zvezna skupščina razpravljala po hitrem postopku. Če bodo poslanci zakon sprejeli, bodo naši fantje imeli vojaško službo tako kratko kot le v majhnem številu držav. Prihranek bo vojska uporabila za modernizacijo in izboljšanje pouka v vojski ter izpopolnjen mobilizacijski sistem. Precejšno korist bo od tega imelo tudi gospodarstvo. Vse to pa nas obvezuje tudi k izpopolnjenemu sistemu splošne ljudske obrambe.

besede in dejanja

DOKUMENT ZA KRATKOROČNE IN DOLGOROČNE UKREPE

Zvezna skupščina bo kmalu sprejela dokument o družbeno utemeljenih socialnih razlikah, njihovih pojavnih oblikah in predlogih za njihovo odstranjevanje. Dokument bo vseboval splošno priporočilo za vse družbene dejavnike, hkrati pa bo zelo podrobno določil tudi naloge skupščine, zvezne vlade in organov zvezne uprave za sprejetje kratkoročnih in dolgoročnih ukrepov, s katerimi bomo odpravili neupravičene razlike in še zlasti njihova žarišča.

Komunist, 11. II. 1972

VSAK DRUGI DINAR ZA AVTO

AMZJ je izračunala, koliko bi po sedanjih cenah porabil lastnik osebnega avtomobila v Jugoslaviji v vsem svojem življenju.

DOMNEVA: Vozniški staž 10 let (od 20. do 60. leta) letno 12.000 kilometrov (povprečje leta 1971). Minimalni stroški za prevoženi kilometer — 1,40 dinarja, povprečna hitrost 40 km na uro.

PRORACUN: 300 ur za volanom letno (vse življenje 12.000 ur) oziroma v 40 letih bi sedel za volanom pet in pol let. Letni izdatki za registracijo, vzdrževanje in gorivo bi znašali 16.800 dinarjev, a v 40 letih 672.000 dinarjev.

Ob poprečnih dohodkih lastnika osebnega avtomobila 30.000 letno (v 40 le-

tih 1.200.000 din) bi to pomenilo, da porabi vsak drugi dinar zaslužka za avto, da se lahko z njim vozi.

Politika ekspres, 13. II. 1972

ODŠKODNINA ZA KRIVICO

Napake sodišč in preiskovalnih organov so lani stale republiko Srbijo nad 17 milijonov starih dinarjev. Pravzaprav je to samo odškodnina, ki so jo izplačali tistim ljudem, ki so po nedolžnem sedeli v zaporu.

Gotovo je, da noben denar ne more nadomestiti vseh posledic zakonske zablode, kajti še do danes ni ovržena Bekonova misel da »ena sama krivična obsodba povzroči več zla kot pa mnogi krivični postopki.«

Nedeljne novosti, 13. II. 1972

SVOJEVRSTEN OPORTUNIZEM

»Srečujemo se tudi s svojevrstnim oportunizmom komunistov, ki si zapirajo oči pred nesamoupravnimi pojavi v delovnih organizacijah. Bodisi iz strahu pred izgubo, bodisi zato, ker se ne želijo izpostavljati. Zato smo skorajda praviloma prepočasni, zato nimamo vedno jasnih stališč do odprtih problemov.

Delo, 12. II. 1972

DOBRO ZNAMENJE

Po nepopolnih statističnih podatkih je bil v 24 dneh januarja naš izvoz za 21 odstotkov večji, a uvoz za 24 odstotkov manjši kot lani v istem razdobju.

Ekonomika politika, 31. I. 1972

● Mandatar novega slovenskega izvršnega sveta in njegov predsednik Stane Kavčič je v republiški skupščini v imenu nove vlade obljubil, da se bodo zavzemali zlasti za zdravo, produktivno in dinamično gospodarstvo, za jasen socialni program, za krepitev samoupravljanja in za utrjevanje socialistične demokracije. Novi izvršni svet ima 19 članov. Po novih ustavnih dopolnilih so republiški sekretarji hkrati tudi člani izvršnega sveta. Izvršni svet ima tri podpredsednike, in sicer so to: France Hočevar, Tone Tribušon in dr. Aleksandra Kornhauser. Člani izvršnega sveta pa so še: Tomaž Bizajl, ki bo sekretar za prosveto in kulturo; Marjan Dolenc, gospodarstvo; Jože Florjančič, finance; Pavel Gantar, za delo, Janez Kocjančič, brez listnice, delal bo pri zakonodaji; Franc Kočevar, narodna obramba; ing. Boris Mikoš, urbanizem; Jože Novinšek, brez listnice, hkrati di-

Vodstvo nove slovenske vlade: Stane Kavčič, dr. France Hočevar, ing. Tone Tribušon in dr. Aleksandra Kornhauser.

rektor republiškega zavoda za planiranje; Marjan Orožen, notranje zadeve; Franc Razdevšek, kadrovska politika; Bojan Skrk, pravosodje; Miloš Sulin, brez listnice, delal bo v gospodarstvu; Zora Tomič, zdravstvo in socialno varstvo; Milovan Zidar, sekretar za kmetijstvo in gozdarstvo. Franjo Turk — sekretar izvršnega sveta.

● V Sloveniji je v družbenem sektorju zaposlenih več kot 570.000 delavcev in uslužbencev. Razmerje med številom zaposlenih v Sloveniji in v vsej Jugoslaviji, kjer je lani meseca julija število zaposlenih prvič preseglo 4 milijone, je tako, da je v Sloveniji 14,1 odstotka vseh delavcev v državi. V zadnjih dveh letih je bila rast zaposlitve precej močna. V letu 1970 se je v Sloveniji povečalo število zaposlenih za 4,1 odstotek, kar je okrog 21.000 novih delavcev, v letu 1971 pa je bilo povečanje še močnejše, in sicer za kakšnih 5 odstotkov, kar je približno 25.000 delavcev. Tudi za letošnje leto napovedujejo povečanje zaposlitve najmanj za 11 odstotkov, to je za 14.000 novih delavcev. V Sloveniji imamo torej močno stopnjo zaposlovanja, ki pa seveda nujno povzroča spremembe v sestavi prebivalstva. Stalno se zmanjšuje število kmečkega prebivalstva in sicer vsako leto kar za 15.000. Po lanskem popisu prebivalstva dela v tujini že 48.086 Slovencev.

● Po lanskem popisu prebivalstva je bilo 31. marca 1971 v tujini zaposlenih 672.000 jugoslovanskih državljanov, šest let pred tem pa komaj 36.000. Od 672.000 zdomcev je bilo 7000 strokovnjakov z visoko, 3000 z višjo izobrazbo, 123.000 pa je bilo kvalificiranih in visoko kvalificiranih delavcev. Jugoslavlani se zaposlujejo predvsem v evropskih državah, zlasti v Zahodni Nemčiji.

● Po podatkih narodne banke SFRJ je znašala lani vrednost neblagovnega deviznega dotoka kar milijardo in 174 milijonov dolarjev. Zdomci so lani privarčevali 651 milijonov dolarjev, s turizmom pa smo zaslužili 360 milijonov dolarjev.

● Republike in pokrajine so se sporazumele o vseh bistvenih vprašanjih srednjeročnega načrta in resolucije o osnovah politike družbenoekonomskega

 ★ POTUJOČA KNJIGARNA ★
 ★ PARTIZANSKE KNJIGE ★
 ★ četrtak, 17. februarja — Dolenja ★
 ★ vas pri Ribnici ★
 ★ petek in sobota, 18. in 19. febru- ★
 ★ arja — Ribnica ★
 ★ *****

razvoja v letošnjem letu. Poleg že po-prej doseženega soglasja so sedaj dogovorjena tudi stališča o dodatnih ukrepih za zagotovitev hitrejšega razvoja Kosova, o zagotovitvi sredstev za kritje preseženih stroškov pri gradnji proge Beograd — Bar na območju Črne gore, o začrtani usmeritvi pri uporabi kredita mednarodne banke in o omejevanju proračunske in splošne potrošnje v letošnjem letu. — ZIS je sklenil, da bo predlog resolucije vseboval dogovor, po katerem se proračunska potrošnja drugih uporabnikov družbenih sredstev zunaj gospodarstva v vsaki republiki in pokrajini smeta zvečati nominalno samo za 14 odstotkov v primerjavi z letom 1971, poleg tega pa gospodarstvo letos ne bo smelo biti tako obremenjeno kot lani.

● Starodavno italijansko pristaniško mesto Ancona je v zadnjem tednu doživelo več kot 200 potresov. Prebivalci mesta so si poiskali zavetišče pod vedrim nebom, ker so bili potresni sunki, katerih epicenter je nekje pod Jadranskim morjem, nevarni zlasti v starih delih mesta, kjer se zaradi precej poškodovanih hiš, ne bo mogoče več naseliti. Tako ni strehe za približno 12.000 ljudi. Prebivalci Ancone pa se boje, da bi se z njimi zgodilo tako, kot se je s Toscano, kjer ljudje še zdaj čakajo, kdaj se bodo obljube o materialni in denarni pomoči tudi uresničile.

● Potresomeri v seizmološkem inštitutu v Uppsali pa so pred dnevi za beležili drugačne vrste potres — podzemeljsko eksplozijo. Epicenter eksplozije je bil na območju Semipalatinska v Sibiriji. Ta eksplozija je imela jakost 6,3 stopnje po Richterjevi lestvici.

● Neko naselje kakih 180 kilometrov od Teherana je zasul plaz, pod katerim je ostalo pokopano 4000 ljudi, medtem ko usoda drugih 4000 še ni znana. Zaradi katastrofe je iranski premier Hoveida razglasil izjemno stanje.

● V Versaillesu se je zbralo več kot 1000 delegatov iz 80 držav, da bi se dogovorili o konkretnem akcijskem programu za neodvisnost indokitskih narodov. V imenu 48 francoskih organizacij je pozdravil delegate André Souquieré: »Nismo se zbrali zato, da bi onemogočili delo pariških konferenc, pač pa, da bi dosegli, da bi gibanje steklo hitreje in naposled pripeljalo do sporazuma, ki bi omogočil narodom Indokine, da žive svobodno in neodvisno. Uradno jugoslovansko delegacijo na tej konferenci je vodil Gustav Vlahov.

● Mandatar za sestavo italijanske vlade Giulio Andreotti je sporočil predsedniku republike Leonu, da se mu vlade ni posrečilo sestaviti. Poučeni krogi pravijo, da zdaj ni več druge poti za ureditev že 36 dni trajajoče vladne krize, kakor da v kratkem razpišejo splošne volitve.

● Zgornji dom zahodnonemškega parlamenta se je z 21 proti 20 glasovom odločil, da ne bo potrdil pogodb, ki ju je vlada kanclerja Brandta sklenila s SZ in Poljsko, dokler ne bo dobil še nekaj nadrobnejših pojasnil o teh sporazumih. Glasovanje je minilo tako zato, ker ima opozicijska krščanska demokratska stranka v Bundestagu večino, je pa dejansko brez pomena, saj bo dokončno sklepal Spodnji dom — Bundestag, v katerem pa ima vladna koalicija večino.

● Predsednik Nixon je prebral v kongresu 236 strani dolgo poročilo o ameriški zunanji politiki. Glede ameriških zunanjepolitičnih odnosov z Jugoslavijo je dejal: »Naši odnosi z nevrščeno Jugoslavijo utrjujejo mir in varnost v Evropi, na Sredozemlju in na Bliznjem vzhodu.« Omenil je svoj obisk v SFRJ in Titov obisk v ZDA in citiral stališče iz skupnega sporočila o Titovem obisku rekoč, da to stališče izraža njegovo in Titovo trdno prepričanje, da sta trden mir in resnična varnost neločljiva in ju je mogoče doseči edino v Evropi kot celoti, ne pa samo v tem ali onem njenem delu. V tej zvezi je Nixon opozoril na ugoden razvoj odnosov ZDA z Jugoslavijo in Romunijo, ki temelje na medsebojnem spoštovanju, neodvisnosti in suvereni enakopravnosti.

● Doslej je novo državo Bangladeš priznalo že 35 držav. Priznanjem so se pridružile tudi Nizozemska, Luksemburg in Kuba.

● Komisija češkoslovaške vlade, ki raziskuje nesrečo Jatovega letala DC 9 je 26. januarja sporočila, da je končala preiskavo na kraju nesreče. Našli so vse pomembne dele letala in jih sedaj pregledujejo, da bi ugotovili vzrok nesreče. Prvo javno sporočilo za javnost je moč pričakovati po 20. februarju. Prej komisija ne bo objavila nobenih podrobnosti.

● V Moskvi je umrl maršal Nikolaj Krilov, glavni poveljnik jedrskih strateških sil Sovjetske zveze. Med drugo svetovno vojno je bil eden izmed organizatorjev junaške obrambe Odese in Sevastopolja. Pokojni je bil odlikovan z redom heroja Sovjetske zveze.

Odpiranje oči človeštvu

V nekdanji kraljevski prestolnici Francije, v Versaillesu pri Parizu, je bilo tri dni, od 11. do 13. februarja, veliko mednarodno srečanje pod naslovom »Pariška svetovna skupščina za mir in neodvisnost indokitskih ljudstev«. Zbralo se je prek tisoč delegatov iz 80 držav iz vsega sveta. Po končanem zasedanju se je delegatom pridružil stotisoč Parižanov in skupaj so odšli na protestni pohod zoper neusmiljeno indokitsko vojno po širokih bulvarjih francoskega glavnega mesta, od Trga republike tja do mesta, kjer je nekoč stala zloglasna trdnjava Bastilja, ki so jo porušili med francosko revolucijo.

Versajska svetovna skupščina je pomenila odpiranje oči človeštvu: spregledalo naj bi, kakšne so prave nakane ameriške politike v daljnem azijskem jugovzhodu in kakšen je pravičen mir, ki si ga želi ondotno ljudstvo. Hkrati je versajsko srečanje pomenilo tudi trkanje na vest človeštva in kot je rekel vodja jugoslovanske delegacije na tem srečanju, Gustav Vlahov, predsednik jugoslovanskega koordinacijskega odbora za pomoč vietnamskemu ljudstvu, bo odmeve tega trkanja še dolgo časa slišati.

Zamisel o velikem zborovanju vseh tistih ljudi iz vsega sveta, ki si vsak po svoje — v raznih organizacijah, gibanjih ali strankah — prizadevajo za pravičen mir in za samoodlobo ter neodvisnost narodov, se je porodila pred petimi leti. Leta 1967 je bila ustanovljena »Stockholmska konferenca solidarnosti z bojem vietnamskega ljudstva«. Naša delegacija, ki jo je vodil Jože Smole, podpredsednik mednarodne konference za mir in razorožitev, je tedaj odigrala precej pomembno vlogo pri usklajevanju stališč predstavnikov različnih gibanj z raznih koncev sveta. Prvi stockholmski konferenci je sledilo še pet v glavnem mestu Švedske, za sedmo konferenco pa so izbrali Pariz, ker tu potekajo četverna pogajanja med ameriško in saigonsko delegacijo na eni strani ter delegacijo DR Vietnam na južnovietnamske začasne revolucionarne vlade na drugi. Ker so ta pogajanja pred kratkim zašla v slepo ulico, naj bi versajska svetovna skupščina tudi deloma pripomogla k njihovem uspehu.

Američani so ravno v času, ko se je pripravljala versajska mirovna skupščina, sprožili svoj načrt osmih točk za rešitev indokitske vojne, s čimer so hoteli razvoj dogodkov v azijskem jugovzhodu usmeriti v tisto smer, ki bi njim najbolj ustrezala — pri tem pa so bili gluhi za mirovne pobude z nasprotni smeri: vse doslej še niso odgovorili niti na severnovietnamski načrt devetih točk, niti na načrt sedmih točk južnovietnamskega osvobodilnega gibanja, ki je bil lani julija predložen na pariških pogajanjih.

Večina naprednega svetovnega javnega mnenja se je zavzemala za načrt sedmih točk, ki je odražal voljo vietnamskega ljudstva, da samo odloči o svoji usodi. Tudi versajska svetovna skupščina je napovedala, da bo podprla predloge južnovietnamskih osvobodilnih sil, ki imajo edine pravico govoriti v imenu južnovietnamskega ljudstva. Da Američanom le ni bilo vseeno, o čem bo razpravljala in kaj bo sklenila versajska svetovna skupščina, dokazuje tudi to, da so pred začetkom tega velikega mednarodnega srečanja ostro

protestirali pri francoski vladi, ker je zborovanje dovolila, ob začetku srečanja pa so protestno prekinili pariška četverna pogajanja: dokaz več, da niso pripravljeni poslušati stališč, ki bi se razlikovala od njihovih.

Na plenarnem zasedanju versajske svetovne skupščine so prvi dan govorili predstavniki naprednih in osvobodilnih gibanj in štirih indokitskih držav — obeh Vietnamov, Laosa in Kambodže — ter predstavnik ameriškega mirovnega gibanja, ki združuje več ameriških mladih ljudi. Naslednja dva dni so štiri komisije nato raziskovale posamezne vidike indokitske vojne: uporabljanje nove, najodobnejše vojne tehnike, ki omogoča zmanjšanje vojakov, hkrati pa še bolj razmahne vojni spopad; razraščanje indokitske vojne v vse pore zahodnega gospodarstva, kar se čedalje bolj odraža v vsakdanjem življenju ljudi v Zahodni Evropi in ZDA — ki se morajo tega zavedati in se temu odločno upreti; pravi naklepi Nixonove »mirovne pobude, ki v bistvu ne pomeni ničesar drugega kot prikrievanje novih vojaških operacij še večjih razsežnosti, nikakor pa ne skorajšnega konca vojne, kot bi kdo lahko mislil.

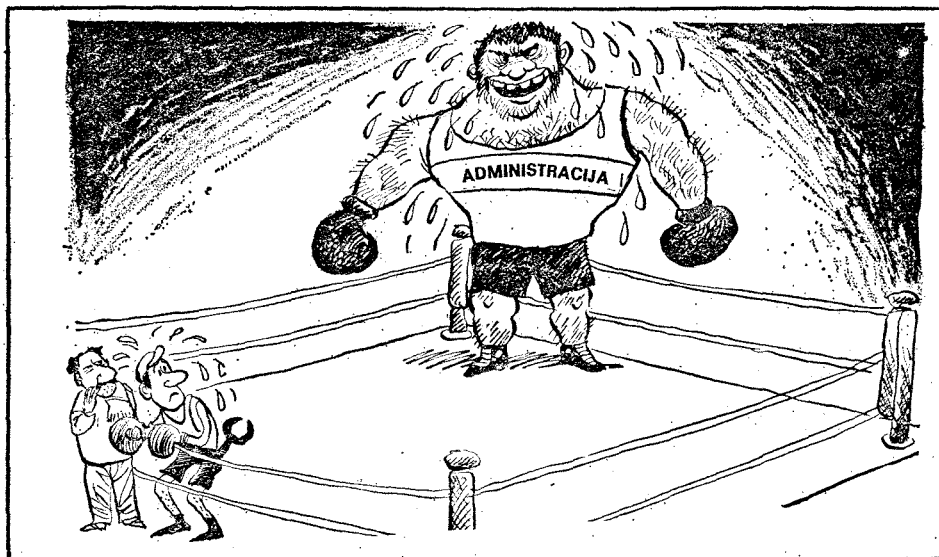
Versajska skupščina je pred svetom razkrila nekaj strahotnih podob indokitske neusmiljene vojne: v njej je bilo ubitih, ranjenih ali izseljenih prek tri milijone nedolžnih ljudi. Plameni vojne uničujejo vse živo: ljudi, živali, rastline. Bombe kosijo med ljudmi, rušijo jezove na rekah, kmetijske posevke, šole, cele vasi, zgodovinske spomenike, pašnike. To je množično uničevalna vojna — totalna vojna, ki ne prizaneša nikomur, kjer čedalje bolj avtomatizirani in elektrinizirani ameriški vojaški stroj izpolnjuje načrte ameriške politike podjarmljanja neodvisnih malih narodov.

Vietnamsko ljudstvo se bojuje že 26 let, sovražniki se menjajo, a boj je vse srditejši. Toda odločenost, da vztraja v neusmiljenem boju za svojo svobodo, je močnejša od vseh tisočev ton bomb, ki brazdajo vietnamska tla. Prav zato mora temu ljudstvu stati ob strani vse tisto človeštvo, ki še verjame v pravične odnose med ljudmi, v mir in neodvisnost narodov. Svetovna skupščina v Versaillesu je zato predlagala, naj bi bile to leto v vseh deželah tega sveta množične manifestacije proti vojni v Vietnamu: zato, da bodo protesti naprednih ljudi spremljali ameriškega predsednika povsod tam na njegovem napovedanem potovanju — v Peking, Moskvo in morda še kam — kamor bo prihajal vsiljevati svojo voljo in svoje načrte.

Kako potreben je takšen množičen protestni shod, kot je bil te dni v Versaillesu, dokazuje tudi to, da ameriški bombniki v tem času že nekaj dni zapored srdito bombardirajo ozemlje Severnega Vietnam — v nenehnih nalezih, kakršnih ne pomnijo že nekaj let. V Tonkinškem zalivu, ob obalah Vietnamu, se nahajajo zdaj tri ameriške letalonosilke, medtem ko sta bili tam običajno le dve. Zdaj se jim pridružuje še četrta, »Kitty Hawk«, otovorjena z novimi bombniki, pripravljenimi, da sejejo smrt med nedolžno vietnamsko prebivalstvo.

KOMENTATOR

VSAK TEDEN ENA...

Upoštevavanja vredni predlogi

Te dni so se zbrali na redno skupščino delegati združenj rezervnih starešin občine Ljubljana-Vič-Rudnik.

Podobno kot drugje se tudi v tej občini članstvo lahko pohvali s številnimi uspehi. Pri tem imajo velike zasluge tudi vodstva, tako odbori združenj kot tudi občinski odbor s komisijami. Predvsem pa se je po odcepitvi od ZZB Zveza rezervnih vojaških starešin oblikovala v samostojno družbeno-politično organizacijo in v svojih vrstah premagala težnje po ozko strokovni in stanovski organizaciji. Skupaj z drugimi dejavniki se je vključila v priprave za splošni ljudski odpor in se lotila izpopolnjevanja strokovnosti rezervnih starešin. Predvsem pa se je v članstvu in vodstvih utrdilo prepričanje, da za rezervnega vojaškega starešina ni dovolj, če je dober in več vojak, ampak je prav tako, če ne še bolj, važno, da pozna zakonitosti v razvoju družbe. Bolj določno rečeno to pomeni, da mora biti rezervni starešina trdno na strani naprednih družbenih sil tako pri nas kot na tujem, da obsoja razne slabosti in se proti njim na svojem področju tudi bojuje. Prav v zadnjem času je to še posebno nujno.

Med največje uspehe ZRVS v občini pa spada organizacija ogledne vaje za taktično-orientacijski pohod, ki je bil lani v okolici Notranjih Goric. Kot je znano, je vaja odlično uspela.

Se in še bi lahko naštevali, kaj so rezervni starešine naredili, toda najbolj umestno se nam zdi poudariti, kako zavzeto so udeleženci skupščine razpravljali o uspehih in neuspehih ter koliko novih predlogov za uspešnejše delo je bilo izrečenih.

Naj naštejemo nekatere:

Zveza naj bi bolj tesno sodelovala z vojsko pri pripravah za sestavo učnega načrta za posebni del urjenja rezervnih starešin. Tako bi lahko vojski posredovala svoje izkušnje.

Dolžnost vseh nas je skrbeti za to, da bi vstopalo v vojaške šole zadostno število slovenskih fantov. Zlasti pomembno je delo prosvetnih delavcev, posebno rezervnih starešin. Ti naj bi tudi mladino bolj vzgajali v domoljubju, kot so jo do sedaj. V zvezi s tem je treba tesneje sodelovati s pravkar ustanovljenim vojaškim internatom Franca Rozmana-Staneta, prikazovati mladim ljudem možnosti dela in učenja in podobno.

ZRVS je posebno poklicana, da tesno sodeluje s strelskimi organizacijami.

Ne bi smelo biti rezervnega starešina, ki je slab strelec. Za to pa je potrebna stalna vaja. Zatorej bi morali iskati ustrezne oblike vključevanja članstva v strelske organizacije ali pa ustanavljati lastnih strelskih organizacij.

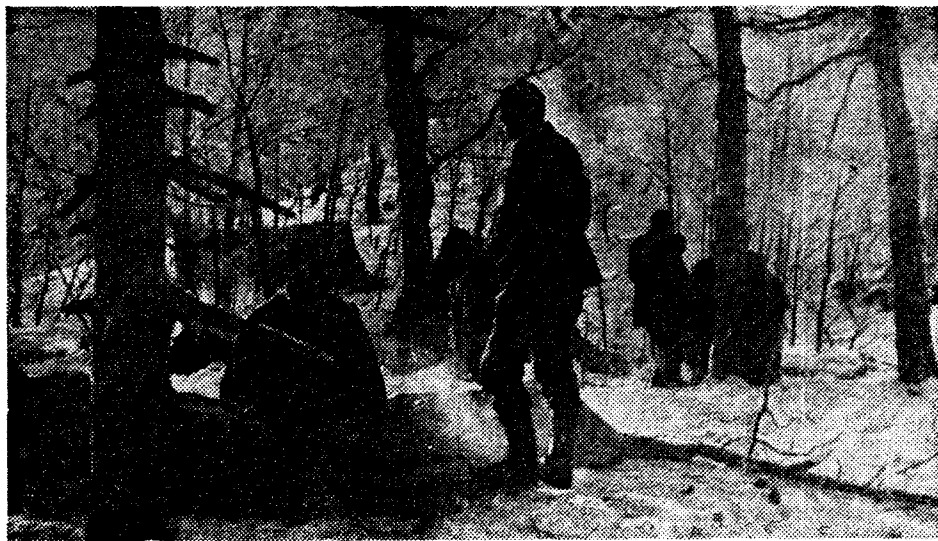
Podobno kot v Zvezi komunistov so se tudi v ZRVS prešteviline organizacije izkazale kot neustrezne. Zatorej naj bi take razdelili na skupine. Sploh pa je na območju občine, podobno kot drugje, treba razlikovati med organizacijami na podeželju in v mestu. Težko je oboje ocenjevati z enakimi merili, če upoštevamo različen odstotek članov ZK, različno izobrazbo, različno zasedenost z delom in podobno.

Zveza komunistov bi morala pregledati dejavnost svojih članov pri obrambnih pripravah. Tiste, ki jim je ta vrst družbene dejavnosti odveč, bi morala odstraniti iz svojih vrst, vključiti pa vse tiste, ki so pokazali prizadevanost. Pri tem gre zlasti za mlajše ljudi.

Zlasti zanimiv in tudi pomemben pa je predlog, naj bi se ZRVS bolj ukvarjala s telesno zmogljivostjo svojega članstva. Ta je posebno v mestih na precej nizki ravni, pač zaradi razvoja motorizacije, dela po pisarnah in udobja v stanovanjih, tako da je marsikje že velika ovira za pripravljenost ljudi na vojne napore, pa tudi na vojaško službo v mirnem času. Če so pri združenjih in pri zvezah razne komisije za druga področja dejavnosti, naj bi ustanovili tudi »komisije za kondicijo«. To je predlagal predsednik ZRVS krajevne skupnosti »Milan Česnik«. Sklep so sprejeli, obenem pa poudarili, da bo dejavnost te komisije koristila tudi razvijanju družabnosti med članstvom. Tudi ta namreč v mestih pogosto izginja, kar ni dobro.

Nadalje naj omenimo, da so udeleženci skupščine izrekli priznanje prizadevanju ZRVS za bolj pravilno in smotno napredovanje posameznikov v višje čine. Mnogi prizadevni in vestni rezervni starešine so kljub vsemu leta in leta ostajali pri enakem činu, ker ni bilo nikogar, ki bi spremljal njihov razvoj, vojska s svojimi skromnimi možnostmi pa tega ni zmogla. Tako so na primer odkrili neke znanega zdravnika, izrednega strokovnjaka, ki je bil že od 1944 podporočnik.

Zaradi umestnih predlogov in zavzetosti, ki so jo pokazali delegati na skupščini, lahko pričakujemo, da bo ZRVS v občini Ljubljana-Vič-Rudnik tudi v bodoče žela uspehe. MP

V partizanskem taboru

Pero Car o borčevski organizaciji na Hrvaškem

Iz intervjuja s Perom Carom, predsednikom republiškega odbora ZZB NOV Hrvatske (objavil ga je »4. jul«), posnemamo naslednje odstavke.

Pero Car je pojasnil, kakšno je bilo razmerje med predsedstvom republiškega odbora ZZB NOV SR Hrvatske, ki ni dovolj upoštevalo zavednosti in mnenj borcev, in med borčevskimi organizacijami nasploh. Že na prvi seji po devetem plenumu republiškega odbora ZZB NOV Hrvatske so ugotovili, da predsedstvo in republiški odbor nista dovolj upoštevala članstva in organizacij na terenu. Skušala sta pod pritiskom nekaterih funkcionarjev iz CK ZK Hrvatske, predsednika in nekaterih članov republiškega odbora izkoristiti borčevske organizacije za posebne namene. Hoteli so jih pritegniti ter vmešati v kontrarevolucionarno početje za smotre tako imenovanega vsenarodnega gibanja. Kjer pa so se jim ti poskusi izjalovili, so hoteli vsaj nevtralizirati, omrtviti borčevske organizacije, da bi se ne upirale nacionalističnemu in šovinističnemu rovarjenju. Pero Car je dejal, da ima republiški odbor zelo pomembno nalogo spet pridobiti ter upravičiti zaupanje v predsedstvo kot izvršni organ borčevske organizacije na Hrvaškem.

Zato so bile zdaj najbolj pereče naloge, da so iz predsedstva izločili vse tiste posameznike, ki so se udeleževali akcij pod vodstvom prejšnjega predsednika borčevske organizacije na Hrvaškem. Nadalje morajo sprejeti delovni program za organizacije do pri-

hodnjega občnega zbora. Razčleniti morajo, kako so nacionalizem, frakcionastvo in drugi kontrarevolucionarni pojavi zapustili sledove v posameznih organizacijah. Med sedanjimi občnimi zbori organizacij pa morajo seveda tudi izvoliti najboljše ljudi v odbore.

Nadalje je Pero Car odgovoril na vprašanje, kako ZZB NOV SRH sodeluje z Zvezo komunistov. Dejal je, da je borčevska organizacija izredno pomemben politični dejavnik in da se je najmočnejše in najbolj javno upirala nastopanju nacionalizma ter kontrarevolucije. Borci v ZK so bili najodločnej-

TOVARIŠICE, JAVITE SE!

Občinska konferenca SZDL — konferenca za družbeno aktivnost žena v Novem mestu želi izpopolniti spisek žena in bork, kakor tudi aktivistk, ki so delale v času druge svetovne vojne ali pred njo na območju občine Novo mesto, ali pa so delovale drugje in sedaj prebivajo v novomeškem območju.

V zvezi s tem naprošamo vse nekdanje borke in aktivistke, naj pošljejo svoje naslove občinski konferenci SZDL Novo mesto, Ljubljanska cesta 2.

ši. Borčevske organizacije imajo v Zvezi komunistov najdoslednejšega zaveznika v boju proti sovražnikom naše skupnosti. Borčevske organizacije so globoko dojele Titove zamisli o samoupravnem socialističnem razvoju na razredni podlagi. Ureditev narodnega vprašanja kot neodtujljivo pravico vsakega naroda borci razumejo kot dejavnik za kar najtrdnjšo povezavo, kot dejavnik bratstva in enotnosti, nikakor pa ne nekaj, kar bi nas cepilo. Pokazalo se je, da borčevske organizacije izpolnjujejo enak program kot Zveza komunistov; pravzaprav borčevske organizacije nimajo drugega programa kot prav tega. Zato pa tudi povsod delujejo z Zvezo komunistov in borci so v vrstah ZK.

ga nadzorstva. Ko v podjetjih ugotovijo prekršek, po navadi storilcev ne prijavijo, ampak skušajo samo doseči povrnitev škode. Šele če se jim to ne posreči, zadevo prijavijo, včasih pa še to ne.

Tudi v Srbiji je — kot beremo v časnikih — več primerov, ko so razkrili hude primere zlorabe položaja in s tem v zvezi podkupovanja. Tako so na primer »razkrili« primer direktorja, oziroma podjetja, ki je gradilo drugim veljakom lepe vile za manj kot polovično ceno. Vsekakor so že prej vedeli za te ljudi, toda najbrž si nihče ni upal javno povedati, da s tem ne more biti vse v redu, pristojni pa so najbrž skomigovali z rameni, češ »kjer ni tožnika, ni sodnika«.

Če poslušamo in beremo taka poročila, se nam nehotе poraja vprašanje, ali je pri nas v Sloveniji vse lepo in prav, ali pri nas ni primerov neupravičenega prisvajanja in korupcije. Menda je edina »večja riba«, ki so ji stopili na prste, Česar v Piranu (sem in tja sicer beremo tudi o kakšnem obrtniku, ki je »pozabila« prijaviti ves dohodek).

Kdor pa malo bolje odpre oči, lahko vidi, da marsikdo pri nas, ki ima nadpoprečen standard ter nadpoprečno vrednost v nepremičninah, vikendih, luksuznih avtomobilih itd., tega ni mogel ustvariti s svojim lastnim delom ali varčevanjem pri gospodinjstvu. Toda — kjer ni tožnika, ni sodnika...

M. P.

OBISK V MARIBORU BO USPEŠEN, če boste obiskali
lepo urejeno in bogato založeno novo blagovnico

zarja
maribor

KUIK
GLAVNI TRG

ob tabornem ognju

Pri nas vse lepo in prav?

Že vrsto let slišimo na raznih sestankih in zborovanjih ljudi negotovati nad gmotnimi oziroma socialnimi razlikami v naši družbi. Navadno je bilo tako, da je tisti, ki je imel dosti pod palcem, tudi drugače dosegal, kar je hotel, pa čeprav to ni bilo v skladu z zakoni in veljavnimi moralnimi načeli socializma.

Pogosto so bili prav borci tisti, ki so najbolj glasno opozarjali, da to ni prav in dobro, toda njihov glas ni segel dalje kot do ušes predsedujočega. Marsikdo, ki je bil preveč glasen, pa je zato čutil posledice. Če drugega ne, je dobil naziv godrnjač oziroma »destruktivni element«, pristaš »uravnilovke«, starokopitnež itd.

Razlike pa so rasle in rasle in kaj kmalu jim ni bilo nikjer več kos, predvsem pa ne tam, kjer se da dobiti denar. Naposled, ko je prišlo do nevarnejših pretresov v naši družbi, pa so se ponekod, kot vse kaže, le lotili omejevanja neupravičenega bo-

gatenja — šel pri posledicah. Tako lahko ocenjujemo vrsto zahtev po ponovnih nacionalizacijah, po ugotavljanju porekla imetja, poostrenem davčnem nadzorstvu, zahtevam po ostrejši kazenski politiki itd.

Tako smo brali, da je pred kratkim začela z delom komisija za raziskavo porekla premoženja v šibeniški občini. Najprej je vzela v postopek deset najbogatejših. Na splošno so v Šibeniku in okolici najbolj bogati trgovski potniki, poslovođe nekaterih delavnic, mesarji in skladiščniki. Imajo največje in najbolj razkošne hiše, cele hotele, drage avtomobile, jahte in znova itd. Znano je, da je v šibeniški občini kar 2.500 razkošnih »vikendov«, od tega pa jih je samo 180 last domačinov.

Okrožno javno tožilstvo v Zagrebu je prav tako pred kratkim izdelalo razčlenitev virov bogatenja. Ugotovitev: gospodarski kriminal je pomemben vir dohodkov za posameznike ali skupine v delovnih organizacijah. Ali ni že ta ugotovitev sama po sebi zadostno spričevalo, kam smo zabredli? Tožilstvo meni, da ni umetnost ugotoviti poneverbe raznih blagajnikov ali računovodij, pač pa zelo težko razne druge oblike izkoriščanja. Med te spadajo fiktivne pogodbe, ki prinašajo podpisnikom velikanske deleže. Največkrat gre pri tem za povezovanje med vodilnimi v podjetjih z zasebniki in tujiimi podjetniki. Delovne organizacije nimajo ustrezne-

LOGATEC

ODLOČNA PODPORA SKLEPOM 21. SEJE PREDSEDSTVA ZKJ

V zadnjem času posveča ZZZ logaške občine največ časa in truda uredništvu sklepev 21. seje predsedstva CK ZKJ in II. konferenci CK ZKJ. Velikanska večina članov odločno podpira zlasti izvajanja tovariša Tita in zahteva izvrševanje sklepev.

Tako so tudi sklenili, da bodo pregledali predvsem lastne vrste, če nimajo med člani takih, ki so se pregrešili zoper veljavna načela in obogatili. To predvsem velja za tiste, ki so imeli za to možnosti. Količino se za koga ugotovi, da je kriv, naj bi proti njemu nastopili brez milosti, seveda v okviru zakonov in za to pristojnih organov.

Sklepi že omenjenih sej pa ZZZ tudi obvezujejo k okrepljenemu delu na področju razvijanja revolucionarnih tradicij, zlasti pa k popolnejši vzgoji mladine. Tako so sestavili zelo obsežen načrt, ki ga izvajajo skupaj z drugimi. Uspehe je že videti. Lanske proslave in srečanja so lepo uspeli.

Lepo je tudi slišati, kako zavzema ZZZ enakopravno mesto v koordinacijskem od-

NOVA GORICA

DELO ČLANOV ZZZ NOV V DELOVNIH ORGANIZACIJAH

Zveza združenj borcev občine N. Gorica je proti koncu lanskega in v začetku letošnjega leta še posebej pregledala stanje članov svoje organizacije v delovnih organizacijah. Posebej je obravnavala 21 večjih delovnih organizacij, kjer so člani ZZZ NOV, ki so v rednem delovnem razmerju, bolj ali manj povezani in organizirani. Dne 28. januarja letos je bilo na sedežu občinskega odbora ZZZ NOV v Novi Gorici posvetovanje zastopnikov aktivov v 21 delovnih organizacijah, na katerem so bila izmenjana mnenja in izkušnje na tem področju. Zaradi različnih razmer in možnosti je tudi delavnost in organiziranost članov ZZZ NOV v teh delovnih organizacijah različna.

V Elektro Gorica — podjetju za distribucijo električne energije — so se npr. tudi člani ZZZ NOV zelo zavzeli za to, da je referendum o združitvi v enotno podjetje v Sloveniji — lani aprila — uspel. Zavzemajo se tudi za sistemsko ureditev nekaterih boričevskih zadev znotraj podjetja.

V tovarni Iskra — avtoelektrika — v Šempetru pri Gorici imajo komisijo ZZZ NOV, ki deluje v okviru sindikalne podružnice kot družbenopolitična organizacija. Zastopnik boričevske organizacije v tem podjetju sodeluje pri vseh važnejših posvetih in odločitvah, kjer vodstva družbenopolitičnih organizacij obravnavajo vprašanja, ki se tičejo dela in poslovanja tovarne, delovnih enot in posameznih delavcev.

V Goriških opekarnah se boričevska organizacija predvsem naslanja in povezuje s sindikalno podružnico. Letos se že kar resno pripravljajo na to, da bi organizirali kolek-

toru družbenopolitičnih organizacij. Tudi občinska skupščina kaže razumevanje za potrebe borcev. Tako so v zadnjih letih preskrbeli večjemu številu podobna stanovanja oziroma popravili precej hiš. Lani so naprimer razdelili 450.000 dinarjev posojil za popravilo in gradnjo hiš oziroma stanovanj.

V občini živi precej kmetov, ki so bili borci. Zdaj jih nameravajo sklicati na posvet in se z njimi pogovoriti, kaj bi bilo treba še narediti zanje, pa ne samo to, ampak tudi, kaj bi bilo treba storiti za kmete nasploh. To naj bi izvedli v skladu z gradivom z nedavnega razpravljanja o kmečkem vprašanju na republiški konferenci ZKS.

ZZB je ob pomoči delovnih organizacij in občinske skupščine uredila znani »Tončkov dom« na Kališah. Ta za sestajališče urejena nekdanja partizanska kmetija je postala priljubljeno zbirališče nekdanjih borcev in tudi drugih. Tam imajo razna srečanja in proslave. Dom je odprt ob srečah, sobotah, nedeljah in državnih praznikih. MP

tivni izlet v Moskvo. Seveda pri tem računajo na izdatnejšo finančno pomoč vsega podjetja.

V podjetju Vozila—Gorica tudi organizirajo izlete za svoje delavce — člane ZZZ NOV. Poleg tega je aktiv te organizacije postavil ekipe, ki tekmujejo v streljanju z zračno puško tudi z graničarji, ekipo UJV in ekipo ZRVS. Tako sodelovanje pride posebno javno do izraza ob dnevu JLA.

Tudi Avtopromet Gorica ima dokaj deloven aktiv ZZZ NOV. Podjetje dotira tudi to organizacijo. Lani je aktiv dobil npr. deset tisoč din. Član: aktiva so uvedli še samopriskrbo, ki znaša po 5 din mesečno. Tako zbrana sredstva porabijo za svojo društveno dejavnost. Organizirajo tudi kakšen izlet in podobno.

Tako ali podobno je tudi v številnih drugih delovnih organizacijah novogoriške občine.

Več prizadevnosti in iniciative naj bi pokazali člani odborov aktiva ZZZ NOV v naslednjih delovnih organizacijah: Kmetijska zadruha Brda—Dobrovo, Cestno podjetje, Gozdni obrat Trnovo, Železniška postaja Nova Gorica in gotovo še kje. Na posvetovanju je bilo tudi ugotovljeno, da imajo v vseh delovnih organizacijah te občine razumevanje za potrebe in zahteve udeležencev NOB in jim v okviru možnosti tudi pomagajo. V nekaterih primerih, kjer ta ali oni problem še ni zadovoljivo rešen, gre to predvsem na rovaš premajhne prizadevnosti samih borcev ali njihove neorganiziranosti. C. Z.

RAVNE NA KOROŠKEM

ZBOR ZB NOV

Dne 22. januarja se je v domu železarjev zbralo okrog 180 članov ZB NOV. Razpravljali so o delu združenja v minulem obdobju na podlagi poročil upravnega odbora.

Združenje je delovalo precej uspešno. Borci so se v lepem številu udeležili proslav ob krajevnem prazniku na Navrškem vrhu. Na dan borca je združenje priredilo partizanski miting na znani partizanski domačiji na Selah. Na Navrškem vrhu so se borci srečali tudi s taborniki in z njimi napravili pohod po poteh koroških partizanov; obiskali so spomenike, znane partizanske javke in domačije pod Uršljo goro.

Združenje je v zadnjih letih tesno sodelovalo s taborniškim odredom »koroških jeklarjev« na Ravnah. Zato so člani taborniškega odreda tudi sodelovali na zboru združenja in zaželeli, naj bi se sodelovanje še bolj razvilo.

Občinski odbor ZZZ NOV je dosegel, da so lani začeli smotno zdravstveno pregledovati borce in invalide in da je bil ustanovljen tako imenovani partizanski dispanzer. Za te preglede je pokazala razumevanje tudi občinska skupščina z izdatno podporo.

Lani je bilo brezplačno na počitnicah v Valovinah pri Pulju šest borcev. Nekaj članov se je tudi zdravilo v klimatskih zdraviliščih, za kar je večino stroškov prevzela občinska skupščina.

TABORNIKI OBISKALI PARTIZANSKE MATERE

Taborniški odred »koroških jeklarjev« na Ravnah je na nedavni seji obravnaval strokovno delo. Sklenili so, da bodo v tem mesecu in marca priredili strokovna predavanja za svoje člane, tudi za najmlajše — za »medvedke« in »čebelice«. Ta predavanja bodo koristna tudi za nove člane. Razpravljali so že o proslavi 8. marca,

Stopili so v stik z boričevsko organizacijo na Ravnah in se domenili, da bodo na materinski dan obiskali partizanske matere in jim voščili. Predvsem bodo obiskali domačije pod obronki Uršlje gore, kjer so se mudile partizanske enote med NOV. Tabornike bodo spremljali člani ZB NOV.

FRANJO SREBOTNIK

JESENICE

SKRBNE PRIPRAVE NA OBČNI ZBOR ZB PLAVŽ

Dne 7. t. m. se je odbor ZB NOV Plavž spet sestel, da je obravnaval priprave na občni zbor, ki bo 26. t. m. Poročali so tovariši, ki so prevzeli posamezne naloge. Dotlej še niso dobili prostora za tovariško srečanje. Komisija za gojitev tradicij NOB je že pripravila svoje poročilo za zbor. Prav tako imajo poročilo komisije za socialna vprašanja. Po njem je lani 16 članov združenja prejelo stalne priznavačnine, 24 pa jih je prejelo priznavačnino enkrat.

ORMOŽ

ZGLEDNA DEJAVNOST ZRVS

Občinski odbor ZRVS v Ormožu je imel 29. januarja občni zbor. Kot gostje so se ga udeležili tudi številni zastopniki drugih družbenopolitičnih organizacij, republiški odbor pa je zastopal Stanko Petelin. Med gosti je bil tudi komandant ptujske garnizije, polkovnik Albin Stok.

O delovanju občinskega odbora v minulem dvehletnem obdobju je poročal predsednik Edvard Pajek. Organizacija je dosegla res lepe uspehe. Tako je bila leta 1970 v tekmovalstvu »izbiramo najboljšo občinsko organizacijo v SR Sloveniji« prva ter med tistimi petimi organizacijami iz drugih republik, ki so zavzele prvo mesto v državi. Lani pa je ormoška organizacija dosegla peto mesto v Sloveniji. Prejela je častno »priznanje Osvobodilne fronte slovenskega naroda«. V zadnjih dveh letih so se udeležili petih medobčinskih orientacijskih taktičnih vaj in si vselej pridobili prvo mesto.

Na seji so tudi ugotovili, kdo je lani prejel posojilo za graditev stanovanjskih hiš; posojilojemalcev je 16, prejeli pa so skupaj 360.000 din posojil. Sklenili so, da bodo opozorili občinski odbor, da je treba v prihodnje vse prošnje vlagati pri združenju. Odbor združenja pa naj prvi preso-di upravičenost prošnje. Ni namreč prav, če združenje zve šele tik pred občnim zborom, kdo vse so bili podpiranci na njegovem območju. BRANKO BLENKUŠ

RIBNICA

MLADI SODELUJEJO Z BORCI

Vodstvo občinske konference Zveze mladine Ribnica si je v svoj program dela postavilo nalogo za tesnejše sodelovanje z borci. Prva takšna večja manifestacija sodelovanja bo ob občinskem prazniku, 26. marca, ko se bodo mladi udeležili pohoda na pozorišče partizanske zmage v Jelenov žleb. Takrat bo tudi pogovor mladih z borci. Mladina bo prav tako sodelovala pri organizaciji proslave 27. aprila, na pohodu ob žici okupirane Ljubljane 9. maja ter na pohodu ob žici okupirane Ribnice, ki bo nekaj dni pred pohodom v Ljubljani. Od 1. do 3. julija bodo mladinci na po-

hodu »po poteh osvoboditve« (kjer je bila formirana Levstikova brigada) sodelovali s pripadniki JLA. V tem mesecu bodo uredili tudi spomenike NOV. Na dan vstaje slovenskega naroda — 22. julija — bodo organizirali sprejem prvoborcev in imeli z njimi razgovor, 30. julija pa bodo mladi sodelovali na partizanski proslavi v Loškem potoku. V jeseni pa bodo pomagali urediti partizanske grobove.

Takšno pripravljenost mladine bivši borci pozdravljajo in želijo čimveč tvornega sodelovanja.

m

imeli smo ljudi

Štefanija Polh

Dne 29. januarja so v znani partizanski vasi na Barki v Brkinih pospremili na zadnji poti partizansko mamico Štefanijo Polh, znano kot Paljanovo mamo. — Rodila se je na Barki leta 1888 v revni kmečki družini. Omožila se je z Jožefom iz ugledne Paljanove družine. Imela sta enajst otrok (šest jih še živi). — Bila je zavedna slovenska žena in kot dobra Slovenka je tudi vzgajala otroke. Med NOB je nesebično podpirala naše borce, ki so se začeli pojavljati v Brkinih že leta 1941. — V boju proti okupatorju so padli trije njeni sinovi. Sina Rudolfa pa so Nemci ujeli in odvedli v internacijo, od koder se ni več vrnil. Lojze je umrl leta 1947 zaradi posledic naporenega partizanskega bojevanja. Sin Benjamin je padel, ko mu je bilo komaj 19 let. — Na žalost ni bilo na pogrebu nikogar, ki bi spregovoril Paljanovi mami v slovo ter v priznanje za njene velike žrtve. — Naj ji bo lahka domača brkinska zemlja!

Janko Rakovec

Prejšnji mesec smo se poslovili od njega na ljubljanskem pokopališču. Rodil se je 5. februarja 1916 v Rovtahn na Gorenjskem.

Leta 1941, ko je okupator divjal po naši domovini, je vedel, kje je njegovo mesto. Kot poklicni zidar ni hotel delati za okupatorja, vključil se je takoj v OF ter aktivno in organizirano delal do vstopa v partizane 27. 4. 1943. V Gorenjskem odredu je bil komandir čete, pozneje pa

obveščevalec, do osvoboditve. V JLA je bil do novembra 1952, ko je bil demobiliziran in upokojen zaradi slabega zdravja. Slava njegovemu sponinu!

Lado Lizdorfer

Dne 22. januarja ga je spremlila mnogi prebivalcev iz Lisjakov, Vrtovč in Smarja na Vipavskem na zadnji poti. Bilo mu je komaj 55 let; na poti k zdravniku ga je zadela kap. — Lado se je rodil v kmečki družini, a izbral si je železničarski poklic. — Takoj po italijanski kapitulaciji se je pridružil našim borcem. Najprej je bil pri VOS, nato pri potujoči bolnišnici, nazadnje pa je bil intendant topničarjev Gradnikove brigade. Za sodelovanje v NOV je prejel dve odlikovanji. — V slovo mu je zapel domači pevski zbor, govornika — eden v imenu železničarjev — pa sta mu izrekla priznanje kot dobremu tovarišu in delavcu.

Savo Radišič

Z globoko žalostjo smo se 23. januarja v Skopem na Krasu poslovili od prvoborca, upokojenega majorja, našega draga tovariša Sava. — Rodil se je leta 1922 v Rujevcu, Dvor na Uni. Leta 1941 je stopil v NOB v Baniji. Bil je v 8. brigadi NOV. Leta 1942 je postal komandir čete. Naslednje leto je bil sprejet v KPJ. — Po vojni je služboval v I. proletarski diviziji. Med službovanjem na Primorskem je sklenil zakonsko zvezo z Marčevco Jelko iz Skopega na Krasu. Po upokojitvi se je družina preselila v Skopo. Savo se je kmalu prilagodil novemu okolju in vneto je poprijel za delo v družbenopolitičnih organizacijah. Pridobil si je velik ugled, kar je pokazala tudi velika množica ljudi na njegovem pogrebu. V slovo mu je spregovorilo več govornikov, igrala je godba na pihala iz Prvačine in pevski zbor iz Dutovelj je zapel žalostinke. — Ostal nam bo v trajnem spominu!

ZAKAJ MEČEJO »PUŠKO V KORUZO«?

Tako se večkrat vprašujejo politična vodstva, ko ugotavljajo, da so zadnja leta na žalost nekateri poprej zelo delavni in revolucionarni bivši borci ali aktivisti — zlasti na vasi — nekako razočarani in zagrenjeni ter so tako rekoč vrgli puško v koruzo; včasih posamezni nočejo več nič slišati o kakšnem sodelovanju v družbenopolitičnih organizacijah na vasi. Zato pa je tudi po naših vaseh marsikje od leta do leta čedalje hujše mrtvila. Zakaj?

O vzrokih bi vsekakor kazalo premisliti na pristojnih mestih. Vsi pač poznamo nekatere borce in aktiviste, ki so bili med NOB izredno vneti, požrtvovalni in borbeni, po osvoboditvi pa so tudi uveljavili status borca. Ščasoma v povojnih letih je njihova delavnost splahnula — delo v družbenopolitičnih organizacijah so obesili na klin. Zgodilo se je celo, da so posamezniki skušali podirati, kar smo s takšnimi žrvami gradili med štiriletnim krvavim bojem; tako so se ponižali, da paktirajo z našimi starimi nasprotniki, s sovražniki NOB, čeprav se ne morejo pritoževati, da bi se jim godila kakšna krivica, zlasti se po gmotni strani, saj prejemale kar lepe borčevske dodatke na delovnih mestih ali pokojnine na podlagi statusa borca. Med njimi pa bi bilo mogoče odkriti tudi posameznike, ki so si pridobili status borca po raznih ovinkih in z lažnimi pričevanji.

Poznamo seveda tudi borce in aktiviste, ki so bili delavni in borbeni ne le med NOB, marveč tudi vsa povojna leta na podeželju kot požrtvovalni družbenopolitični delavci. Povsod so bili prvi — v organizacijah in pri delovnih akcijah; niso izostajali na zborovanjih in sejah. Srečevali smo jih povsod, vselej pripravljene sodelovati, čeprav so bili navadno utrujeni, že osiveli, izčrpani od naporov med vojno in po nji. Zgarani, včasih živčno uničeni, so vztrajali in vlekli tudi za mnoge druge zdrave, spočite (ki so se jim večkrat posmehovali). Če so potem mnogi izmed teh ljudi končno »vrgli puško v koruzo«, se ne smemo preveč čuditi. Če bi jih povprašali, kaj je pravzaprav z njimi, bi nam morda odgovorili, če bi že hoteli, vsaj to:

»Le zakaj bi delal, se mučil, zgubljal čas, si kratil celo nočni počitek na sestankih, na delovnih akcijah in drugod ter se povrh vsega še dalal v zobe škodoželjnim

ljudem! Čemu bi si še bolj kvaril živce! Saj smo vendar vsi enaki — nihče ne dela razlike med nami in tistimi, ki so že po vojni obesili vse na klin in ki celo nekateri rovarijo proti naši skupnosti! Med njimi in tistimi družbenopolitičnimi garači, ki v prid naše družbene skupnosti brezplačno — in brez priznanja — garažo vsa povojna leta! On, ki se več za nič ne meni, in jaz, bova imela enako pokojnino, uživala enako priznanje, saj zdaj družba ne upošteva povojnega petindvajsetletnega garanja za našo skupnost na vasi! Namesto da bi tem garačem, ki so delali vsa povojna leta na vasi v družbenopolitičnih organizacijah, vsaj kakšen odstotek dodali k njihovim pokojninam!«

Pomemben vzrok mrtvila v politični dejavnosti na vasi je tudi, da so kmetje, ki imajo status borca in so ostali upravičeno na svojih kmetijah, zapuščeni garači brez gmotnega priznanja, medtem ko drugi bivši borci, zaposleni v drugih panogah, dobivajo postopno od leta do leta večji borčevski dodatek in uživajo druge ugodnosti.

Ali naj še govorim o tisti vrsti borcev in aktivistov, ki nimajo statusa borca in so po večini zapuščeni, pozabljeni na hirajočih gorskih kmetijah in vaseh, ki so bile tako pomembna opora našega osvobodilnega boja?

Naši nekdani borci in aktivisti, ki pač ne mečejo puške v koruzo kar tako za prazen nič, pravijo: »Ko bodo na pristojnih mestih odpravili takšne krivice, ko bodo upoštevali vsa prizadevanja, vse povojno garanje družbenopolitičnih delavcev na vasi — pri upokojitvah ali kako drugače, ko bo imel borec, ki je ostal na kmetiji in ki ima status borca, enake gmotne ugodnosti ter užival enako priznanje kot drugi borci — bo tudi mogoče pričakovati, da bodo naši ljudje spet odločneje prišli za delo kot družbenopolitični delavci! Vaške organizacije bodo spet zaživele tako kot tik po vojni. Tako pa nič ne zaleže le trkati na zavest človeka, ki je garal zastoni! Dandanes smo pač — hočeš nočeš — bolj ali manj vsi materialisti (mladi rod pa menda še zlasti); vsakdo pričakuje za sleherno uro dela plačilo...«

IVAN KURINČIČ-HAJDUK

BIL JE V »ŽIVEM ZIDU«

Dne 12. februarja je prišla 14. divizija v globel Gračnice. Po cesti iz Rimskih Toplic so ropotali kamioni, polni soldateske,

ganizacijah; povsod ga bodo pogrešali. Prejel je več pomembnih odlikovanj. — Dragi Franjo, naj ti bo lahka domača, istrska zemlja!

Marija Rukli

V decembru 1971 smo se poslovlili od Marije Rukli — Jakobove mame iz Starega sela.

Vse njeno življenje je bilo eno samo trpljenje. Bila je mati številne družine. Ko so ji dorasli, jih je začela že izgubljati. Tako ji je padel sin Jože, v uničevalnem taborišču Dachau ji je umrl sin Lojze. Tiho je prenašala žalost in upala... Ni jih bilo. Na njihov grob ni mogla nikoli položiti cvetic. — Vedno je bila pripravljena pomagati z nasveti. Ponosna je bila na svojo družino, hčerke aktivistke, udeleženke NOV. V njeni hiši so se srečevali prvi aktivisti OF v teh krajih. Tako toplo jih je sprejela, nahranila. Vsa srečna je bila, ko je slišala za najmanjši uspeh borcev. Večkrat je pogumno odgovarjala belgardistom, ki so jo do onemoglosti ustrahovali, jo oropali ter poizvedovali po sinu Lojzetu in hčerkah.

Jakobova mama nam bo ostala v spominu kot srčno dobra, poštena in skromna. Hvala ji za vse, kar je naredila za vsakega posebej in za skupnost.

Ana Novak

Rodila se je leta 1893 v Smihelu pri Postojni, umrla pa je 5. decembra lani v Dolgi vasi pri Kočevju. — Kot dekle je Ana služila na Reki, kjer se je seznanila z ladjedelskim delavcem Ivanom Novakom in se z njim poročila. Med prvo svetovno vojno sta kot begunca zapustila Reko. Preselila sta se domov na kmetijo. — Imela sta pet otrok. — Vsa družina je od vsega začetka sodelovala v OF. Zato so Italijani maja 1942 zaprli očeta, ga odgnali v Italijo, od tam pa je moral v nemško taborišče Buchenwald. Tam so ga Nemci ustrelili pred prihodom sovjetske vojske. Zaprt je bil tudi sin Ivan, medtem ko sta Anton in Vinko odšla k partizanom maja 1942. Ivan pa se je pridružil borcem leta 1943, ko se je vrnil iz internacije. Tudi hčer Marijo so odgnali v Italijo, medtem ko so mater (Ano) in hčer Rozalijo zadržali v Kočevju. Anton je bil v Cankarjevi brigadi, Vinko pa v Tomšičevi. Oba sta padla že leta 1942. — Novakova mama je bila upravičeno ponosna na svojo družino, mi pa jo bomo ohranili v trajnem spominu.

Ivana Krvina

Na zadnji dan minulega leta smo jo položili k zadnjemu počitku. Bila je doma iz Dolenje vasi pri Polhovem Gradcu. Mnogi so jo poznali kot pravo partizansko mater; prenekaterega borca je nasitila, negovala je ranjence, pomagala z obleko, tolažila nesrečne. Sama pa je tudi veliko pretrpela. Okupator ji je že 1942 odvedel moža v internacijo, kjer je zaradi stradanja umrl. Ivana je doma s podvojenimi močmi skrbela za dom in družino. — Usoda ji ni prizanašala. Tako jo po vojni je izgubila sina — padel je na straži v Trstu. Nato ji je umrla še hči Ivanka, izčrpana zaradi posledic vojne. — Kljub vsem težavam in nesrečam je Ivana ostala na strani našega pravičnega boja in je tudi po vojni neustrahovano pomagala pri obnovi. — Ivana Krvina nam bo ostala v najlepšem spominu!

Franjo Ferluga

Za vedno smo se poslovlili 22. januarja v Izoli od Franja Ferluge, prvoborca in marljivega družbenopolitičnega delavca, upokojenega ravnatelja izolske šole. — Rodil se je leta 1901 v Kontovelu pri Trstu. Ko so Italijani po prvi vojni zasedli Primorje, se je izselil v bivšo Jugoslavijo. Na mariborskem učiteljskem je maturiral. Dvajset let je učiteljeval po raznih štajerskih krajih. Spomladi 1941 je bil kot rezervist vpoklican v bivšo jugoslovansko vojsko. Nemci so ga odgnali kot vojaškega ujetnika v Nürnberg. Po osmih mesecih so ga poslali domov, toda že med potjo so ga prijeli in nato zaprli v mariborsko kaznilnico. Po mučnih zasliševanjih so ga obsodili na 5 let težke ječe. Zaprt je bil do 9. maja 1945. Iz Maribora se je prebil do Celovca, kjer se je pridružil XIV. diviziji. Postal je vodja propagandnega odsega. V armadi je ostal do oktobra 1945, nakar je bil kot učitelj demobiliziran. Do leta 1953 je bil upravnik mladinskega doma v Portorožu, potem pa do leta 1962 šolski upravitelj izolske osemletke. — Neprecenljivo je delo, ki ga je opravil v družbenopolitičnih or-

vermanšafta. Pri tovarni lesne galanterije so tovarnjaki obstali in Svabi so poskakali na cesto. Razvila se je kolona, ki je kmalu nato krenila proti Gračnici. Iz kina so tedaj prišli otroci, ki so jih Svabi potisnili predse.

Bilo je natanko 12. februarja 1944 ob petih popoldne. V skupnici otrok, ki so jih kot živi zid gnali pred seboj Svabi, je bil tudi danes dvainštiridesletni Peter Deželak, ki je bil takrat star malo čez 10 let.

»Gnali so nas pred seboj in nismo si mogli pomagati. Hotel sem zbežati pa mi Nemci niso dovolili. Eden izmed njih me je prijel in se sklonil za mano. Jokal sem, bilo me je strah. Tedaj sem se mu iztrgal. Slišal sem Badovinca, ki je zatulil: »Otroci bežite!« Zbežal sem h Gračnici. Pokalo je tako, da je bilo groza. Tekel sem naprej in treščilo je vame še enkrat. Stirje strelji so me zadeli v roke in noge. Obležal sem na cesti. Ilija pa je vpil: »Pojdi do gostilne in naj te tam obvežejo. Prišla je partizanka in me odnesla do gostilne Blatnik. Tam so me partizani obvezali, pozneje pa so me z rešilcem Vermanšafta odpeljali v Celje.«

Peter Deželak jo je odnesel, njegov mladi prijatelj Ivan Lapornik pa je umrl. Hlišov Ivan iz Lokavca je bil ranjen, ranjen pa je bil tudi Požinov Janko.

Kakor mi je povedal Peter, je bilo Nemcev 93, a le pet jih je preživel partizansko zasedo.

Danes je Peter 60-odstotni invalid, pa ne dobi za to niti dinarja. Ali ne bi bilo prav, da bi taki ljudje, ki so kot otroci okusili vse strahote vojne in s svojo kravo plačali našo svobodo, dobili invalidnino?

JOŽEF LIPOVSEK

KO DENAR NI BIL VSE...

Tedaj denar ni bil vse; pravzaprav ni pomenil nič za posameznika. Nismo mislili na osebne koristi — na stanovanje, razkošje, gostije... Nismo se sprehajali po bogato založenih prodajalnah. Kar smo potrebovali

ali kar je bilo pač mogoče dobiti, nam je dajala organizirana inštantna služba ali pa smo si morali izvojevati — iztrgati iz rok sovražniku.

Dodeljen sem bil v skupino, ki je opravljala kurirsko službo med Branico in Vrabčami v Vipavski dolini. Desetina nas je prenočevala v kmečki hiši v Smarju na Brjah. Posamič smo odhajali na zvezo in prenašali pošto po samotnih stezah mimo Stanjela in Vrabč v obeh smereh. Kakšnih neprijetnih presenečenj nisem doživel, da bi me kdaj sovražnik zalotil.

Junija 1944 so me poklicali v Branico. Tam me je že čakala naloga. Določen je bil tudi tovariš v civilu, da skupno opravi nalogo. Naložili so nama težka nahrbtnika. Opozorili so naju, da je breme dragoceno. Rekli so, da je treba to varno prenesti na P-7 v Gor. Trebušo. Odsla vsa v mrak. Tih sva prebredla Vipavo, potem pa sva nadaljevala pot kot duhova čez ravnico mimo Ajdovščine, kjer je mrgolelo sovražnega vojaštva. Tovariš je spretno izbral pot in tako sva srečno prispela na skalnato pobočje nad Vipavsko dolino tja proti Čavnu. Skozi Trnovski gozd naju ni bilo treba skrbeti, le bremeniti sta naju tlačili k tlom. Nalogo sva srečno opravila — breme sva nemoteno prenesla na javko. Lepo so naju sprejeli, potrdili prejem, midva pa sva jo mahnila v dolino.

Vsebinska težkih nahrbtnikov je bila — denar. Denar kot prvo ljudsko posojilo, ki ga je zbralo primorsko ljudstvo za temelje nove Jugoslavije. Zbrali so ga, ko so tvegali življenje. Zbrali so dva milijona. Lahko rečem, da sem bil torej tudi jaz nekaj časa milijonar.

Denar, denar! Dan za dnem berem, koliko denarja gre dandanes ljudem skozi roke in kaj vse nekateri počenajo z denarjem — tatvine, grabeži, pomeverbe... Delajo nekaj let »pokoro«, potem pa se vrnejo in so — milijonarji. Družba jih tako milo kaznuje, da jih pravzaprav nagradi za protiljudsko početje. Tedaj pa je bila za tatvino kazen — strel...

IVAN POZENEL

pravna posvetovalnica

POVEČANJE POKOJNIN VOJAŠKIH ZAVAROVANCEV

G. Z. Ljubljana

Vprašanje: Kako bo s povečanjem pokojnin vojaških zavarovancev v letu 1972, se glasi vaše vprašanje. Naj vam na kratko pojasnimo.

Odgovor: Glede na to, da so bile pokojnine vojaških zavarovancev s 1.5.1971 ponovno usklajene po posebnih predpisih na raven pokojnin iz leta 1971, za te pokojnine ne pride v poštev vskladitev po čl. 102 pokojninskega zakona. Te pokojnine se bodo povečale samo po čl. 97, ki predvideva povečanje pokojnin na začetku vsakega leta zaradi gibanja povprečnih življenjskih stroškov. Pokojnine vojaških zavarovancev se bodo s 1. januarjem 1972 povečale za 12 odstotkov in 36 din. To velja za vse starostne in invalidske pokojnine vojaških zavarovancev, ki bodo upokojeni do konca leta 1971 in se je oz. se jim bo za odmero njihove pokojnine vzela plača, ki so jo imeli decembra 1970.

SEM RAVNAL PRAV?

P. J. Planina

Vprašanje: Ker ste vojaški vojni invalid, vam je komisija odobrila 21 dni zdravljenja v zdravilišču Laško. Na občini ste dobili izkaznico za brezplačno vožnjo od Planine do Laškega in nazaj. Našli pa ste privatnika, ki vas je brezplačno pripeljal v Laško. Čez štiri dni ste morali domov po neka zdravila in ste se zato odpeljali z brezplačno karto. Sprevodnik vam je vpisal na račun 100 od-

stotni popust in številko izkaznice ter izkaznico vzel. Tako ste za eno vožnjo oškodovani, ker ste porabili izkaznico za brezplačno vožnjo le za eno smer. Ali je sprevodnik ravnal prav?

Odgovor: Vsekakor ste porabili najprej karto za povratno vožnjo, sprevodnik pa je bil mnenja, da ste izkaznico za vožnjo v eno smer že izkoristili. Po našem mnenju niste ravnali prav, čeprav sicer ni mogoče govoriti o kakem vašem izkoriščanju izkaznice za brezplačno vožnjo.

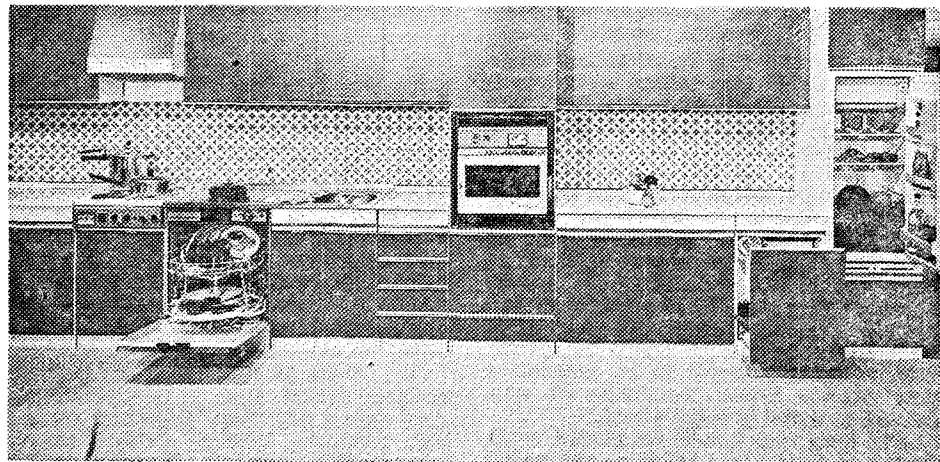
ŠE ENKRAT O BORČEVSKEM DODATKU

S. J. G. Radgona

V zvezi z našim pojasnilom v naši pravni posvetovalnici z dne 27. januarja letos objavljamo zaradi napake sledeči popravek.

V smislu določil zakona o dodatku za borce lahko borec NOV pred 9. 9. 1943 pridobi dodatek za borce, če ima 15 let pokojninske dobe, od tega najmanj 10 let zavarovalne dobe po predpisih o socialnem zavarovanju. Pri tem se v zavarovalno dobo z dejanskim trajanjem štejejo tudi obdobja posebne dobe, ki se sicer po predpisih o pokojninskem zavarovanju vštevajo vanjo dvojno.

Naše pojasnilo dne 17. I. je bilo torej toliko napačno, da nismo pojasnili, da se v desetletno zavarovalno dobo, ki je poleg 15-letne pokojninske dobe potrebna za pridobitev dodatka za borce, všteje v dejanskem trajanju tudi posebna doba, t.j. udeležba v NOV.

vega 60
brest cerknica

Po snegu čez Igman

V Sarajevu so 26. januarja slovesno ustanovili spominsko brigado I. proletarske brigade — »igmanski marš«. Enotam so podelili bojne zastave. V kragujevaški bataljoni so se uvrstili tudi mladi planinci in taborniki iz Slovenije; letos smo se prvič udeležili tega pohoda. Imenovali smo se »Družina Pibernik« po slavni Pibernikovi družini, ki se je pred tridesetimi leti v zdecimiranem slovenskem vođu I. proletarske brigade prebijala čez zasneženi Igman. Pibernikova mati Julka je bila bolničarka in je zaradi ozeblin umrla v Foči 15. februarja 1942; oče Albin je bil komandir slovenskega voda in je padel jeseni 1942 v Sloveniji; sinu Albinu je bilo tedaj komaj dvanajst let — in je bil že pravi junak — zdaj je civilni pilot.

Iz Sarajeva smo se odpeljali z avtobusi do Vogošča. Tam smo položili vence na veličastnem spomeniku padlim. Srečno pot nam je zaželelo razen šte-

Med pohodom smo položili več vence v spomin tistim, ki so ostali tod med NOB na mrtvi straži

vilnih prebivalcev tudi 39 borcev I. proletarske brigade. Na čelu spominske brigade pa je korakalo pet slavnih borcev: narodni heroj, generalpodpolkovnik Milan Antončič-Velebit, polkovniki Teodosije Parezanović, Spiro Lagator Aleksander Bjelović-Čabo in Dušan Orlić Mali. Kmalu pa so se pomešali po posameznih bataljonih, da so mladim udeležencem pohoda pripovedovali, kako je bilo takrat, pred tridesetimi leti.

»Takrat je bilo nad meter snega in strupeno mrzlo je bilo. Bili smo zelo slabo oblečeni in obuti. Mrzaj je lezel do kosti, dih se je spreminjal v ivje, ki se je lepilo po obrazu. Morali pa smo hiteti. Z nadčloveškimi napori smo prilezli na Igman. Konji tega niso zmogli. Živali so obležale in zmrznile. Igman je takrat za nas proletarce pomenil svobodo...« je pripovedoval eden izmed igmancev.

V vojašnici na Sarajevskem polju je bil prvi počitek spominske brigade. Topel čaj nas je prijetno ogrel. Brž smo se spet zvrstili v kolono in nadaljevali pohod proti Igmanu. Oglasila se je pesem. Ko je izzvenela, smo zapeli vsi pesem o Titu. Peli smo še o proletarcih, o komandantu Savi. In že smo bili ob vznožju Igmana. Vsak je še popil kozarec čaja iz vojaškega kotla.

Začel se je vzpon. Strmina. Spodaj so se poslavljali od nas kadeti, gojenci sarajevske strokovne šole za notranje zadeve, ki so nas spremljali čez Sarajevsko polje: »Srečno, tovariši!«

»... Komaj smo še premikali noge. Najhujše pa je bilo takrat — halucinacije, prividi. V tisti januarski noči smo slišali kikirikanje, pasji lajež, videli smo domačijo, bogato obloženo mizo... V resnici pa ni bilo okrog nas nič drugega razen snega in drevja, pobočja globeli... Bukve so pokale od mraza. Obutev je zmrznila na nogah, noge so nam ledenele, zmrzovale. Drug drugega smo spodbujali, tolažili. Celo pesem nas je spodbujala. Z njo smo preganjali privide...« je pripovedoval star borec ob velikem tabornem ognju na Brezovači, ko smo počivali in se krepčali s prigrizki ter čajem. Tam smo ob spominski grobnici položili vence.

Pot smo nadaljevali po gozdni cesti. Precej se je vlekla. Skeleti so nas začeli prvi žulji. Potem, po nekaj urah, se je brigada spet ustavila.

»Komaj smo se navadili hoditi, pa že pojdemo spat,« je pripomnil nekdo, ko smo prispeli na Veliko polje, v gozdarsko-turistično naselje. Večerja se nam je po skoraj deseturni hoji prilegla. Prvi dan pohoda se je končal.

Drugi dan. Bilo je megleno, mrzlo jutro. Pot nas je vodila čez Igman — z

vrha na vrh. Vrstili so se vzponi in spusti. Sneg ni bil prevelik. Na desni ob naši poti se je dvigala Bjelašnica. Potem je sonce začelo prodirati skozi meglo. Razlila se je bleščeča svetloba. Prispeli smo v vas Presjenico. Domovi so razkropljeni po pobočjih in grapah. Vsi domačini so prišli iz hišic, zbrali so se in nas veselo pozdravljali. Prav tu so šli proletarci, so povedali.

»Sem smo prispeli po triindvajsetih urah nepretrgane hoje. Komandant prvega lovčenskega bataljona Pero Četković ni pustil nikogar v hišo, dokler se ni pošteno odrgnil s snegom! Kričali smo, oči so se nam solzile, toda drgnili smo se! To nas je rešilo... Žalostno pa so končali tovariši in tovarišice, ki niso vedeli, kako nujno potrebna je bila takšna masaža,« je pripovedoval igmanec med kratkim počitkom.

Pot smo nadaljevali po delno kopni cesti. Podplati so nas že precej skeleli. Ceste pa ni bilo konec. Začelo je snežiti, nakar se je sneg pomešal z dežjem. Končno smo prispeli v prijazen kraj — Trnovo. Prebivalci so nas pristrčno sprejeli. Na pročelju hiše, kjer je zdaj občinska skupščina, smo odkrili spominsko ploščo v spomin na partizansko bolnišnico.

»Tu je umrla mlada partizanka Črnogorka Stoja Vukšinić. Na Presjenici je borcev pred spanjem razdelila čaj in toplo mleko, ki so ga prinesli domačini. Vsem je zmasirala prezeble noge. Ko pa se je sama hotela sezuti ni mogla odtrgati čevljev — primrzli so ji k nogam. V zasilni bolnišnici so ji odrezali noge. Kakarkoli jo je kdo vprašal, kako ji je, je vselej odgovorila: »Dobro, tovariši!« Ko je umirala, je šepetala: »Dobro, tovariši! Proletarci zmagujejo!«

Zasneženi Rogoj, tretji dan pohoda. 28. januarja. Ta dan je bil najtežavnejši za nas, letošnje igmance. Zapustili smo vasio Dobro polje med močnim dežjem. Spet vzpon... Zgoraj smo zašli v snežni metej. Pihalo je silovito, na ravnost v obraz. Spodaj potem pa nas je spet močil dež. Pesem je prenehala. Le redko kdo je še imel suhe nogavice. Pot je bila spolzka. Prestopali smo previdno, počasi, korak za korakom. Vasica Kratina je bila kot prava rešitev. Zelo se je prilegel vroč čaj. Potem je tudi deževati prenehalo. Končala se je tudi pot po neprijetni soteski. Žulji v mokri obutvi so nas strahovito pekli. Pomagali so nam gorski reševalci. V rudarskem kraju Miljevini pa je prehlajenim in ožuljenim udeležencem pohoda pomagalo sanitetno osebje. Ob vročih radiatorjih smo se poldrugo uro sušili in večerjali v rudarski restavraciji. Neprijetnosti smo kaj kmalu pozabili.

Končno, 29. januarja, smo premagali še zadnji del pohoda. Okrog treh popoldne smo vkorakali v Fočo. Veličasten in pristrčen sprejem... Foča je bila na ulici, mesto v zastavah in sla-

Pot prek Igmana je bila dokaj naporna. Vzpon in spust sta si nenehno sledila.

volokih. Na vsakem koraku so nam izrekli dobrodošlico. V izložbah smo brali napise: »Igmanci, Foča je vaše mesto za zmeraj!«

»... Foča je tudi nas tako pristrčno sprejela takrat. Bilo je nepopisno! Prispeli smo z odprtimi, gnijočimi ranami, toda fočanske žene in dekleta so nas tako skrbno negovale. Sprejeli so nas kot osvoboditelje — pred tridesetimi leti, a se zdi, kot da je bilo šele včeraj. Četniki so se zversko znesli nad muslimanskim prebivalstvom — množični pokol... Drina je bila krvava; po nji so plaval trupla poklanih ljudi... Danes pa Foče ne moreš več prepoznati — to je moderno mesto!« so pripovedovali stari borci.

Razvrstili smo se pred domom JLA.

S seboj smo nosili bojne zastave in pred vsakim naseljem so se nam pridružili najmlajši

Po raportu komandanta spominske brigade je spregovoril narodni heroj, generalpodpolkovnik Milan Antončič-Velebit. Potem je mogočno zadonela pesem: »Druže Tito, mi ti se kunemo...« Mnogi so zaplesali slovesno, veselo kolo — mladina, starejši, prvoborci, proletarci-igmanci... Strjena veriga treh rodov v kolu, v zgodovinski Foči.

Veliko nepozabnega smo doživeli na štiridnevem 150 km dolgem pohodu. Slovenci se bomo poslej udeležili vsako

leto pohoda. Letos smo ponosno nosili ime družine Pibernik, zlasti še spričo tega, kar smo slišali o junaštvu Pibernikovih po pripovedovanju Zike Gavrilovića in Stanka Matijaševića.

Sklepna slovesnost je bila v novem hotelu Zelengora. Podelili so nam značke in spominske dnevnike kot potrdilo o prehojeni transverzali »igmanski marš«. Razglasili so nas tudi za planince — proletarce.

STANE ŠKRABAR, ml.

Potujte z alpe adria zastonj

Turistična organizacija A-A bo na vsakem izletu ali potovanju izžrebala gosta, ki bo potoval zastonj in mu vrnila denar, ki ga je vplačal ob prijavi. Lahko se sreča nasmehe prav Vam!

SMUČARSKI IZLETI IN TEČAJI

KRIMML: visokogorsko zimskošportno središče v avstrijskih Alpah na višini 1100 do 2200 m.

ODHOD: 5. III. do 11. III. — 7 dni; CENA: 1.045 din

VISOKE TATRE: prvomajska smuka po reklamni ceni!

ODHOD: 27. III. do 2. V. — 6 dni; CENA: 666 din!

MEŽICA: moderno opremljeno smučarsko središče v Mežiški dolini ob vznožju gore Pece.

ODHODA:

20. II. do 25. II. — 6 dni; CENA: 613 din

27. II. do 4. III. — 7 dni; CENA: 649 din

ČRNA NA KOROŠKEM: nova 800 m dolga vlečnica, urejena smučišča, bivanje v hotelu »Planinka«.

ODHOD: 27. II. do 4. III. — 7 dni; CENA: 633 din

KRANJSKA GORA: hotel Alpe-Adria

ODHOD: 20. II. do 26. II. — 7 dni; CENA: 789 din

— Alpe-Adria prireja vse smučarske tečaje skupaj s smučarskim klubom »SNE-ZINKA«.

— Vsi potniki so življenjsko in nezgodno zavarovani pri ZAVAROVALNICI SAVA.

— Na vse smučarske tečaje je možen tudi prevoz z lastnim vozilom (cena se ustrezno zniža).

SPOMLADANSKI IZLETI

MOSKVA — LENINGRAD, 1.900 din

Nikdar več tako poceni z letalom v Sovjetsko zvezo!

ODHODI:

28. IV. — 5. V.

5. V. — 12. V.

12. V. — 19. V.

19. V. — 26. V.

KITAJSKA — 15-dnevni izlet z letalom, združen s praznikom dela in praznikom cvetja

CARIGRAD — 5 dni; letalo — vlak

ODHODA:

23. IV. do 27. IV.

27. IV. do 1. V.

BRATISLAVA — BUDIMPEŠTA — 4 dni, avtobus

ODHOD: 7. IV. do 10. IV.

PRVOMAJSKI IZLETI

PRAGA, 4 dni; avtobus; ODHOD: 29. IV. do 2. V.

BUDIMPEŠTA, 3 dni; avtobus; ODHOD: 30. IV. do 2. V.

PLITVICE — RAB, 4 dni; avtobus; ODHOD: 29. IV. do 2. V.

MATURANTSKI IZLETI IN ESKURZIJE

3—6-dnevni izleti in ekskurzije po Jugoslaviji, Češkoslovaški, Madžarski; potovanja po domovini združena z letovanjem ob morju in na otokih; prevoz: avtobus, vlak, letalo. PROGRAMI SO ŽE NAREJENI!

PRIJAVE IN INFORMACIJE:

TURBIRO Alpe-Adria Ljubljana, Masarykova 14, poleg Pivnice; tel.: 315-092, 313-451 ali 315-677.

Zgodovinarji o NOB

NA ROB ZNANSTVENEMU POSVETOVANJU »OSVOBODILNI BOJ
NARODOV JUGOSLAVIJE KOT VSELJUDSKA VOJNA IN REVOLUCIJA«

Spiro visoke strokovno-znanstvene ravni tridnevnega posvetovanja o osvobodilnem boju jugoslovanskih narodov kot splošni obliki ljudske vojne in socialne revolucije, spričo poglobljenosti tematike ter zanimivih referatov in presenetljivo živahne razprave je prav čudno, da ta dogodek v slovenskem tisku in RTV ni naletel na večji odmev. Zato nameravam temu znanstvenemu srečanju jugoslovanskih zgodovinarjev, ki se je konec meseca januarja letos odvijalo v Ljubljani, posvetiti vsaj naknadno nekaj več besed ter podrobneje spregovoriti tako o njegovi organizaciji kot o izvedbi sami in seveda o vsebini.

Za gostiteljico srečanja so organizatorji — skupnost institucij za novejšo zgodovino narodov in narodnosti Jugoslavije v sodelovanju z ljubljanskim inštitutom za zgodovino delavskega gibanja — izbrali Ljubljano. S tem so želeli dati poseben poudarek trideseti obletnici vstaje in njenemu uspešnemu koncu, hkrati pa drugim jugoslovanskim narodom in narodnostim približati posebnosti slovenskega narodnoosvobodilnega boja. Udeleženci posvetovanja so se na to srečanje pripravljali po vsej državi, v vseh tovrstnih republiških in pokrajinskih ustanovah, od vojnogigodovinskih institucij do univerz in drugih zgodovinskih stanov, ter zanj napisali tudi številne referate oziroma razprave, ki so izšle natisnjene v šestih zvezkih. Med njimi so, povezana v en zvezek, tudi dela petih slovenskih avtorjev, o katerih bom spregovoril pozneje.

Kar se tiče izvedbe samega posvetovanja, zaslužijo prireditelji posebno pohvalo. Delo je teklo hitro, brez dolgovernih razprav in zastojev. Zvezki z referati so bili razdeljeni že pred posvetovanjem. Zato so organizatorji sprejeli sklep, da avtorji kljub zanimivim temam — svojih del ne bodo brali. Pač pa je imel vsak referent na voljo pet minut, v katerih je navzoče lahko opozoril na vsebino svojega sestavka oziroma prisotne zgodovinarje zaprosil za razpravo o kakšnem vprašanju, ki se mu je zdelo še posebno pomembno. Zaradi tako zastavljenega dela je bil vsak referent oziroma razpravljalec prisiljen govoriti le o bistvenih vprašanjih, pogledih, ugotovitvah in dvomih. Tako je razprava tekla hitro in neutrujajoče ter odpirala možnost, da se ob vsakem vprašanju zvrsti po nekaj razpravljalcev. Posvetovanje je bilo združeno z ogledom umetniško-zgodovinskih znamenitosti Ljubljane, kar je glede na pešter sestav zgodovinarjev in znanstvenikov prispevalo k vsesplošnemu spoznavanju in medsebojnemu zbliznavanju.

Vsebinska posvetovanja je bila zelo bogata. Že prve razprave so pokazale, da so zgodovinarji v zadnjih letih opravili na tem področju obsežno delo in se dokopali do mnogih novih spoznanj. Storjen je bil torej velik korak naprej. Če pa kdo misli, da je četrto stoletje že zadostna časovna razdalja za dognanje in opis vsega ali vsaj poglavitnega, se hudo moti. Naš osvobodilni boj je še tako blizu in tako neraziskan — v njem je še toliko komaj načetega ali sploh načetega, — da nas na tem področju čaka še veliko raziskovalnega truda. To je bila skoraj enoglasna ugotovitev vseh

na posvetovanju prisotnih strokovnjakov — zgodovinarjev. Poudaril bi še, da razpravljalci ob tej priložnosti niso spoznavali le drug drugega, marveč tudi dela, posebnosti pokrajin in republik oziroma osvobodilno borbo vseh jugoslovanskih narodov in narodnosti, kar je za dognano raziskavo zgodovine narodnoosvobodilnega boja nadvse pomembno.

O pestrosti, znanstvenosti, širokopoteznosti in resnosti posveta zgovorno pričajo že samo nekateri izmed devetinširidesetih referatov (ki sem jih odbral bolj ali manj slučajno) in sicer: Dušan Lukač (Razvijanje nacionalnih kadrov v KPJ in krepitev narodnoosvobodilnega gibanja tik pred vojno), Pero Damjanič (Smisel in etape sporov med KPJ in kominterno), Pero Morača (NOB kot oblika vseljudske vojne), Veselko Hurljič (Prispevek k proučevanju socialno-razrednih opredeljevanj za odpor in

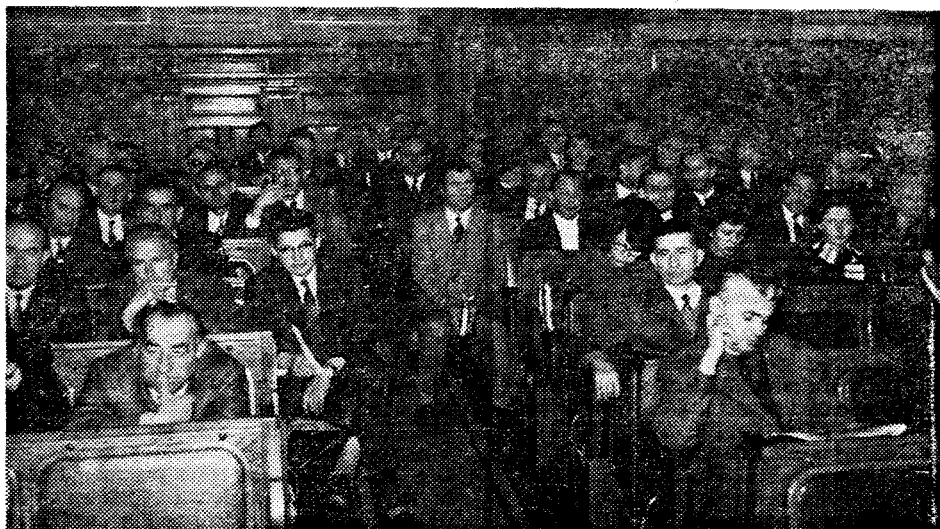
**ZIRIJA ZA KAJUHOVE
NAGRADE, KI SO JO SE-
STAVLJALI MILAN APIH KOT
PRESEDNIK TER IVAN KRIŽ-
NAR, ZDRAVKO KLANJSČEK,
CIRIL ZLOBEC IN VLADIMIR
KAVČIČ KOT ČLANI, JE PRE-
GLEDA LA VSA DELA, KI SO
PRISPELA NA NATEČAJ V RAZ-
PISNEM ROKU, TER SOGLAS-
NO SKLENILA, DA ZARADI NE-
USTREZNE KVALITETE TEH
DEL KAJUHOVIH NAGRAD ZA
LETO 1972 NE PODELI DELA,
KI SO BILA POSLANA ZAVODU
BOREC Z DVE-ALI VEČME-
SEČNO ZAMUDO (PA BI GLE-
DE KVALITETE USTREZALA
ZALOŽBI), BO ZIRIJA OCENI-
LA IN EVENTUALNO NAGRA-
DILA OBENEM Z DELI, KI JIH
BO PREJELA NA RAZPIS ZA
LETO 1973. TAKRAT BO NA-
GRADILA TUDI NAJUSPELEJ-
ŠE OPREME KNJIG, KI BODO
PRI ZAVODU BOREC IZŠLE
LETOŠNJE LETO.**

ZAVOD BOREC

oborožen boj pod vodstvom KPJ), Mihajlo Apostolski (O nekaterih lastnostih vstaje in revolucije v Makedoniji), Milija Stanišić (Idejne osnove in razvojni procesi vojaške organizacije NOG Jugoslavije 1941-1945), Mladen Colić (Oborožene formacije kolaboracionistov 1941-1945 v Jugoslaviji kot del okupacijskega aparata in sredstvo kontrarevolucije), Mišo Leković (Ukrepi Centralnega komiteja KPJ v prvi polovici 1942. leta proti levemu sektašenju v politiki KPJ) ter drugi. Kot nam najboljše bom naštel referate vseh slovenskih avtorjev: dr. France Škerl (Osvobodilna fronta in socialna preobrazba slovenskega naroda v letih 1940-43), dr. Tone Ferenc (Osvobodilni boj slovenskega naroda in okupator), Marica Čepe (Ljubljana kot primer vseljudskega odpora), Viktor Smolej (Narodnoosvobodilni boj in slovenska kulturna tradicija), in Zdravko Klanjšček (O strategiji in taktiki NOV in PO Slovenije).

Spomenik žrtvam Igmanskega marša (februar 1942) in vsem tistim, ki so v času narodnoosvobodilnega boja ostali na mrtvi straži v mestecu ob Drini v zgodovinski Foči.

Med znanstvenim posvetovanjem jugoslovanskih zgodovinarjev v Ljubljani (26., 27. in 28. januarja 1972)

beleške

PREŠERNOVA RAZSTAVA

V mariborski študijski in visokošolski knjižnici so za slovenski kulturni praznik priredili Prešernovo razstavo. Med številnimi razstavljenimi predmeti je tudi izdaja »Zdravljice« med narodnoosvobodilnim bojem, ki jo je opremil znan mariborski slikar Janez Vidic. Znano je namreč, da so partizani natisnili »Zdravljico« večkrat in jo recitirali skoraj na vseh mitingih.

Avtor razstave: prof. Vasja Sterle.

NAPOLEON NA ZLATIBORU

Angleška televizijska družba BBC snema v sodelovanju z beograjskim studijem »Košutnjak« televizijsko nadaljevanko po romanu Leva Nikolajeviča Tolstoj »Vojna in mir«. Na fotografiji: »Napoleon« zapušča Zlatibor.

ZAROČENCA

Na razstavi del slikarja Boška Risimovića, ki je bila odprta decembra lani v galeriji beograjskega Doma JLA, je zbudila posebno pozornost slika »Zaročenca«. Ob tej priložnosti je avtor povedal, da je ozadje njegovih del velikokrat resnična življenjska zgodba. Tako ga slika »Zaročenca« spominja na dekle in fanta, ki ju je srečal leta 1941 v Čačku. »Ona je bila mlada, svetla, noseča, on visok in črnih las.« Pozneje je zvedel, da so njo ustrelili na Banjici, njega pa zaklali. »Deklica, ki jo je rodila v zaporu, je ostala živa in jo čisto srečam...«, pravi Boško Risimović.

Vsi referati (in razprave o njih!) so bili zelo pestri in če izvajam nekatero izmed njih, je treba reči, da nobena trditev ni imela pečata dokončnosti, marveč so predvsem opozarjale na še neraziskana vprašanja. Tako o OF pa o vedenju Slovencev v začetku okupacije, vplivu nacistične socialne demagogije, o pomenu vstaje in neuspehu okupatorja na raznih področjih dela in življenja pri nas, o posebnosti »države v državi«, o Ljubljani — mestu heroju, o povezanosti slovenske literature in njene tvornosti z osvobodilnim bojem ali pa o zelo zanimivem pregledu ter ugotovitvah dinamične taktike bojevanja slovenskih partizanov ob taktiki drugih partizanskih enot, pa še marsičem. Ti pregledi imajo tako težo in pomen, da jih kaže v najkrajšem času natisniti za širši krog uporabnikov, predvsem za šolnike. Ob omenjenih temah so posegli v razpravo tudi tovariši Boris Ziherl, Miha Marinko, France Klopčič, Jaka Avšič in podpisani, ki so opozorili na še nekatere neomenjene probleme s tega področja.

Zelo širok pristop k načetim vprašanjem je sprožil tudi nova vprašanja. Tako je bilo na primer ugotovljeno, da je odporniško gibanje (na primer v nekaterih zahodnih državah) eno, osvobodilno gibanje (na primer v Albaniji ali Grčiji) pa drugo. Zato je naš osvobodilni boj tudi imenovan z imenom, kot ga je nosilo to posvetovanje. Veliko razprave je bilo okoli odnosov med KPJ in Kominterni, v kateri je bilo slišati zanimive teze, hipoteze in dognanja. Prav tako so razpravljalci dopolnjevali razne poglede in trditve o tem, katero je »prelomno« leto narodnoosvobodilnega boja, in opozorili, da je to zelo relativen pojem. Ob vsakem vprašanju, neskladnosti, različnih pogledih in trditvah je bila torej izmenjava mnenj zelo tvorna in kritična, a vedno s pomočjo dokazov in dokumentiranosti.

Kaj je torej treba reči o tem posvetovanju na koncu?

Predstavilo se nam je veliko delavcev, ki se po vsej državi znanstveno ukvarjajo s to problematiko, in — s pripombo, da bo treba s skupnimi močmi storiti še več — ugotovilo, da je na tem področju že veliko narejenega. Videti je, da veličina in zgodovinska pomembnost narodnoosvobodilnega boja (1941-1945) pravzaprav šele v zadnjem času dobiva pravo podobo in oceno. Tako globoko in vsestransko obdelana nedavno minula preteklost bo za mladino postala ne le nujen sestavni del učnega programa, temveč tudi zanimiva in privlačna tema. Pokazalo pa se je, da zgodovinarji drugih narodnosti (z nekaterimi izjemami) slabo poznajo (ne po svoji krivdi) posebnosti in veličino slovenskega boja v zadnji vojni in da dosti tega ne poznamo niti sami. Zato velja še posebej pohvaliti strokovnjake, ki na tem polju orjejo trdo, a z marsičem bogato ledino. Posvetovanje je poleg razlik narodnoosvobodilnega gibanja pokazalo in izrazilo predvsem nujnost sodelovanja pri obravnavanju zgodovine. »Tako kakor je bil skupen tudi boj proti okupatorju in vsem njihovim pomagacem!« je bilo poudarjeno. Obravnavanje zgodovine narodnoosvobodilnega boja na tak način pa lahko hkrati velično prispeva tudi k utrjevanju povezanosti naših narodov in narodnosti.

Posvetovanje jugoslovanskih zgodovinarjev »Osvobodilni boj narodov Jugoslavije kot vseljudska vojna in socialna revolucija« je bilo torej v pravem pomenu besede dobro organizirano izmenjavanje spoznanj. Reči moram, da se v teh dneh nisem le velično naučil in marsikaj razčistil, ampak sem prišel tudi do novih vzpodbud. Spoznal sem, da bo pot do končne obdelave naše polpretekle zgodovine še dolga, in slišal tudi nekaj napotkov, kako se je in kako se ni treba spoprijemati s temi in podobnimi vprašanji. Prav zato je bilo škoda, da na posvetovanju ni bilo navzočih še več ljudi, ki se ukvarjajo s tem delom.

IVAN JAN

V PRIMERU VOJNE KAR V ZRAKU

Ameriški predsednik Nixon je 24. januarja zahteval od kongresa, naj za vojaške namene odobri 76,5 milijarde dolarjev. Denar bi porabili za obnovitev ameriškega vojnega ladjevja in za povečanje ameriške prednosti glede jedrske oborožitve. Nixonova zahteva za vojaške potrebe v letu 1973 je potemtakem za 700 milijonov dolarjev večja od stroškov, kolikor jih bodo po pričakovanjih imeli v te namene v tekočem proračunskem letu. Kljub temu pa so stroški za 2,2 milijarde dolarjev nižji, kot so bili leta 1969.

Nixonove vojaške zahteve odražajo veliko zaskrbljenost vlade spričo hitrega razvoja sovjetskih pomorskih in jedrskih sil, prav tako pa tudi zaradi zastoja v ameriško-sovjetskih pogovorih v zvezi z omejevanjem strateškega oboroževanja. Zato ameriška vlada meni, da ne sme več čakati, ampak se mora lotiti novih sistemov orožja, za kar bodo potrebovali več let.

Kljub povečanju vojaškega proračuna pa je njegova udeležba v narodnem dohodku manjša kot kdajkoli po letu 1950, namreč le 6,4 odstotka.

Precej denarja so namenili tudi za vzpostavitev »letečega« poveljni-

zanimivosti

škega mesta v primeru jedrske vojne. V ta namen bodo nabavili in posebej opremili sedem reakcijskih letal boeing 747, v katerih naj bi bivali najvišji vojaški in civilni funkcionarji ter iz njih vodili vojno.

BODOČNOST AMERIŠKIH VOJAŠKIH LETAL

Ceprav so novi ameriški lovski bombniki F-111 dvignili zelo mnogo prahu in so morali njihove poskusne polete spričo mnogih tehničnih napak celo prekiniti, ima ameriško obrambno ministrstvo še vedno zaupanje vanje in je celo odobrilo nove zneske za njihov nadaljnji razvoj. Vse pa kaže, da nameravajo s tem denarjem napraviti novo različico tega letala z gibljivimi krili, ki naj bi jo imenovali EF-111.

Zelo nezanesljiva je tudi bodočnost mornariškega lovskega letala F-14A glede na to, da proizvajalec teh letal noče sprejeti nobenega dodatnega naročila več po starih cenah. Čeprav je to letalo, ki stane 16.700.000 dolarjev, najdražje na svetu, podjetje Grumann zatrjuje, da bo pri 86 letalih te vrste, ki jih izdeluje, imelo 65.000.000 dolarjev izgube. Vojna mornarica se je sprva zanimala za nakup 722 letal F-14A, sedaj pa je prvotno naročilo znižala za več kot polovico (na 313 letal). Grumann naročila noče prevzeti in zahteva, da mornarica pristane na višjo ceno. Kaže, da kakovosti takega letala ni moč izenačevati z njegovo oceno, kajti mnogi člani ameriškega kongresa menijo, da letalo F-14A ni boljše od sedanjega letala F-4 phantom.

STALNO AMERIŠKO OPORIŠČE V GRČIJI

Združene države Amerike so se menda začele pogajati z grško vlado o ustanovitvi stalnega oporišča za del svojih ladij, ki jih drže v Sredozemlju. Nixonova vlada je pri tem zelo previdna, ker se boji ostre kritike v kongresu. Mnogim članom kongresa namreč sploh ni všeč, da bi ZDA navezovale kake tesnejše stike z grško vojaško vlado.

Poveljniki ameriške mornarice le upajo, da bodo sporazum sklenili že v prvi polovici tega leta. Korist od takega oporišča vidijo v tem, da bi v njem popravljali ladje, poleg tega pa bi se v njem lahko naselile tudi družine ameriških mornarjev z ladij, ki so po več mesecev nenehno zadržujejo v Sredozemlju. Ameriška vlada bi se oddolžila Grkom za storjeno uslugo z darilom v obliki vojnih letal F-4 phantom.

Ceprav ima ameriško 6. ladjevje za svojih 40 do 50 ladij v Sredozemlju že več sidrišč in pristanišč, bi bilo oporišče v Grčiji njegova glavna baza. V njej bi zgradili razna skladišča, delavnice in rezervarje za gorivo, poleg tega pa še stanovanja in druge ustrezne objekte za približno 6.000 družinskih članov ameriških mornarjev.

obrambna vzgoja in ljudska zaščita

Partizanska zmaga v Dovcah

Če v Komnu zavijete po makadamski cesti navzdol proti Braniku, pridete po nekaj kilometrih v nekakšen žleb. Cesta se tam zravna in pelje ob znožju grebena, katerega najvišji vrh je Šumka (kota 518), na desni, po dnu žleba je nekaj ogradam podobnih košenic, izza njih pa se vzporedno s cesto dviga drugi manjši gričevnat greben. To so Dovce in takoj pri vstopu vanje boste na desni zagledali spomenik. Na njem je zapisanih sedem padlih partizanov, spodaj pa dodan še eden. Spomenik seveda ne izraža umetniške veličine ob veliki zmagi — preprost je, tak, kakršne je postavljalo ljudstvo svojim junakom, ki so brez vojaških šol tolkli sovražnika in zmagovali.

Dovce so postale pojem sijajno izvedene zasede, ki jo je postavil in vodil narodni heroj Anton Sibelja-Stjenka, tedaj namestnik komandanta Južno-primorskega odreda. Preseneča zlasti razpostavitve in usmeritev strojničnega ognja, tako da še miš ne bi mogla uiti, poveljniškega mesta in opazovalnice. Težka breza je bila postavljena spredaj ob znožju Šumke, tako da je tolkla naravnost po vsej dolžini avtokolone. Blizu nje, na desni strani, je bil Stjenka z brzostrelko, poleg njega pa lahki minomet, od tam pa po desni strani Dovce, kjer se je poševo vpenjala cesta, ki jo je bila zgradila še avstrijska vojska, je bilo razvrščenih še sedem mitraljezov, od teh dva avionska. Nad njimi je bila opazovalnica. Te položaje je zasedla 3. ali Kraška četa Južno-primorskega odreda, katere komandir je bil Alojz Furlan-Milko. Stela je blizu 60 mož. V grmovju še pred vstopom v Dovce pa se je na levi strani ceste prihulilo 12 mož iz 1. čete, ki naj bi odigrali vlogo bombašev, nekaj mož iz te čete pa naj bi akcijo zavarovalo proti Komnu, kjer je bila sovražna postojanka. Vsem tem je poveljeval komandir 1. čete Južno-primorskega odreda Slavko Krt.

Do bitke je prišlo 2. februarja 1944 ob enajsti uri. Poizkušajmo jo obnoviti in oživiti! Pomagali mi bodo stiri preživeli udeleženci bitke: Alojz Furlan-Milko, ki sedaj vodi gostišče v Kromberškem gradu, Ludvik Kovačič-Slovenko iz Komna 128, Joško Jurca iz Komna 75 in Andrej Ostrouška iz vasi Sveto 5 pri Komnu, razen njih pa še Bruno Kovačič iz Komna 126, tedaj dvajsetletni deček, ter Zbornik dokumentov, in podatkov o narodnoosvobodilni vojni jugoslovanskih narodov, del VI., knjiga 11, strani 139, 140 in 417.

»Kolono esesovcev in črnosrajčnikov smo v Dovcah čakali že več dni, in sicer ves odred razen 2. čete, ki je bila odšla proti Benečiji,« pove Alojz Furlan-Milko, tedaj komandir 3. čete.

»Za akcijo smo se dogovorili po mitingu v ivanegraški šoli,« pripoveduje Joško Jurca, »in sicer pri Bečevih, kjer se je zadrževal štab Južno-primorskega odreda s komandantom Karlom Nardinom in njegovim namestnikom Stjenko. Od tam smo ob štirih zjutraj prišli čez Sveto v Dovce.

Bila je huda slana. Tisti dan smo čakali zamaž.

»Prvikrat je bila v zasedi poleg 3. tudi cela 1. četa, potem pa je moral iti večji del prve čete na Stjak, da zavaruje shod primorskih žena,« dopolni Ludvik Kovačič-Slovenko.

Sovražni postojanki sta tedaj bili v Komnu in Rihemberku, ki se danes imenuje Branik. Nenehno sta bili pod udarom enot Južno-primorskega odreda, da se Nemci in fašisti niso nikamor upali. Primanjkovalo jim je streliva in hrane. Nestrpno so čakali na pomoč iz Trsta.

Preskrbovalna kolona je krenila iz Trsta na svečnico. Spredaj so šli trije kamioni esesovcev, potem osebni avto z nemškimi oficirji, nato pa še dva kamiona in en blindirani tovorni avto italijanskih fašistov. V Komen so prišli okrog devetih.

Fašisti in nemški policisti so bili zelo veseli, ker so gladko prišli do Komna. Partizani so jih navadno pričakali na tem delu poti, tam pri Sempolaju,« pove Bruno Kovačič. O tem so sledovi tudi v dokumentih. Tako je štabna patrulja Južno-primorskega odreda 22. januarja pri Sežani napadla in uničila osebni avto, 24. januarja 1944 pa med Šturjami in Sežano dva nemška voza, ki sta šla po hrano. Trije Nemci so bili ubiti in štirje ujeti. Dne 25. januarja je 3. četa Južno-primorskega odreda napadla 4 kamione, ki so peljali živež v Komen, ubila dva Nemca in enega ranila, 31. januarja 1944 pa je Stjenka z deseterico pri Opatjem selu napadel kamion nemškega vojaštva. Razen naštetih so v tem času enote Južno-primorskega odreda med Komnom in Trstom izvedle še 7 drugih akcij ter pri tem ujele 33 sovražnikov, uničile 2 lokomotive, 4 železne električne drogeve, zaplenile eno brzostrelko, 8 pušk in 2 pištoli. Torej so se sovražniki veselili prežgodaj!

»V Komnu se je na kamione povzpelo še kakih 8 policistov, potem pa so krenili proti Rihemberku,« nadaljuje Bruno Kovačič. »Tistega dne je bila maša v cerkvi device Marije in ravno je zvonilo k maši, ko so kamioni prenikli proti Dovcam. Jaz sem vedel, da bo začelo pokati, samo nisem vedel, kdaj. Ko se je začelo streljanje, so bili vsi ljudje v cerkvi, tako začetka boja niso slišali...«

»Po Nemcih in fašistih smo užgali točno ob enajstih,« pove Alojz Furlan-Milko.

Taisto pripoveduje Joško Jurca, Drugi menijo, da se je boj začel med 10. in 11. uro.

Prihod kolone je zasedi najavil partizanski opazovalec.

»Začulo se je brenčanje od Komna, 'Enkamion, je zavpil opazovalec. Mene je kar streslo. 'Še en kamion' — spet me je zmrketalo. 'Tretji kamion' — roke, ki so držale pas z naboji, so se mi čisto tresle. Osební avto — v meni je odmevalo. 'Četrti kamion, peti kamion, na koncu blinda...' Prihulil sem se kot lisica, samo oči so begale s ceste proti kamionom. Bal sem se, da me roke ne bodo ubogale. Napetost je do-

segla vrhunec,« prepričljivo pripoveduje sicer precej okajeni Joško Jurca.

»Znak za napad je dal Stjenka z rafalom iz brzostrelke,« pove Alojz Furlan-Milko. »Tako se je oglasila težka breza, hkrati pa še vsi drugi mitraljezi. To je bil peklenški ogenj. Večina vojakov je bilo pokosenih že s prvimi rafali. So kar ostali na kamionih, kakor so prej sedeli. Drugi so se vrgli s kamionov in iskali zaklone ter se tudi že začeli braniti...«

»Največ jih je pokosila težka breza, s katero sta ravnala Valter, po narodnosti Čeh, in Viktor, po narodnosti Poljak,« dodaja Ludvik Kovačič-Slovenko. »Potem pa oba avionska mitraljeza, ki smo jih bili porabili z letal v Rojah pri Gorici. To je bilo sijajno orožje. S prvim je streljal Ivo Žigon iz Komna — njegov pomočnik je bil Joško Jurca — z drugim pa Vladimir Grbec iz Utovelj. Od mitraljezcev se spominjam še nekega Kureta, ki je bil doma iz Sv. Jakoba v Trstu. Ta čas smo mi pod vodstvom komandirja 1. čete Slavka Krta prišli na cesto ter se pomikali proti Dovcam in začeli nemško-italijanske kolone. Tako smo sovražnikom zaprli izhod...«

»Da, prva četa je zaprla izhod proti Komnu. Toda esesovci in fašisti tako niso mogli nikamor. Bili so prikovani k tlom, kolikor jih je še sploh ostalo živih,« izjavi Alojz Furlan-Milko.

»Edina je poizkušala uiti blinda. Šofer črnosrajčnik je zapeljal s ceste nazaj, da bo obrnil. V tistem trenutku mu je Ivo Žigon z avionskim mitraljezom prestrelil gumo na prednjem kolesu. Se uspešnejši je bil Berto Gergolet iz Doberdoba, ki je blindo zadal z mino iz lahkega minometja — padla je na streho kabine, natanko v vogal med vrata in keson, tako da je vrata odprlo in se je šofer znašel pod ognjem iz partizanskih strojníc. Skočil je in zbežal. Bil je dvakrat zadet, a mu je uspelo prbežati do Komna. Kasneje je v bolnišnici umrl...«

»Ta pobegli fašist je v Komnu po italijansko povedal, da je v Dovcah partizanov kot listja in trave,« pove Ludvik Kovačič-Slovenko. »To nam je omogočilo, da smo boj, ki je trajal še pet ur, dokončali, zakaj sovražniki si s Komna niso upali iti svojim na pomoč...«

Bombaši iz 1. čete so naskočili blindo z italijanskimi fašisti s komenske strani. Na partizanski strani je prvi padel Henrik Markič iz Bazara pri Sempetru. Andrej Ostrouška trdi, da je bil mitraljezec. Zadet je bil v trebuh prav tam, kjer danes stoji spomenik. Drugi je bil smrtno zadet komandir 1. čete Slavko Krt. Začel se je zagrizen boj s preživeli italijanskimi fašisti in esesovci. Partizanom je velike preglavice povzročil zlasti neki ostrostrelec, ki se je bil zavlekel v poraščeno kotanjo za blindo. Vladimir Grbec, merilec pri avionskem mitraljezu, je bil smrtno zadet, ko je skočil, da bi pomagal ranjenemu bratu Ljudmilu. Ivan Pipan, ki mu je zmanjkalo streliva za mitraljez in je mislil, da je že vse

Fotografija Dovca, na katero smo vrisali nemško avtokolono in polkrožno zasedo 3. čete Južno-primorskega odreda. Levo od zvezdice je vrisan položaj težke brede, zvezdica pomeni poveljniško mesto Antona Sibelja-Stjenke, desno so položaji še sedmih strojníc, spredaj so prikazani: dva padla partizana Henrik Markič in Edvard Ščuka ter naskok bombašev iz 1. čete. Komandir te čete Slavko Krt je padel še bolj levo na levi strani ceste. Vrisati pa nismo mogli partizanske opazovalnice, ki je bila na hribčku desno od spomenika. Pripominjamo, da so bile Dovce takrat mnogo manj poraščene (Fotografija F. Strle, risal L. Burnik).

končano, je zapustil zaklon in sedel nad nekdanjo avstrijsko cesto na hloď, se je tudi zvalil smrtno zadet. Potem se je v zvratih Dove znašel Edvard Šćuka, vojni referent iz Tomačevce. Tudi ta je izdihnil na kraju samem. Skupaj je padlo 7 partizanov: Henrik Markič iz Bazara, Slavko Krt iz Hruševce, Vladimir Grbec iz Utovelj in Ivan Pipan iz Vižovelj, Ljudmil Grbec iz Utovelj in Anton Buda iz Tomačevce pa sta podlegla dobljenim smrtnim ranam.

Bombaši iz 1. čete so utišali fašiste v blindi z bombami. Ko so jo odprli, so dobili še pet živih. Tudi nemškega ostrostrelca v kotanji za blindo so pokončali z bombami. Izpod padlih fašistov so partizani izvlekli še precej živih, ki so se bili potuhnil. Po izjavi Komencev jih je bilo 27, po izjavi Alojza Furlana-Milka pa 11. Ker je šlo za zakrknjene zločince, fašiste, ki so

Joško Jurca se je pri partizanih izkazal za zelo hrabrega. Pri uničenju avtokolone v Dovcah je bil pomočnik pri avionskem mitraljezu.

celo po razpadu Italije nadaljevali boj proti partizanom, in za esesovce, so jih partizani postrelili. Od cele kolone sta ušla samo dva Nemca. Eden izmed njiju je tako smešno bežal, da partizani, ki so žgali nanj, od smeha niso mogli dobro meriti. Drugi je ušel že potem, ko je bil ujet.

Poglejmo, kaj o tej zasedi piše poročilo štaba 9. korpusa z dne 14. februarja 1944 Glavnemu štabu NOV in PO Slovenije: »2.2.: 1. in 3. četa J. P. O. sta napadli iz

zasede med Komnom in Rihemberkom transport nemških in fašističnih policajev, 86 po številu. Po hudem boju, ki je trajal skoro 5 ur, sta četi uničili 36 Nemcev in 49 fašistov, samih višjih polic. podoficirjev, nem. majorja in kapetana. Med fašisti sta bila 1 kapetan in 1 poročnik. Zaplenjeno: 3 mitraljezi »šarcia«, 1 puškomitraljez »Zbrojevka«, 1 težki mitraljez »Breda«, 2 puškomitraljeza »Breda«, 10 brzostrelk, 7 polavtomatskih pušk, 60 pušk, 3 samokresovi za rakete, 27 samokresov, čez 15.000 kosov municije, nekaj kvintalov hrane, 1 li-muzina, obleka za 86 mož in 120.000 Lit. Vse avtomobile in ostali material sta uničili.«

Na sovražnikovi strani je sled o tej partizanski zmagi v odlomku iz dnevnika vodstva fašistične republikanske stranke za gorisko pokrajino z dne 3. februarja 1944, kjer med drugim piše: »Včeraj popoldne so močne partizanske sile napadle na Krasu kolono, ki je prevažala hrano za posadko v Rihemberku. Kolona 30 črnosrajčnikov, 24 Nemcev, med katerimi sta bila en major in en stotnik, je bila v celoti pobita. Uporniki so zasegli vsa živila in vsa motorna vozila. Samo dvema oficirjema SS je uspelo pobegniti...«

O sovražnikovih žrtvah je točno le partizansko poročilo, o čemer priča tudi izredno natančno naštevaje o uničenih sovražnikih ter zaplenjenem orožju in oblekah. Ni znano, ali so fašisti šteli le tiste Nemce in Italijane, ki so se bili pripeljali iz Trsta, drugih, ki so se vkrcali na kamione v Komnu pa ne, ali pa gre za zelo pogosto prakso prikrivanja lastnih žrtev, ki je očitna tudi v drugih okupatorskih dokumentih.

Omeniti moram še dve posledici te partizanske zmage. Dne 9. februarja 1944 je Glavni štab NOV in PO Slovenije izdal posebno povelje, v katerem izreka borbem, politkomisarjem, podoficirjem in oficirjem Južnoprimorskega odreda pod vodstvom komandanta Karla Nardina-Jakca, namestnika komandanta Antona Šibelja-Stjenke in političnega komisarja Lada Šviglja vse priznanje in pohvalo za to in druge akcije, v katerih so enote Južnoprimorskega odreda zaplenile 250 pušk in pobile 100 Nemcev. Partizanska zmaga je imela na Krasu velik odmev. Še pred marcem 1944 so tri čete Južnoprimorskega odreda prerasle v bataljone. Nemci pa so proti Komnu in Rihemberku poslali kazensko ekspedicijo ter 15. februarja 1944 požgali vasi Komen, Mali do, Tomačevico in Branik, vse prebivalce naštetih vasi pa odgnali na suženjsko delo v Nemčijo. V spomin na ta dan, prepoln ljudskega gorja, praznujejo v Komnu vsako leto od osvoboditve dalje praznik svoje krajevné skupnosti.

FRANCI STRLE

Obračun o delu ZRVS

Občinski odbor ZRVS Velenje povezuje štiri združenja, in sicer: Velenje I., II., III. in Šoštanj. Vsa štiri so imela decembra občne zbornice. Na njih so izvolili v nove odbore precej mlajših članov, ki bodo v prihodnje pripravljali delati ter žrtvovati marsikatero uro v prid nas vseh. V novi mandatni dobi bo vodil združenje Velenje I. Pankrac Semečnik, Velenje II. Franc Fivko, Velenje III. Franc Fricelj in združenje Šoštanj Franjo Nagode.

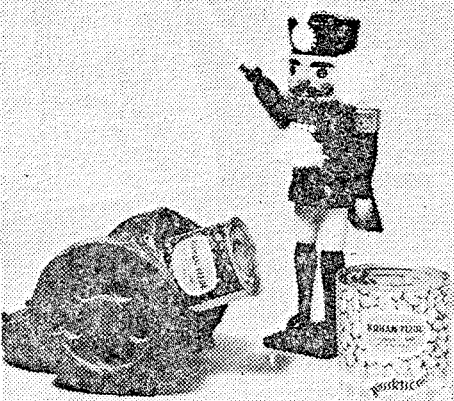
Ob dnevu JLA smo imeli dve proslavi, in sicer v Šoštanju in Velenju. Spored reditev je bil bogat. V Šoštanju je sodelovala rudarska godba. V Velenju pa sta za res lep večer poskrbela profesorja Vinko Šmajns in Ivan Marin. Ob tej priložnosti smo razvili tako v Šoštanju kakor v Velenju prapor ZRVS s šestimi spominskimi trakovi. Podelili smo odlikovanje (vseh še

nismo prejeli) in slovesno razglasili številna napredovanja članov. Proslave so se udeležili tudi vojaki celjske garnizije. Pred tem pa so sodelovali na športnem srečanju ter tekmovali v več panogah z velenjsko mladino.

Dne 26. decembra smo imeli občinsko konferenco ZRVS. Obravnavali smo delo v minulih dveh letih in določili nadaljnje naloge. Potrdili smo pravila o organiziranosti članov ZRVS občine Velenje. Izvoljena sta bila upravni in nadzorni odbor. S konferenco smo poslali pozdravno pismo predsedniku Titu. (Prejeli smo že zahvalo s predsednikovim podpisom.) Novi predsednik občinskega odbora ZRVS je Ciril Grebenšek, dosedanjí predsednik Alojz Fürst pa poslej predseduje nadzornemu odboru.

MARTIN SLATINŠEK

ČE BI VSI VOJAKI TEGA SVETA STRELJALI S FIZOLOM, BI IMELI RAJ NA ZEMLJI!

DELAMARIS FIZOLA

Kuhan fizol je izredno praktičen za hitro pripravo raznih predjedí, fižolovih juh, enolončnic, prilog in solat. Da osvežimo vašo kuharsko fantazijo navajamo nekaj primerov uporabnosti belega in rjavega fizola — kuhanega.

KOT HLADNE PREDJEDI — tunina s fižolom (beli), sardine s fižolom (rjavi)

JUHE — krem juhe, domače juhe s celim fižolom, fižolova juha s slanino (rjavi), pre-tlačena fižolova juha (beli)

RAZNE ENOLONČNICE — srbski pasulj (beli), minestra (testenine in fižol rjavi)

PRIOLOGE — belokranjski »matevž« (krompir in fižol), fižolov pire ali kaša, fižolovi štruklji, fižol z ocvirki z zeljem ali repico

SOLATE — fižol z bučnim oljem mešane solate s svežim zeljem, radičem ali zeleno solato.

Cerklje ob Krki niso bile med zadnjimi

PIŠE: MIHA BUTARA-ALEKS

Tovariš Peter Stante-Skala je v znani oddaji ljubljanske televizije »Teh naših petdeset let« povedal, da je zadnje dni oktobra 1941 skupaj z Martinom Greifom v Lesičnem pod Bohorjem pripravljali hrano za 1. štajerski bataljon, ki je pod poveljstvom Franca Rozmana-Staneta prodiral proti izselitvenemu pasu z nalogo, da prepreči izseljevanje in zaneti oboroženo vstajo med ogroženim prebivalstvom. Pri tem je poudaril, da se je moral bataljon zaradi intervencije premočnih nemških sil umakniti, ljudstvo v teh krajih pa na vstajo ni bilo pripravljeno.

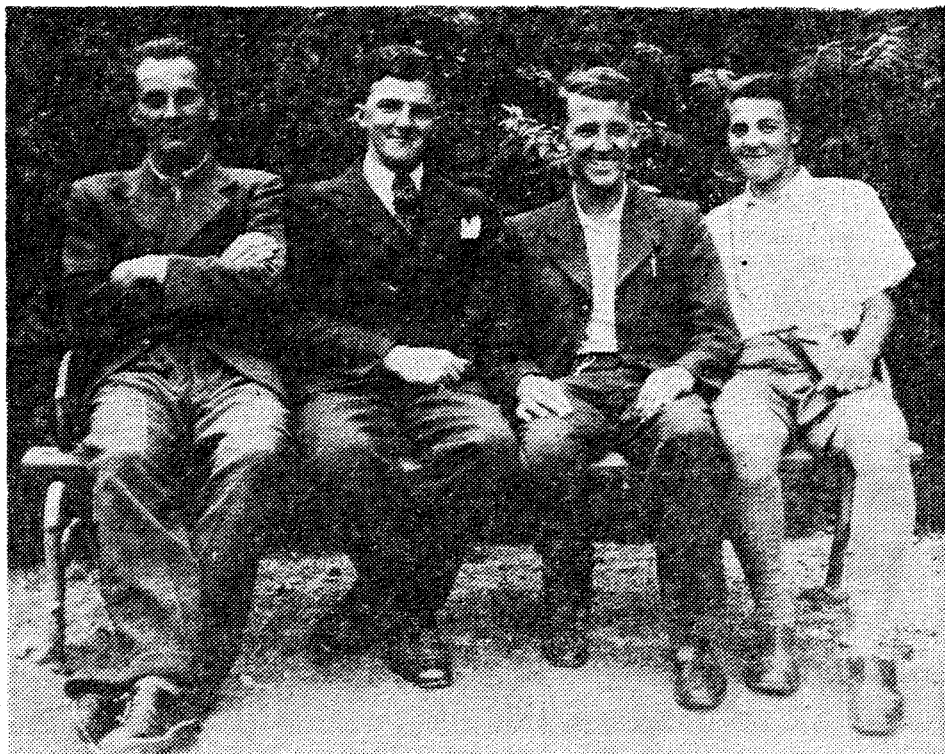
Morda je takšna ocena točna za en del prebivalstva iz izselitvenega pasu, nikakor pa ne velja za izselitveno področje v celoti.

Zdi se mi, da je treba poiskati vzroke, zakaj prebivalstvo ni bilo pripravljeno na vstajo. Vzrokov za to je več. Eden od teh je bila nepoučenost prebivalstva o osvobodilnem gibanju in nezadostna politična pripravljenost v usodnem trenutku, dalje okrepljene policijske sile okupatorja in grožnje z represalijami, šele čisto na zadnjem mestu je navdušenje kratkovidnih posameznikov za takšen okupatorski ukrep. Vprašujem se namreč, ali je »Slovenski poročevalec« št. 23 z dne 1. novembra 1941, v katerem je bil objavljen Proglas IO OF s pozivom na vstajo, do prihoda 1. štajerskega bataljona na Bohor oziroma do napada dolenskih partizanov na Bučko, kar naj bi tamkajšnje prebivalstvo spodbudilo k vstaji, sploh prispel do preselitvenega ozemlja in bil razpečan med prizadeto prebivalstvo! Mislim, da ni, ker to časovno ni bil mogoče, zlasti zaradi tega, ker so to literaturo ti-

nem obsegu in s kakšnim uspehom so v Cerkljah delovali (dokler so bili na tem področju oziroma na področju Krškega polja) predvojni komunisti in organizatorji vstaje, kot sta Jože Borštnar in Tone Sušteršič-Tine Zeleznik, mož prikljubljene učiteljice in vzgojiteljice Francke Hlebočve v Cerkljah ob Krki, in koliko so po liniji Osvobodilne fronte pri organizaciji odpora sodelovali učitelji v Cerkljah od začetka okupacije do časa, ko so vsi pravočasno pobegnili pred nasilnim preseljevanjem. Jože Borštnar mi je pravil, da je leta 1941 vzdrževal stike z upraviteljem cerkljanske šole Pavlom Herbštom. Znano mi je, da je slednji že v začetku julija 1941, še ko je bila okupacijska meja med vasmi Cerklje in Veliko Mraševo, ilegalno prešel na italijansko zasedbeno področje. Poprej je še poskrbel za umik svoje družine iz Cerkelj, ki jo je začasno nastanil pri Jožetu Lajkoviču v Velikem Mraševem. Vsekakor bi morali zgodovinarji raziskati dejavnost pripadnikov Osvobodilne fronte tudi v prvem obdobju po ustanovitvi OF, sam pa bi seraje zadržal na dogodkih, ki so neposredno sledili nemškemu razglasu o preseljevanju.

Ko so izvedeli za nemški razglas o preseljevanju, so mnogi domačini iz Cerkelj in okoliških vasi, ki so živeli v Ljubljani ali drugod po Sloveniji, pohiteli domov, da bi domače in druge domačine odvrnili od tega, da bi se pustili preseliti v Slezijo. Nagovarjali so jih, naj se umaknejo na talijansko zasedbeno področje oziroma v predele, ki niso predvideni za preselitev. Uspeh takšnega delovanja ni izostal.

Poglejmo, kdo so bili ti, ki so s takš-

Štirje mladi, napredno usmerjeni Cerkljani, fotografirani 1940 v ljubljanskem Tivoliju. Od leve: Franc Kuntarič iz Boršta, ki je bil za časa partizanstva politični komisar bataljona v Brkinskem odredu, ter trije Jožetovi, Jože Butara, ki je bil namestnik političnega komisarja v 12. SNOUB Štajerski, Franc Butara, ki je padel kot vosovec blizu Ljubljane in Miha Butara-Aleks, avtor podlistka, ki je bil v času pohoda 14. divizije na Štajersko politični komisar Šercerjeve brigade.

skali in razpečavali ilegalno. Zanimivo je, da med stariimi partizani iz tega področja, s katerimi sem se o tem pogovarjal, nisem zasledil niti enega, ki bi pred prihodom na ozemlje pod italijansko okupacijo kaj vedel o »Slovenskem poročevalcu«. Moj mlajši brat, ki je 31. oktobra 1941 ilegalno prešel okupacijsko mejo, da ga Nemci ne bi nasilno izselili, je šel pri Glihovih v Kostanjevici, kjer se je začasno nastanil in delal, prvič dobil v roke »Slovenskega poročevalca«. Dal mu ga je Glihov Tone.

Takšno stanje je bilo tedaj v Cerkljah in okolici, kar pa za druge kraje ne morem trditi. S tem v zvezi pa si zastavljam vprašanje, ali niso morda posamezniki, ki jih danes na ta ali oni način poznamo kot organizatorje vstaje, tedaj pozabili na poti do prizadetih krajev in prebivalstva. Natanko vem, da je eden izmed tistih, ki so pred dvema letoma zgodovinarji Rezki Travnovi, ko je pripravljala za TV-15 prispevek o Mokronoški četi, posredovali podatke o stanju v naših krajih, bival tedaj samo na ozemlju, ki so ga okupirali Italijani. Zgodovinarke je »informiral« o tem, da je bila ustanovljena četa petdesetih mož, ki pa je ob prehodu meje zaradi sodelovanja pri napadu na Bučko padla v zasedo, pri čemer naj bi bil smrtno ranjen komandir čete Franc Gramec (pravilno Gramc, op. M. B.), moštvo pa da se je razbežalo in šele spomladi 1942 prišlo v Gorjanski bataljon. Kako je bil ranjen Franc Gramc in o »četi, ki je padla v zasedo«, pozneje.

Ne bom se spuščal v to, s kom, v kakš-

nim namenom prišli v domači kraj! Med prvimi je v Cerklje ob Krki prišel moj brat Franc Butara, po domače Jožetov, ki je prebival v Ljubljani na Miklošičevi 7 in je bil povezan z OF od maja 1941 do odhoda k partizanom, načeloval pa je tudi obo-roženi skupini VOS, o kateri ve povedati Jože Šiška-Luka. Takoj za njim so odšli v domači kraj še: Albin Butara, Tičkov iz Cerkelj, prostovoljec iz aprilske vojne in prav tako vosovec v Ljubljani do odhoda k partizanom marca 1942, Franc Golobič-Oto iz Dolenje Pirošice in Silvester Žičkar iz Župeče vasi. Vsi naštetí so okupacijsko mejo prešli ilegalno, in sicer med vasjo Šutna na italijanski strani in Gadovo pečjo na nemški strani. S kom se je sestajal Franc Golobič, mi ni znano. Vem pa, da sta Albin Butara in Silvester Žičkar navezala stike s Francem Butaro Tičkovim, Francem Butaro Tečanovim, Tonetom Judežem, Francem Gramcem, Jožetom Račičem in z mojim bratom Janezom Butaro Jožetovim. Seznanila sta jih o obstoju Osvobodilne fronte, o tem, da se je že začel obo-roženi odpor in jih nagovarjala, naj se ne pustijo seliti, pač pa naj preidejo čez mejo na italijansko zasedbeno stran, kjer bi potem lahko nadalje ukrepali. V tem smislu je deloval tudi moj brat Franc Butara, in sicer pri domači družini kot tudi pri starejših vaških fantih, ki so se shajali v čevljarski delavnici Franca Župančiča.

(Nadaljevanje prihodnjic)

Nemci so nas izselili

Med ljudmi je zašumelo kakor v panju: vojna je tu! Kralj je pobegnil s svojo vlado! V Jugoslavijo so pridri hitlerjevci... Nemški vojaki so bahavo hodili po vasi in ljudem obetali raj na zemlji. Ali raj se je kmalu spremenil v obupno trpljenje!

Začelo se je izseljevanje prebivalstva ob Sotli! Najprej so izgnali izobražence v Srbijo. Po vaseh so lepili plakate, na katerih je pisalo, da bomo vsi izseljeni. Kruto resnico smo kmalu začutili. Do zob oboroženi nemški vojaki so preganjali jokajoče ljudi od doma. Kdor se je njihovemu ukaz upiral, so ga odgnali s silo. Primerilo se je celo, da so nekega moža privezali za voz in ga bili s puškinimi kopiti...

Doma sem bila v Polju. Ko so nas gnali proti Dobravcu, smo srečali nemške graničarje. Namenjeni so bili k nam ropat. Moj oče je to zasluhlil, in ker je znal nemško, je ves besen zakričal: »Ali vam ni dovolj, da ste nas izgnali? Se dom nam hočete uničiti!«

Ata je bil že pri popisu zaznamovan kot sovražnik Nemcev. Dne 11. 12. 1941 so nas zbasali v črne marice in odpeljali skozi Bistrico ob Sotli v Brestanico. Tam so nas zapeljali v samostan. Ležali smo na slami kakor svinje. Že prvi dan smo dobili okrogle značke s številkami in jih morali obesiti okrog vratu. Tako so nas ponižali kakor pse! Po treh dneh mučnega čakanja so nas zbasali v živinske vagone in odpeljali proti Nemčiji.

Vozili smo se vsi obupani, prestrašeni in prezeblji, dva dni in dve noči. Končno je vlak ustavil v Dresdenu, od tam pa so nas razvozili v lagerje. Takrat sem bil še otrok. Moji starši so morali zelo težko delati na najbolj nevarnih mestih. Hrana je bila zelo pičila in slaba: zjutraj zajemalka črne godlje in košček kruha, za kosilo pa dan na dan koleraba. Ljudje pa vseeno niso obupali! Da bi se tolažili in spodbujali, so ob večerih peli. Tako so skovali pesmico po znani narodni:

Je bela cesta uglašena,
v raj nam je napeljana,

po njej smo šli izgnanci mi,
stari kakor mladi vsi...

(Sledi še več kitic s trpko vsebino izgnanstva.)

Velikokrat smo bili lačni, a smo si medsebojno pomagali. Če je kdo dobil paket od sorodnikov, je živež razdelil predvsem tistim, ki niso imeli nikogar, ki bi jim lahko iz domovine pošiljal pomoč. Nema lokrat so nam dobri znanci poslali celo živilske izkaznice (predvsem Micka Jurčan). Dolgo pa to ni trajalo. Lagerführer je začel pregledovati pisma in pošiljke. Nastopila je spet doba stradanja. Moj oče, ki je bil zelo iznajdljiv, se je seznanil z nekim poštenim nemškim gostilničarjem in se z njim dogovoril, da bi vsa naša pošta prihajala na njegov naslov. Nekaj časa

je bilo vse v redu, kmalu pa se je zataknilo. Lagerführer je tudi za to zvedel in pošto so zaplenili. To je bilo tem huje, ker sta v tem času prispela za nas dva paketa. Poslali so ju Dobravčevi in Vrečevi. Za poslano smo izvedeli šele, ko so očeta poklicali na nemško komando. Tam so ga zaslišali in premetavali vsebino paketov. Menda so se bali, da nam iz domovine pošiljajo orožje. Bila pa je domača šunka in jajčka ter druge dobrote. Tudi skrito pismo smo zvečer našli in si ga nasmejani podajali iz rok v roke...

Pisali so nam: »Nemce tolčejo na vseh koncih in krajih, kmalu jih bo hudič vzel!«

Očeta so dali na delo v neko tovarno, kjer so mu dodelili človeka, ki ga je imel na očeh. Vsi so bili z njimi zelo prijazni, še posebno tisti uslužbenec. Vedno mu je kaj dobrohotno svetoval in ga včasih celo zagovarjal. Tako ata ni posumil, da mu nastavlja zanko. Nekega dne, ko je bil še

posebno prijazen, ga je vprašal: »Mihael, kaj misliš, kdo bo izgubil vojno?« Bilo je to 1943. leta in moj oče je odgovoril »Nemčija bo poražena!«

Ko je Nemec to zaslišal, je bil ves srečen ob misli, da ga je ujel v past. In že ga je hotel ovaditi policiji. Prav tedaj pa so zatulile sirene! Zavijalo je in naznanjalo bombni napad. Zavezniki so začeli bombardirati mesto. Pozneje smo izvedeli, da je prav tistemu esesovcu, ki je hotel očeta zatožiti, bomba zrušila hišo in pod seboj pokopala ženo in dva otroka. Nemca je to tako presunilo, da je očetu čez nekaj dni na skrivaj rekel: »Ne bom te tožil! Drugič pa nikomur ne govori o nemškem porazu, če hočeš ostati živ. Naj imajo vsaj tvoji otroci očeta in žena moža, ko jih je meni vzela ta prekleta vojna!«

Leta so tekla in z njimi je naraščalo gorje, a tudi hrepenenje po domu. Nekoč sem rekla mami: »Kar s tretjega nadstropja bi skočila, samo da bi šla domov.«

Kako srečni smo bili, ko smo poslušali grmenje zavezniških topov! Kmalu bomo rešeni taborišča, tujine. Osvobodili nas bodo! Kdor ni izgubil doma in domovine, ta ne ve, kaj pomeni svoboda.

Neke noči nas je zbudilo grozovito bobnenje in streljanje. Nebo je bilo razsvetljeno kot podnevi. Slutili smo, kaj se dogaja, le trepetali smo: kaj, če se bodo morali zavezniki umakniti, pa čeprav za en

sam dan? Nemara bi nas Nemci iz maščevanja in strahu vse pobili. Pa se ni zgodilo tako. Radio je objavil vest, da je Nemčija kapitulirala. Konec je strahot! Domov, čimprej domov!

Neki izgnanec, ki je bil pred vojno postajni načelnik v Mariboru, je pri ruski komandi organiziral vlak za 1200 oseb. Tako smo nekako v začetku junija 1945 odinili v okrašenem vlaku domovini naproti. Ko je vlak prvič zapiskal, sem občutila srečo, ki je ne bom nikoli več v življenju... Na poti pa so bile tudi težave. Vsi bi bili radi čimprej doma, ali kako, ko pa so bile vse tračnice poškodovane, mostovi porušeni, razbitine na progah... Tako smo se vozili en dan naprej, drugi dan nazaj. Od Bratislave do Budimpešte in nato do Subotice pa nazaj v Brežice...

Ob prihodu v domači kraj sem zavriskala od prešernosti in solze sreče so me obile. Nič zato, če je bil dom opustošen in prazen!

Složno smo prišli za delo in pomagali drug drugemu. Naše lepe domačije so spet oživele.

Spominjam se, da so nam mladim nudili možnost nadoknaditi zamujeno šolsko izobrazbo. Tudi mene so silili, naj grem v šolo. A kdo bi me mogel prisiliti, naj po dolgih štirih letih zdomstva spet zapustim domači krov. Nihče! Pa mi danes ni žal za to!

ZINKA AUGUSTINČIČ

Gradišče – branik svobode

Južno od ceste Volčja draga—Prvačina—Dornberk se dviguje griček, na katerem kakor lastovičje gnezdo čepi vas Gradišče. Komaj 20 km je oddaljeno od Gorice. Gradišče šteje sedaj 100 hišnih števil in ima svojo krajevno skupnost. Bližnje naselje Osevljek, ki je vedno spadalo pod Gradišče, je sedaj priključeno KS Renče in šteje okrog 30 hišnih števil. In kako enotno, kako množično sta ti dve naselji sodelovali v NOB! Samo v Gradišču, kjer danes živi kakih 300 ljudi, je bilo v raznih partizanskih enotah 137 borcev. Vasi Gradišče in Osevljek sta v štiriletni narodnoosvobodilni borbi imeli 96 borcev in žrtev, ki so padli za svobodo!

Štirinajsti februar je praznik prebivalcev Gradišča in Osevljeka. Tega dne leta 1943 so se prebivalci teh dveh malih vasi skupaj postavili v odločno postavili po robu fašističnemu imperiju. Tvegali sta pogin, enotno stopili na pot boja in si končno vendarle priborili svobodo. Kaj se je bilo tedaj zgodilo?

Iz Renč in z Vogrskega je že poleti leta 1941 med Gradiškovce in Osevkarje začela prodirati uporna misel na oborožen upor proti okupatorju. Posamezniki, ki so imeli več stikov z naprednimi ljudmi v dolini, so slišali o Osvobodilni fronti slovenskega naroda, o njenih geslih in o začetkih oboroženega upora v Jugoslaviji in Sloveniji kakor tudi v Slovenskem primorju. Že jeseni tega leta je nekaj pogumnih mož postavilo OF odbor za Gradišče—Osevljak.

Stiki z aktivisti v Renčah, na Vogrskem in v Biljah so bili pogostnejši, naloge vedno večje in zahtevnejše. Leta 1942 so se vrste ilegalnih aktivistov že znatno pomnožile. Narodnoosvobodilna misel je hitro pronicala med ljudi. Rastel je pogum in z njim volja za oborožen upor, saj drugega sredstva v boju proti fašizmu ni bilo. Vsačani so si šepetaje in s ponosom pripovedovali nezaslišano novico: »Pred Čavnom in na Nanosu je partizanski Gregorčičev bataljon!« Pa jim te novice ni bilo treba samo šepetaje razširjati. Čedalje pogostje so prihajali v vas razburjeni karabinjerji in besni fašisti. Večkrat so prišli v vas tudi vesti o bojih med italijanskimi vojaki in partizani, »ribelli«, kot so jih oblasti tedaj nazivale. Ni minilo leto, ko so že bili prvi štirje vasačani pravi partizani. Kraška četa, ki jo je vodil Anton Šibelja-Stjenka, je večkrat taborila nad Gradiščem. Vezi so bile čedalje trdnjše. Januarja leta 1943 so se partizanom Stjenkove čete pri-

pravljeno. Proti večeru so člani OF odbora s poveljstvom Kraške čete v Osevljeku pripravili mobilizacijske pozivnice, ki so bile takoj raznešene po domovih. Sedemindvajset fantov in 8 deklet je te jasne zimske noči odšlo z Gradišča in iz Osevljeka s Kraško četo v boj za svobodo.

Odločitev je bila nepreklicna, korak storjen. Slovenski vasi na pragu Gorice sta se po 25 letih okupacije javno in odločno uprli fašističnemu imperiju.

Dne 19. februarja 1943 je Stenka s svojo četo odšel s Krasa. Čez Brkine ter med Snežnikom in Javornikom je četo pripeljal na Notranjsko stran, kjer je pri Stari žagi oddal neoborožene novince in novinke. Leti so bili porazdeljeni v Cankarjevo in Tomšičevo brigado.

Okupatorski oblastniki v Gorici so besneli. Od 15 fantov, kolikor so jih uspeli mobilizirati na Gradišču in v Osevljeku že ja-

Osvobodilna vojna v Jugoslaviji Na življenje in smrt Desant na Drvar Vojna na Balkanu Kri na kamnu Zgodovina gestapa Roparski zaklad

In še druge knjige iz bogatega repertoarja knjig založbe BOREC prejme vsak novi naročnik na TV-15, ki se naroči nanj vsaj za 12 mesecev.

izreži

Priimek in ime:

Naslov:

»TV-15«

Pošta:

p.p. 598.

Podpis:

61001 Ljubljana

(Naročnino bom poravnal-a po prejemu položnice — naročnino bom sam nakazal)

Poleg tega ima možnost biti izžreban za eno izmed štirih ročnih ur, ki bodo vsak mesec podeljene med stare in nove naročnike lista. Člani Zveze združenj borcev in Zveze rezervnih vojaških starešin Slovenije! TV-15 je vaše glasilo. Pomagajte ga razširjati; naj pride v vsako partizansko družino, naj ga naša polpretekla zgodovina ni tuja!

fotografija z vprašajem

Na objavo fotografije s partizanskim radiotelegrafistom v 7. številki našega lista se nam je po telefonu oglasil Jože Planinc iz Tesarske 14 v Ljubljani in povedal, da je na sliki on, Jože Planinc, radiotelegrafist na bazi 20 v Kočevskem Rogu. Slika je nastala na dan selitve baze 20 iz Kočevskega Roga v Belo krajino. Radijska postaja je ruska, in sicer oznake »V 100 A«. Z njo so vzdrževali zveze s Primorsko, s Prekmurjem in Glavnim štabom NOV in POS. Fotografijo je posnel Anton Lovko. Tovarišu Planincu se za natančne podatke najlepše zahvalujemo. — Danes objavljamo novo nepojasnjeno fotografijo, ki kaže večjo skupino partizanov v zasneženem gozdu. Vsekakor gre za del neke operativne enote, morda štab, ker so v ozadju vidni tudi drugi partizani. Fotografija je jasna, zato boste tovarišice in tovariše zlahka prepoznali. Zanima nas ime in priimek ali vsaj partizansko ime ter funkcija posameznikov, naziv enote, čas in kraj, kjer je fotografija nastala, ter kdo je fotografiral.

družili novi štirje borci iz teh dveh vasi. Okupatorju se je mudilo. Brez normalnega postopka je začel izvajati vpoklic letnikov 1924 in 1925. Namen je bil jasen: odvzeti predzrnim upornikom prav tiste mladence, ki so bili zanje najprimernejši, obenem pa s takšno mobilizirano delovno vojaško množico vsaj nekoliko zadostiti potrebam pojemalejše moči vojske. Tega se je vaški OF odbor dobro zavedal. Že januarja je začel skupaj s poveljstvom Kraške čete (komandir Stenka, politični komisar Peter) pripravljati partizansko mobilizacijo. Dogovorili so se, da bodo vaški aktivisti in člani mladinske organizacije, ki je tedaj že delovala, govorili z vsemi tistimi mladinci letnikov 1924 in 1925, ki jih je sicer čakala italijanska mobilizacija. Sprva so računali na to, da se bo za odhod v partizane odločilo kakih 15 do 20 fantov. Toda odziv za odhod v partizansko vojsko je bil presenetljivo velik, saj so se celo nekatera dekleta začela zanimati za to in so obljubljala, da bodo tudi odšla v partizane.

Vodstvo čete se je z odborom OF Gradišče — Osevljek domenilo, da bo partizanska mobilizacija izvedena s pravnimi pozivnicami. Za odhod v partizane je bila določena nedelja, 14. februarja zvečer. Vse je bilo pri-

nuarja, jim jih je ušlo še nekaj. Ko se je marca 1943 formiral Južno-primorski odred, v čigar sestavi je bila tudi Kraška četa, je poveljstvo odreda v svojem dnevnem povelju ugotovilo: »... da je vasica Gradišče pokazala svojo revolucionarnost in enotnost v boju proti fašizmu in okupatorju, kar naj služi za zgled vsem drugim vasačem...«

Štirinajsti februar je torej praznični dan Gradišča in Osevljeka. To je datum mejnik, ko so se Gradiškovci in Osevljci enotno in dokončno odločili ter stopili na pot boja za svobodo. Tedaj so svojo življensko usodo postavili na kocko.

Ta datum je za prebivalce teh dveh vasi tako velik in tako življenjsko važen, da so ga sprejeli za svoj praznik. Dogodek tega dne in vse, kar je še bilo s tem v zvezi, je prevzel srca in zavest vasačanov. Vsako leto se na večer obletnice dogodka zberejo prebivalci obeh vasi in obudijo spomin na tisto zvezdno in hladno februarско noč, na črne sle, ki so jim prinašali vesti o smrti v bojih pokončanih njihovih sinov, na ropanje in požiganje njihovih domov pa na majhne radosti in velike težave vojnih let.

CIRIL ZUPANC

O Pihlerjevih na Kamenščaku

Vasica Kamenščak se razprostira na pobočju nad Ljutomerom. Krasna je v soncu, zelenju in cvetju, čudovita v času, ko si lastovke spletajo gnezda, prelepa, ko zori grozdje in se oglašajo pesem klopotcev. In tu na Kamenščaku že kdo ve koliko časa stoji kmečka hišica z gospodarskim poslopjem. To je domačija Pihlerjevih. Že pred prvo svetovno vojno sta si pod nje no streho osnovala življensko ognjišče Terezija in France Pihler. Kmalu je bil njun dom poln otroškega joka, smeha in otroške radosti. Z največjo ljubeznijo so vsi obdelovali prleško zemljo, kopali v gorica in obrezovali vinsko trto.

Leta so tekla... »Pa so prišli v našo deželo ti črni hudiči in koder so šli, so za njimi mrliči...« V Prlekiji so gorele slovenske knjige, v Ljutomeru so porušili spomenik velikemu Prleku Franu Miklošiču.

Kam Pihlerjevi v tej usodni uri? Nikamor drugam kot na stran Osvobodilne fronte slovenskega naroda, saj sta bila dva Pihlerjeva že predvojna komunisti.

Ali ste poznali tistega šoferja, ki je vozil avtobus na progi Ljutomer-Maribor? To je bil Janko Pihler, doma s Kamenščaka. Mati Terezija ga je povila 1913 leta. Bil je naprednega mišljenja in privržen boju za lepše in srečnejše dni, zato so ga 1939 sprejeli v Komunistično partijo Slovenije.

Kaj pa Pihlerjev Matija, rojen 1914. leta? Pred vojno smo ga videvali v Celju kot

trgovskega pomočnika v veliki trgovski hiši z napisom »Sternbecky«. Tudi njega so komunisti sprejeli v svoje vrste že eno leto pred začetkom vojne.

Leta 1941 se je začela vojna. Tudi nad Prlekijo je rjovel vojni vihar. Pihlerjeva stara dva, mati in oče, sta trepetala za usodo svojih otrok. Mnogo, premnogo gorja jima je bilo namenjenega. Se bo še kdaj pod domačo streho vrnil sin Matija? Nikoli več ne bo uzrl Kamenščaka, nikoli več stisnil roke staršem v slovo. Bil je v Pohorskem bataljonu, ki je izkrmavel 8. januarja 1943. Med padlimi borci legendarnega bataljona je v snegu ležalo tudi prerešeto truplo Matije Pihlerja, ki si je bil vzdel partizansko ime Savo.

V domačijo na Kamenščaku se je naselila žalost. Še huje je bilo domačim, ko so izvedeli, da so Nemci ujeli tistega držnega, hrabrega in iznajdljivega borca Pohorskega bataljona Janka Pihlerja-Dona in ga spomladi 1943 v Gradcu obglavili.

Hude, prehode dni preživlja Pihlerjeva družina. Vinka so zaprli v nacistično taborišče Steinthal pri Ptuj, Jožeta pa so nasilno vtaknili v nemško uniformo. Toda fant se je kmalu rešil tega bremena, potem pa stopil v vrste prekomorskih brigad in se boril za dokončno osvoboditev domovine. Končno sta tu še obe hčerki. Marija je vodila organizacijo SKOJ (Zveza komunistične mladine Jugoslavije) v rodnem kraju, Marta pa je bila kurirka.

Toda ali nismo nekoga pozabili? Da, to je Lojze Pihler, rojen leta 1923, ki je bil

aktivno udeležen v osvobodilnem gibanju od marca 1943 in si po pokojnem bratu povzel partizansko ime Savo. Tako si je prislužil kar pet odlikovanj.

Krvavo neurje nad Prlekijo se je umirilo. Spomladi leta 1945, je tudi za Pihlerjeve nastopilo olajšanje in veselje nad priborjeno svobodo. Starima dvema, Tereziji in Francetu Pihlerju, so po vojni pripeli na prsi dve odlikovanji za zasluge v vojni, to-

da pred tremi leti sta se oba drug za drugim poslovila od Kamenščaka, od preživelih hčera in sinov ter svojih vnukov. Legla sta k večnemu počitku v zavesti, da je zemlja, ki ju krije, svobodna in da v svobodni domovini vlada socialna pravičnost, kakršne si pod starimi režimi ni bilo mogoče niti zamisliti.

JOZE JANEŽ

Slovenski zdravniki v boju za svobodo

NOB
dr. Stane Kolar

Rojen je bil 14. februarja 1903 v Radgoni, promoviral pa je v Zagrebu leta 1928. Kot vojaški zdravnik je služil v Bihaću, od 1938 do 1941 pa v Ljubljani. Po italijanski zasedbi je brezplačno delal na internem oddelku splošne bolnišnice v Ljubljani do marca 1942. Z organizacijo OF se je povezal kmalu po njeni ustanovitvi. Kot bivšega aktivnega oficirja so ga Italijani aretirali in odpeljali v koncentracijsko taborišče v Gonars in nato v Padovo. Julija 1943 se je vrnil in septembra 1943 odšel k partizanom. Konec 1943 je bil postavljen za sanitetnega referenta v štirinajsto divizijo, z njo je odšel na Stajersko do Solčave in nato z brigadami prek Podvolovljeka v Tuhinjsko dolino in na Moravsko. Na povratku, ko sta bili napadeni Tomšičeva in Šlandrova, je blizu Gornjega Rakitovca pri Lukovici padel 23. marca 1944. Pokopali so ga skupaj z 22 padlimi borci.

NOVO NA NAŠEM TRGU! GLAVNIK TRIMER, S POMOČJO KATEREGA SE LAHKO SAMI STRIŽETE

Trimer je znan po vsem svetu, sedaj pa ga lahko kupite tudi pri nas. Trimer je glavnik, s katerim se lahko sami strižete in depilirate. Primeren je za moške in ženske pa tudi za otroke.

Če odstranite britvice, vam Trimer kuristi za česanje las, za masažo lasišča, poleg tega pa preprečuje prhljaj in izpadanje las.

Britvice lahko kupite v vsaki trgovini in jih enostavno zamenjate, kadarkoli to želite.

Cena za komad je 25,00 din, je ugodna in enaka po vseh trgovinah, kjer ga prodajajo. Če ga slučajno nimate v vaših trgovinah, pišite nam, poslali vam bomo Trimer po poštnem povzetju. Poština je že vračunana v ceni.

GLAVNIK TRIMER NUDI 10-LETNO JAMSTVO, TUDI PRI OKVARI PLASTIKE.

TRIMER ZAGREB
BOŠKOVIČEVA 40

Bil sem v posebni skupini

»V redu, pošljem vam ga. Že jutri ga dobite. Hočem, da so zapisniki čisti, ker jih bomo poslali na Institut za biološke in rasne raziskave v Berlin-Dalhem.«

Tako izvem, da tukajšnje raziskave nadzorujejo najvišje medicinske glave v enem izmed najbolj znanih znanstvenih institutov sveta.

Naslednjega dne mi neki esesovec res prinese pisalni stroj znamke olympia.

Še naprej prejemam trupla dvojčkov. Prineso mi jih štiri pare iz ciganskega taborišča. Gre za dvojčke, stare manj kot deset let...

Pri seciranju enega izmed njih opazim na zunanji steni levega srčnega prekata majhno blede rdečo liso, ki jo je povzročila injekcijska igla. Komaj jo razločim... Gre za injekcijo s prav tanko iglo... In čemu jo je nesrečnik dobil? V srce je moč dati injekcijo v skrajni sili, kadar omaga. Kmalu si bom na jasnem.

Odprem srce, začenši s prekatom. Po navadi odstranijo z zajemalko kri iz levega prekata in jo stehtajo. V danem primeru pa to ne pride v poštev, ker je kri strjena v kompaktno maso. S pinceto odščipnem košček krvi in ga poduham. Presenet me značilni duh kloroforma. Nesrečnik je torej dobil v srce injekcijo kloroforma, da se je kri v prekatu strdila, zaprla klapnice in povzročila takojšnjo smrt.

Kolena mi drhtijo od razburjenja, saj sem odkril najpošastnejšo skrivnost medicinske vede Tretjega

raja. Ne ubijajo samo s plinom, temveč tudi z injekcijami kloroforma! Čelo mi orose kapljice hladnega znoja. Dobro, da sem sam. Vpricho drugih bi se težko zatajeval. Po končanem seciranju si napravim ustrezne beležke. Toda o kloroformu, o strjeni krvi v levem prekatu in o blede rdeči lisi na zunanji steni srca ne napišem niti črke. Potrebna mi je previdnost. Dosjéji dr. Mengeleja o teh dvojčkih so v mojih rokah. V njih so natančne ugotovitve, rentgenski posnetki in risbe, o okoliščinah in vzroku smrti pa nič. Tudi v zapisnikih puščam to rubriko prazno...

Po naravi nisem plaš, imam dobre živce. V svoji medicinski praksi sem često pojasnil vzrok smrti. Videl sem trupla oseb, ki so umrle kot žrtve maščevanja, ljubosumja in pohlepa po gmotnih dobrinah, pa trupla samomorilcev in tistih, ki so umrli naravne smrti. Naučil sem se proučevati zelo skrite vzroke smrti. Večkrat mi je od presenečenja zastala sapa, tokrat pa me spreletava srh. Če bi dr. Mengele slutil, da poznam skrivnost njegovih injekcij, bi mi priskrbel kakšnih deset zdravnikov — esesovcev, ki bi prišli ugotoviti mojo smrt!

Glede na navodila moram izročiti trupla jetnikom, ki imajo na skrbi upeljevanje. To takoj opravijo. Obdržati moram dele znanstvenega pomena, da jih dr. Mengele lahko pregleda. Dele, ki utegnejo zanimati antropološki institut v Dalhemu pri Berlinu, je treba konservirati v alkoholu. Spravijo jih v posebne vrste ambalažo, v kateri jih lahko odpošljejo po pošti. Zavitki so opremljeni z nalepkami »vojni material, nujno« in imajo prednost pri transportiranju. Ko sem delal v krematoriju, sem odposlal nič koliko takih zavitkov.

V odgovor sem prejemal natančna zdravstvena mnenja ali celo navodila. Korespondenco sem moral urediti po posebnih dosjéjih. Voditelji znanstvenega instituta v Dalhemu pri Berlinu so se dr. Men-

geleju zmeraj toplo zahvaljevali za dragocene pošiljke.

Ko sem končal seciranje preostalih treh parov dvojčkov, sem kot po navadi naredil beležke o najdenih posebnostih. Tudi pri njih je vzrok smrti: injekcija kloroforma v srce...

Popoldne me obišče dr. Mengele. Poročam o opravljenem delu in mu izročim zapisnike o desetih dvojčkih. Usede se in prebere vsak zapisnik po sebeh... Nato mi da navodila glede odpreme. Zapisnike moram priložiti k posameznim zavojem in izpolniti rubriko »vzrok smrti«, ki je bila doslej prazna. Dr. Mengele mi dovoli, da napišem, kar mi pride na misel, samo da bodo vzroki različni. Kot bi se hotel opravičiti, pripomni, da so ti otroci — kar sem lahko ugotovil — sifilitični in tuberkulozni, da torej tako in tako ne bi dolgo živeli... Nič drugega ne reče, vse je povedal... Jaz pa nič ne priporočim. Spoznal sem, da v tem medicinskem okolju ne zdravijo tuberkuloze s pnevmotorakso in ne sifilisa z novarsenobenzolom, temveč z injekcijami kloroforma.

Lasje se mi ježijo, ko pomislim, kaj vse sem opazil v kratkem času, odkar sem tukaj, in kaj še bom, ne da bi mogel protestirati, dokler ne pride vrsta name. Odkar sem prestopil prag teh prostorov, sem slutil, da sem živi mrtvec. Zdaj, ko sem spoznal toliko tajnosti, pa sem prepričan, da se ne bom mogel izmazati. Saj si ni moč misliti, da bi mi dr. Mengele in znanstveni institut v Dalhemu pustila življenje...

9.

Pozno popoldne. Kmalu se bo znočilo. Dr. Mengele je odšel in ostal sem sam s svojimi mračnimi mislimi. Skoraj podzvestno spravim v red instrumente, ki sem jih rabil pri avtopsiji, si umijem roke in odidem v delovno sobo. Tu si prižgem ciga-

Tako so nam ubili očeta...

Pripoveduje PUSNIKOVA TILČKA iz Topolišice pri Sošanju:

— Tisoč devetsto štirinširidesetega... Na sončnih rebrih je ko, mel sneg, od daleč je dišalo po pomladi in vsi smo upali, da bo tudi vojne vsak čas konec.

Partizani so ponoči pripeljali dva ranjenca: dekle in fanta. Če se ne motim, sta ostala na hlevu kakih deset dni. Ko sta malo okrevala, se odpočila in prišla k sebi, sta sama uvidela, da je policija le prepogosto na cesti, na dvorišču in celo v hiši. Zvečer sta se odločila in rekla: »Naprej morava. Lahko jo skupiva midva in vi vsi.«

Pozneje smo zvedeli, da je bilo dekle hrabra komisarka. Napisala je nekakšno potrdilo, ki ga je mati še dolgo hranila. Potem ju je oče vodil proti Belim vodam. Tako sta sama želela. Rekla sta očetu, naj le gre na žandarmerijo in pove, da so prišli partizani, ki jih je moral peljati proti Zavodni; vse to zaradi tistih, ki so obračali oči na vse štiri strani in znali obrniti jezik o nepravem času.

Oče, misleč, da žive povsod trdni ljudje, je partizana pripeljal v hišo, ki je sicer bila kar blizu gozda, vendar pa gospodar ni bil povsem zanesljiv, čeprav se je delal, da se jima ne bo nič hudega zgodilo. Menda sta ozebla in ranjena partizana kmalu sama uvidela, da je z gospodarjem nekaj narobe in sta se skrivaj umaknila. Ta odločitev ju je rešila gotove smrti.

Naša dva, oče in mati, pa sta se dolgo obotavljala glede prijave. Ko bi bila sama, ko bi ne bilo nas otrok, potlej bi že vedela, kaj jima je storiti. In če Nemci zvedo, bodo navallili, zaslisevali, topli, morda bodo požgali dom, pobili očeta in mater. Končno se je oče odločil in šel. Bila je nedelja, ko je stopil na žandarmerijo in povedal, kako sta mu partizana naročila. Nemški komandant ga je premeril s srščim pogledom in siknil:

— Delopst, če si nas nalagal, gorje ti! Spotoma je oče stopil še v cerkev. Kar vidim ga, kako je sedel v klopi, sklepal roke, mislil na nas otroke, na dom in na partizana, ki sta v skrbeh, kaj se bo z njima zgodilo, če nenadoma pridejo in ju živa dobijo. Saj to bi bilo nekaj strašnega...

Prav med mašo, pa je na žandarmerijo prišel tisti gospodar, ki se je tudi očetu zdel malo sumljiv. Povedal je komandantu, kako je oče prignal dva partizana, ki pa sta ranjena pobegnili, čeprav jima je zagotavljal, da sta brez skrbi. Žandarmerijski stražmojster je kar poskočil od besa. Oče je stal pred cerkvijo in se pomenkoval z znanci, ko pridirja žandar na motorju in ukaže očetu, da mora takoj nazaj na žandarmerijo. Ko je vstopil, je zagledal človeka, o katerem je mislil, da je pošten. Nemec je zarjul kot lev.

— Kam si peljal tista dva partizana, ha?

Oče je povedal, da ju je peljal proti Zavodni, vendar ga je moški hitro prekinil: »Ni res. K meni si ju prignal!«

Dobili so ga na laži in prejel je prve zausnice; njegova usoda je bila s tem zapечатena.

Doma smo bili v strahu. Očeta od nikoder. Vedno se je vračal od maše o pravem času, tokrat ga ni bilo. Stara mati se je prva zavedala nesreče. Brž se je odpravila in šla poizvedovat. Slutnja je ni varala. Kmalu je prispela na dvorišče in v obupu krillila z rokami: »Zaprli so ga, zaprli!«

Vsi smo onemeli. Kaj pa sedaj? Nato smo v en glas zajokali. Mama je hitela na hlev in zabrisala vsako sled. Kako prav je storila! Ob dveh popoldne je zabrnelo od vseh strani. Kamioni so drveli bliže in bliže. Motorji utihnejo in hišo obkroži policija. Na vsakem koraku policist, žandar, z brzostrelko v roki. Tudi pse so prignali. Premetali so vsak kot, brcali pse, ker niso prišli na sled, okoli voglov je vse glasneje odmevalo.

Otroke in staro mater so poglali na dvorišče, mamo so pahnili v kuhinjo in tam se je začelo zasliševanje. »Mož je vse priznal. Ti si banditom kuhala čaj!« Mama se je branila: »Nisem. Jaz o tem ničesar ne vem...«

Pretili so, toda topli je niso. Tolmač jo je še enkrat posvaril: »Mati, mož je naročil, da tudi vi govorite resnico. Prosim vas! Če pa boste še naprej trmoglavili, ga bodo odpeljali v Maribor in... No, saj veste, kaj se bo z njim zgodilo. Vas in vaše otroke pa bodo odpeljali v taborišče. Ste me dobro razumeli?« Na srečo se je mama obvladala, celo razjezila se je. »Povedala sem resnico. Če pa veste vi bolje od mene, potem nas pa kar odženite. Močnejši ste in lahko počnete z nami, kar se vam hoče.«

Ker sledi le niso našli, so mami še nekajkrat zagrozili. Potem so poskakali na kamione in se odpeljali. Mi pa smo obstali na dvorišču in nemočni zrlili proti Sošanju.

Očeta so še nekajkrat zaslislali, nato pa so ga odpeljali v celjski Stari pisker. In tam spet zasliševanje, udarci in spet zasliševanje; oče ni priznal. Ko je nekdo prišel iz takega zasliševanja ves pretepen, se je v celici zgrudil na tla in drugemu jetniku govoril: »Veš, če me bodo še naprej tako mučili, ne bom vzdržal. Povedal bom resnico, pa naj napravijo zmenoj, kar hočejo...« Sojetnik je bil trdnejši. Tudi njegova so topli, mučili, priznal pa ni. In ta človek je očetu vlival novih moči. Spodbujal ga je: »Dragi moj Johan, priznaš ali ne

priznaš, smrt ti ne uide. Če ne boš priznal, boš stem mogoče rešil vsaj svojo družino. Glej, otroke in ženo imaš. Tudi nanje moraš misliti...«

— Saj mislim, pa ne bom vzdržal in konec, ne bom. Prehudo je...

— Johan, moraš vsaj zaradi otrok!

In je vzdržal. Še ko je bil zaprt, je neki moški prinesel njegov suknjič. Povedal je materi, da je tudi on bil v Starem piskru. Namignil ji je, da je v ovratniku suknjiča zašit listič, na katerem je oče nekaj zapisal. Mama mu ni verjela. Ves dan je bil pri nas in mamu prepričeval, da govori resnico. Na večer se je odločila. Odparala je ovratnik in res našla zmečkan listič. Poravnala ga je in na njem je pisalo: »Mama, ne zakoljite tistih dveh ovac!« Razumela je. Ni priznal. Pa tudi ona ne sme priznati. Moškemu pa je dejala: »Veste, res imamo dve ovci, toda hranimo ju za volno. Mož pa se boji, da bi ju zaklali. Ne, ne bom jih. Šest otrok imava in vsem bom morala na zimno splesti nogavice... Moški pa je pripomnil: »Vašemu možu v Starem piskru kar naprej trobijo, da ste vi vse priznali. Jaz pa vam pravim: bodite trdni, ne dajte se!«

Pozneje smo zvedeli, da je bil ta moški zares velik poštenjak in mami je bilo zelo hudo pri sru, da mu ni verjela, da mu ni še bolj postregla. Kaj hočemo: bila je vojna in ljudje so bili nezaupljivi. Tudi naša mama. No, spet so prišli po očeta in bil je prepričan, da gre spet na mučenje. Ves se je tresel. Kako tudi ne. Vendar ga tokrat niso mučili. Gestapovec v Starem piskru mu je dejal: »Delopst, če te izpuštam, boš pobegnil v hosto, kaj?«

— Ne bom. Družino imam. Ne smem, ne morem...

— Bomo videli. Drugič pa se obnašaj, kakor se za poštenega štajerca spodobi! Zdaj se pa poberi domov in varuj glavo, imaš samo eno.

Vsi smo bili srečni, ko smo ga spet zagledali na dvorišču. Nekam boj sproščeno smo zaživel, čeprav je bil oče nekam potrt in je kar naprej nekaj premišljal. Že ob tednu je prišel mimo naše hiše del 14. divizije. Govorili so, da je to 13. brigada. Zgodaj zjutraj so klicali, naj oče zapreže, ker so v Topolišici izpraznili trgovino in v zdravilišču poklali nekaj prašičev. Oče jim je povedal, da je komaj prišel iz zapora. Dejal jim je, naj kar sami vzamejo vola in ju zaprežejo. Uvideli so in tako tudi storili. Brigada je krenila naprej, čez čas pa je prišlo še nekaj borcev, ki so bili precej dobre volje. Govorili so, da so sami javili policiji v Sošanju, da naj pride, saj je partizanov za nekaj brigad. Govorili so resnico. Nemci so se zares kmalu pokazali. Prihajali so od vseh strani in že je začelo pokati. Eden izmed partizanov je

ukazal očetu: »Spravite družino v klet, udarili se bomo!«

Mene tisto jutro ni bilo doma — pripoveduje Tilčka in si briše solzne oči. Nesla sem mleko v Soštanj. Nemci pa so pritisnili k hiši. Partazan Novak, doma iz Ribnice na Dolenjskem, je tekel prek dvorišča. Bil je ranjen v nogo. Hotel si je poskati zaklon in si tam obvezati nogo. Ni se mu posrečilo. Dohitele so ga nemške krogle. Padel je. Pritekli so Svabi in ga začeli tolči s puškinimi kopiti. Tako so udrihali, da so mu prebili trebuh. Umrl je strašne smrti. Za hišo je padel Dobovičnik s partizanskim imenom Krt iz Vrhnike. Še malo prej je na ves glas zakričal: »Juriš na prekleto Švabe!«

Nemški obroč se je vedno bolj ožil. Misleči, da so tudi v kleti partizani, so začeli meriti v okenca. Naši pa so se stiskali za sode. Oče je na rokah držal osem mesecev staro hčerko, mojo sestro, ko je v klet padla ročna bomba in se razpočila. Ranjena je bila stara mati, ranjena sta bila oče in brat. Oče je odložil otroka in ves v krvi prišel na dvorišče. Mahal je z rokami, kričal in prosil: »Ne streljajte, v kleti je vsa moja družina. Prosim vas, ne streljajte, oče in gospodar sem!...«

Spet se je oglašil rafal in oče se je zgrudil po domačem dvorišču. Prvi Nemci, ki so ga dosegli so ga začeli brcati in suvati: »Na, na, tu imaš družino, bandit!«

Sele ko so pridrveli v klet, so spoznali, da je oče govoril resnico. Eden izmed policistov je pobral osem mesecev staro sestro, ji brisal kri, jo nekajkrat na vso moč stresel in ji govoril v svojem jeziku: »Mucek, saj ni tako hudo, saj bo spet dobro.« Mati pa je pretila z rokami in jokala: »Otroka ste mi ubili, morilci!...«

Ni vedela, da so ji ubili moža, da so nam otrokom vzeli očeta... Ko je vsa družina spet bila na dvorišču, ko je moja najmlajša sestra spet zadihala, je mati, vsa skrušena, strta, obstala ob očetu, ranjenem do smrti. Vsa se je tresla, ko je potihlo ihtela: »Johan, tak si le moral umreti...«

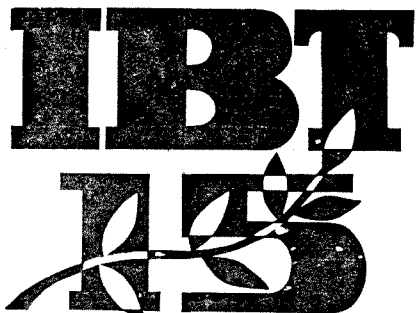
Oče še ni bil čisto mrtev. Nemci so ga odnesli v Topolišico. Vso pot je v smrtnih bolečinah hropel: »Kaj ste storili... kaj ste storili?«

Po nekaj urah je v zdravilišču umrl. Naša domačija je ostala brez gospodarja, otroci brez očeta in mati brez moža. Kar kmalu je odšel s partizani šestnajstletni Stanko. Odšel je v brigado na Dolenjsko in dolgo nismo vedeli zanj. Da, bili so strašni časi...

Zunaj še vedno rahlo sneži, zimsko nebo je zastrto z oblaki. Gledam Tilčko, ki si ob grenkem spominu briše solze, gledam njenega sinka, kako strmi v svojo mlado mamico, čujem utrip naših src, čujem besede, ki jih izgovarja ves pošten svet, ki jih milijoni in milijoni zemljanov govorijo:

— Vojne nikoli več!!!

-dk-

brest ✂
☎ 791 080
SALON POHIŠTVA CERKNICA

37

reto, nadejajoč se, da se bom malo odpočil. Tedaj zaslišim grozen krik, da mi kri zastane v žilah; takoj nato nekaj počti in neko truplo težko pade na tla. Napeto pričakujem, kaj se bo še zgodilo. Še preden mine minuta, spet počti in spet pade truplo na tla. Tako naštejemo sedemdeset smrtnih krikov ter prav toliko pokov in padcev. Potem slišim oddaljevanje težkih stopinj in vse je spet tiho.

Strahotna tragedija se je odigrala v prostoru zraven secirnice... To je temačen prostor z bežonskimi tlemi. Ima zamreženo okno, ki gleda na dvorišče. V ta prostor mi prinašajo trupla, ki so nared za seciranje. Po raztelesenju jih spet odneso tja, potem jih sežgo. Zdaj pa opazim pred vhodom strgana in umazana ženska oblačila, izrabljene cikle, očala, kose starega kruha in druge stvari, ki jih imajo ženske v KZ, vse na kupu. Vstopim skozi vrata, pričakujoč — po vsem, kar sem slišal — nekaj nenavadnega. In res — v somraku zagledam grozen prizor. Pred menoj ležijo gola trupla sedemdesetih žensk. Križem kražem, vsa zveržena ležijo v lastni krvi in krvi sosednjih turpel.

Stopim bliže in z grozo ugotovim, da žrtve na tleh niso še vse mrtve. Nekatere so še žive, počasi premikajo roke in stopala, odpirajo zbegane oči in skušajo dvigniti okrvavljene glave. Dvignem dve tri glave, ki so še žive, in ugotovim, da je poleg zaplinjevanja in dajanja injekcij kloroforma, tukaj v rabi še en način ubijanja: strel v tilnik.

Ranica v tilniku mi pove, da jo je napravila šestmilimetrska krogla oziroma orožje majhnega kalibra, saj izhodne rane sploh ni. Po vseh zunanjih znakih ugotovim, da gre za izstrelke iz mehkega svinca, ker edino tak se lahko zmlinči v lobanji in tam ostane.

Na žalost sem v teh rečeh izveden in zato kmalu ugotovim dejansko stanje v vsej grozoti. Te malokalibrske krogle niso vsake žrtve takoj usmrtili.

38

Resda so bile izstreljene — o čemer pričča ožgana koža — z razdalje treh ali štirih centimetrov, naravnost v tilnik. Nemara je kakšna zašla za en meter ali dva vstran in zagadelj žrtve ni takoj usmrtila.

Po tem spoznanju ne maram več razmišljati. Bojim se, da bom znorel. Grem na dvorišče. Tam vprašam nekega pripadnika posebne skupine, če kaj ve o sedemdesetih usmrčenih nesrečnicah. Odgovori mi, da so jih odbrali v četrth C. Odondod da jih vsak večer pripeljejo sedemdeset s kamionom. In vse dobijo strel v tilnik.

S težko glavo, ves iz uma stopam po gruču na stezah, s katerimi so preprežene dobro vzdrževane zelenice na dvorišču krematorija. Pogled mi obstane na zbrani oziroma postrojeni posebni skupini. No, coj ne bo izmene. Krematorij št. 1 danes ne obratuje. Ozrem se na krematorije št. 2., 3. in 4.: njihovi dimniki bljujejo plamene.

Za večerjo je še prezgodaj. Pripadniki posebne skupine prineseo nogometno žogo. Potem gresta ekipi vsaka na svoj prostor: SS proti KZ. Na eni strani esesovski stražarji, na drugi Sonderkommando. Igra se začne, dvorišče napolni glasen smeh. Občinstvo, sestojee iz esesovcev in pripadnikov posebne skupine, se razvname in spodbuja igralce, kot bi bili na igrišču kakšnega mirnega mesteca. Zaprepadeno strmim, a ne čakam konca igre. Rajši se umaknem v svojo sobo.

Po večerji zaužijem dve močni uspavalni tableti. Zaspim. Spanja sem bil zares potreben: bil sem na koncu z živci. V takih okoliščinah je najboljša zdravilo spanec, čeprav si pri tem pomaga s tabletami.

10.

Zjutraj se zbudim s težko glavo. Smuknem v sosednji prostor pod tuš in pol ure stojim pod ledeno

39

mrzlo prho iz Visle. To dobro de mojim težko preiskušanim živcem. Zneblim se tudi lenobnega občutka, ki ga je povzročilo uspavalno sredstvo.

Pripadniki Sonderkommanda imajo na voljo lepo kopalnico s tlakom iz bele keramike in s prho za deset oseb. Tisti, ki imajo opravka s trupli, se morajo pogosto kopati. Tuširanje je obvezno dvakrat na dan in vsi se rade volje ravnaajo po tem predpisu.

Vzamem svojo zdravniško torbo. Prinesel mi jo je neki pripadnik posebne skupine iz »garderobe«. Verjetno je bila last kakšnega mojega stanovskega kolega, ki jo je moral odložiti z obleko vred, preden je šel v zaplinjevalnico. V njej najdem aparat za merjenje pritiska, stetoskop, brizgalke dobre kvalitete in druge instrumente...

Svojo prvo vizito opravi v »svojem« poslopju. Najprej grem k oddelku esesovcev — pregledal bom tiste, ki se bodo sami javili; takih je vsak dan nekaj. Vsi bolehaajo po tri ali štiri dni in se tako odpočijejo po utrudljivem delu. Kdaj pa kdaj pride do težavnejšega primera. Glede zdravljenja bolezni pa ni težav, saj bi se glede oskrbe z zdravstvenimi potrebščinami lahko kosali z najbolje založeno berlinsko lekarno.

Posebna desatina ima na skrbi pregled kovčkov tistih internirancev, ki so jih že pomorili s plinom. Pred odpremo njihove obleke in obutve mora ta desatina zbrati zdravila, ki so jih prinesli v taborišče. Zdravila izročijo meni, ki jih potem razvrstim po njihovi uporabnosti. To delo ni lahko, saj prihajajo interniranci iz različnih dežel Evrope, zdravila pa so označena z nazivi v jezikih teh dežel. Veliko težav imam z grškim, poljskim, češkim in nizozemskim jezikom. Zanimivo pri tem je, da velika večina najdenih zdravil sodi v skupino pomirejalnih sredstev. To priča o živčnosti preganjanega židovskega ljudstva.

Invalidi so se pomerili v smučanju

Mojstrana je dobro znana kot izhodišna točka za ture na Triglav skozi Vrata, Kot in Radovno. Manj pa jo poznamo kot prizorišče zimskih smučarskih tekmovanj invalidov — športnikov Slovenije in tudi Jugoslavije.

Letos je Zveza za šport in rekreacijo invalidov Jugoslavije priredila v Mojstrani že VII. zvezno in XXII. republiško prvenstvo v smučanju. Bilo je to v dneh od 11. do 13. februarja.

Organizacijski odbor, tekmovalni odbor prvenstva in tehnični odbor za izvedbo tekmovanja slepih v smučanju so imeli polne roke dela, da so pripravili vse potrebno. Tekmovalci pa so v petek, 11. februarja, trenirali na smučišču z vlečnico v Mojstrani. Živahno in veselo razpoloženje, predvsem pa nezlomljiva volja in odločnost, premagati vse ovire in težave, vse to se je močno odražalo na vedrih licih tekmovalcev — invalidov, ki so se spuščali po strmem, čeprav z mokrim snegom pokritem pobočju. Med njimi so bili invalidi z nadkolensko amputacijo ene noge, ki se smučajo s smučko na eni nogi in se opirajo z rokami na bergle, na katerih imajo pritrjene kratke smučke. Invalidi s podkolensko protezo so smučali z dvema smučkama kot zdravi smučarji. Bili so tam smučarji brez ene, pa tudi brez obeh rok in z drugimi hribami, a vsi so se vztrajno urili za tekmovanje v slalomu in veleslalomu.

Ob tej priložnosti so tudi slepi in slabovidni v petek, 11. februarja tekmovali v spustu na 200 metrov, v soboto, 12. februarja so tekmovali v teku na 14 kilometrov, a v nedeljo 13. februarja je bilo štafetno tekmovanje 3x5,5 km za ekipe posameznih republik in pokrajin.

V tekmovanju so slepi in drugi invalidi dosegli tele uspehe:

TEKMOVANJE SLEPIH:

SMUK: kategorija A 1. Rupnik (Sl.), 2. Hudolin (Sl.), 3. Kebe (Sl.). Kategorija B: 1. Vinšek (Sl.), 2. Malič (BiH), 3. Pilhan (Sl.).

TEK SLEPIH na 14 km: kategorija A: 1. Kumer (Sl.), 2. Rupnik (Sl.), 3. Hudolin (Sl.). Kategorija B: 1. Kanc (Sl.), 2. Malič (BiH), 3. Linšek (Sl.).

INVALIDI VSEH KATEGORIJ SO TEKMOVALI V SLALOMU IN DOSEGLI TELE USPEHE:

Kategorija A (invalidi brez ene roke): 1. Parnovski (Inv. Skopje), 2. Komar ZZUIM Kam.), 3. Puki (Mb.).

Kategorija B (invalidi z nadkolensko amputacijo): 1. Stržina, 2. Tome, 3. Kobler (vs. Borec Kr.).

Poizvedba

Podpisani Pavle Trebec, Ulica prekomorskih brigad 3, 66310 Izola, prosim tovariše, ki so bili pri partizanih na komandi mesta v Velikih Laščah od marca do novembra 1944, da bi mi napravili uslugo. Tedaj je bil komandant mesta Jože Zemljak-Benjamin, komisar pa Branko (potem se je poročil s tovarišico Marijo, ki je bila tudi partizanka v naši enoti). Tedaj so me klicali »Sinec«, bil sem mitraljezec pri komandi mesta Vel. Lašče.

Junija 1944 nas je na Golem slikal tov. Cveto iz Skrlji. Ta slika bi mi bila zelo drag spomin. Prosim tovariše, ki bi mi lahko pomagali, da bi sliko dobil, da bi mi pisali! Tovariš Cveto je bil tedaj obveščevalec. Slika je nastala kmalu potem, ko smo dobili ponesrečene ameriške pilote, po letalski nesreči nad Golim.

PAVLE TREBEC

Popravek

V predzadnjem odstavku članka Francija Strleta »Pripombe h knjigi Zbrano delo Karla Destovnika-Kajuha«, objavljenem v 7. številki našega lista (10. februarja 1972), sta nastali dve tiskovni napaki pri pisavi kraja Dubrovčak. Pravilno je torej Dubrovčak in ne Dubrovščak. Avtor v rokopisu te napake ni zagrešil.

UREDNIŠTVO

Kategorija E (invalidi nad 50 odst.): 1. Medija, 2. Slibar (oba Borec Kr.), 3. Završnik (Inv. Lj.).

Kategorija F (invalidi s trdim kolkom in kolonom): 1. J. Furlan, 2. F. Furlan (oba Borec Kr.), 3. Lekšan (ZZUIM Kam.).

Kategorija J: (splošni invalidi pod 50 odst.): 1. Nadižar (Borec Kr.), 2. Stopar (Zveza gluhih Sl.), 3. Jocič (Borec Kr.).

V kategoriji C (podkolensko amputacija) je tekmoval samo Ivo Bajec, v kategoriji B (invalidi brez rok) pa prav tako samo tekmovalac Sagan (ZZUIM Kam.).

TEKMOVANJE V NEDELJO 13. FEBRUARJA
Slepi 3x5,5 km: 1. Slovenija I., 2. Slovenija II., 3. Slovenija III.

VELESALOM INVALIDOV VSEH KATEGORIJ:

Kategorija F (invalidi s trdim kolkom in kolonom): 1. J. Furlan (Borec Kr.), 2. Milinarič (Mb.), 3. F. Furlan (Borec).

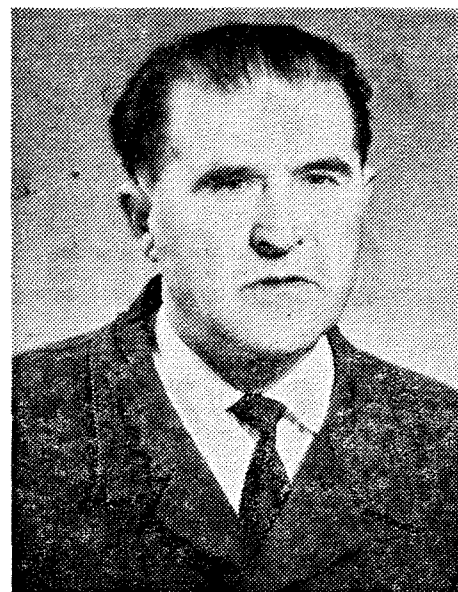
Kategorija A (invalidi brez ene roke): 1. Parnovski (Inv. Skopje), 2. Puki (Mb.), 3. Koder (Borec).

Kategorija E (invalidi z nadkolensko amputacijo): 1. Kobler, 2. Steržinar, 3. Tome (vs. Borec, Kranj).

Še mnogo zdravih let!

V obmorskih mestih v Slovenski Istri živijo številni predvojni komunisti, ki so se tja priselili zaradi ugodnega podnebja, a med tem starejšim rodom borcev za delavske pravice imajo večino domačinov: ti so kot protifašisti živeli v politični emigraciji med obema vojnama; nekateri so bili tedaj v Sovjetski zvezi, drugi v Franciji, veliko pa jih je bilo v stari Jugoslaviji.

Med te predvojne revolucionarje se uvršča tudi Anton Cetin, ki te dni obhaja svojo sedemdesetletnico. Rodil se je 17. fe-

bruarja 1902 v Sergaših pri Kopru v revni slovenski družini. Oče je bil čevljar, otrok pa je bilo devet. Anton je moral že kot šolarček služiti pri kmetih. Med prvo svetovno vojno je prišel v stik z ruskimi ujetniki, ki so delali v naših krajih. Pozneje se je seznanil še z našimi ujetniki, ki so se vračali iz ruskega ujetništva. Ko je odslužil vojaščino leta 1924, se je uvrstil med delavce v tržaški ladjedelnici in se takoj pridružil naprednemu delavskemu gibanju. Leta 1926 je postal član KP.

Zaradi njegove revolucionarne dejavnosti so ga fašisti čedalje bolj preganjali. Zato

Kategorija E (invalidi nad 50 odst.): Slibar, Medja (oba Borec).

Kategorija J (invalidi pod 50 odst.): 1. Nadižar (Borec), 2. Stopar, 3. Jerman (Zv. gluhih).

Kategorija C (invalidi s podkolensko amputacijo): Bevc (Borec).

Kategorija B (invalidi brez obeh rok): Sagan (ZZUIM).

Sedmo državno in XXII. republiško prvenstvo invalidov športnikov sta zelo dobro uspela. To dokazuje lepa udeležba na tekmovalju, pa tudi dobri uspehi. Ne gre pa prezreti, da je bilo to prvenstvo tudi izbirno tekmovanje za svetovno smučarsko prvenstvo invalidov, ki bo v kratkem v Franciji. Na tem tekmovalju bo zastopala jugoslovanske invalide ekipa, ki so jo določili v Mojstrani.

Ob koncu tekmovalja sta vse zbrane invalide tekmovalce pozdravila podpredsednik Zveze za šport in rekreacijo invalidov Jugoslavije Brane Radovanović in podpredsednik Smučarske zveze Jugoslavije Milutin Konstantinović ter jim čestitala za dosežene uspehe. Tem čestitkam so se v svojih pozdravnih govorih pridružili tudi prisotni predsednik Smučarske zveze Slovenije Niko Belopavlovič, podpredsednik republiškega odbora ZZZB NOV Slovenije Franc Krešec-Coban in predsednik Zveze za šport in rekreacijo invalidov Slovenije Stane Lavrič. Nato so zmagovalcem razdelili medalje, drugim udeležencem pa diplome.

V.M.

dobro je, če veste

TUDI SAHARIN JE SUMLJIV, da bi utegnil povzročiti rakasta obolenja. V Ameriki so začasno prepovedali prosto prodajo saharina kot sladila ali zdravila. Raziskovalci morajo korenito raziskati delovanje saharina na človeški organizem, preden bo mogoče odločiti, ali bo to sladilo dovoljeno v živilski industriji in zdravilstvu. Saharin ljudje uživajo že nad osemdeset let. Nekateri strokovnjaki trdijo, da se do slej še ni pokazala škodljivost saharina. Med poskusi z živalmi pa so raziskovalci ugotovili, da večje količine saharina povzročajo tumorje, ki sicer niso rakasti. Poskusi pa še niso dokončni, zato so ameriške oblasti prepovedale neomejeno uporabo saharina v živilski industriji za slajenje sokov.

TUDI ZA ZDRAVLISTVO BODO ZELO KORISTNE DROBNOŽIVKE (mikroorganizmi), ki se razmnožujejo v rodovitni prsti in so velikega pomena za kmetijstvo in vrtnarstvo. Znano je, da je zemlja toliko bolj rodovita, kolikor več vsebuje drobnorazmnoževalcev. Drobnoživke razkrajajo rudnine, tako da jih potem rastline lahko vsrkajo kot hrano. Zdaj pa je sovjetski učenjak Leon Šabad ugotovil, da drobnorazmnoževalci v zemlji razkrajajo tudi kemično spojino, ki velja za enega, vsekakor pa nedvomnega povzročitelja raka (predvsem pljučnega) — benzopiren; to snov vsebujejo dim, saje in drugi ostanki izgoritve. V tobačnem dimu kot v izpušnih plinih motornih vozil in v sajah ga je toliko, da prav pogosto povzroči rak (zlasti pri kadilcih). Šabad je ugotovil, da drobnorazmnoževalci v zemlji zelo učinkovito razkrajajo benzopiren. Zato strokovnjaki menijo, da ne bo nobena posebna težava v prihodnje to odkritje uporabljati v kemiji in zdravilstvu, tako da bo mogoče zavarovati ljudi, ki so v nekaterih poklicih zlasti v veliki nevarnosti, da bi oboleli zaradi učinka benzopirena.

NAPRODAJ JE OKOLI STO OTOKOV grškega otočja v Jonskem morju. To so večinoma manjši pomembni otoki, ki nimajo kakšne gospodarske vrednosti, ker marsikje ni pitne vode in ne rodovitne zemlje. Vendar pa bi jih podjetni ljudje lahko izkoristili. Vsi otoki skupaj so na dražbi za 180 milijonov dinarjev, toda kupiti je mogoče ne le posamezne otokce, marveč tudi manjša zemljišča. Lastnik in prodajalec je država, kupci pa bodo najbrž bogataši in spekulant, ki bodo lahko kdaj pozneje v ugodnih razmerah z dobičkom prodajali, kar bodo zdaj dobili na pol zastonj.

APARAT ZA UGOTAVLJANJE SVEŽOSTI RIB so nedavno iznašli v Nemčiji. Če hočeš npr. na ribjem

trgu ugotoviti, ali je riba sveža, vzpostaviš kontakt s tem aparatom in takoj zveš, če se jo splača kupiti.

SESTNAJSTLETNA DEKLETA NI SO VEČ OTROCI — menijo v DR Nemčiji. Odslej bodo lahko prejemale na recept tablete za varstvo proti zanositvi. Poprej so tablete smele dobivati šele, ko jim je bilo najmanj 18 let. Predpise so spremenili, češ da dekleta dandanes hitreje dozorevajo, kar dokazujejo zelo prepričljivo številni primeri mladih mater, ki rodijo celo že pred svojim štirinajstim letom. Toda proti tem nazorom je tudi v Nemčiji hud odpor. Mnogi se zelo zgražajo nad »splošno pokvarjenostjo dandanašnje mladine« in nad sodobno vzgojo.

DELO

ČASOPISNO IN GRAFIČNO PODJETJE
Ljubljana, Tišova—Likozarjeva—Tomišičeva
BLASNIKOVA TISKARNA
TISKARNA »DELO«

- Tiska časopise, revije, knjige, publikacije, razglednice, prospekte in reklamne tiskovine
- Izdeluje enobarvne in večbarvne klišee v najmodernejši tehniki
- V sklopu podjetja je specializirani obrat za večbarvni tisk, lakirnico in plastificirnico
- Izdaja osrednji slovenski dnevnik »DELO«
- zabavni tednik »TEDENSKA TRIBUNA«
- ilustrirano revijo »TOVARIŠ«
- štirinajstodnevnik »NAŠI RAZGLEDI«
- revijo »AVTO«
- revijo »STOP«
- zabavni tednik »ZVITOREPEČ«

Zima
še ni rekla
zadnje
besede...

V
VELEBLAGOVNICI

20-50% NIŽJE GENE
ZIMSKIM OBLAČILOM
PLETENINAM
IN OBUTVI

TRGOVSKO PODJETJE NA VELIKO IN MALO
TEHNO-MERCATOR
CELJE

Borec iz Matkovega kota

Revolucija si išče svoja lastna, izvirna pota. Na teh potih podira dogme in zavrača napačne, poenostavljene predstave, ki smo jih večidel nekritično povzeli od drugod, še najbolj pa so prizadele revoluciji zvestega slovenskega kmeta. Dognali smo naposled, da premoženje samo po sebi še ni kazalec za revolucijo ali proti njej, važnejši je človekov odnos do dela, njegova zavest o pripadnosti neki skupnosti in njegova poštenost. Za pravilno presojo je odločilen odgovor na vprašanje, ali si je kdo premoženje pridobil s svojim lastnim delom ali z izkoriščanjem drugih. Ta sestavek pa bo tudi pokazal, da z resničnim delom ne more nihče zabogateti ter se spremeniti v nasprotnika revolucije.

Matkov Joža kmetuje visoko v gorah, ljubi lepoto strmin, samotnih steza in skalnih previsov, ljubi gozd, macesne in gamse. Domačijo ima na 1.156 metrih nadmorske višine. To je Matkov kot. Svoje dni je bilo pri Matkovih kar 700 hektarov zemlje. O tem, kakšno je bilo življenje na tem za nekega meščana gromozanskem posestvu, nekaj podatkov: 420 hektarov so bile same skale, drugo večinoma gozd in ovčji pašniki, le nekaj je bilo košenic; njiv, takih na katere je treba nositi s košem in vsakič po oranju prenašati spodnjo brazdo na vrh, pa je bilo komaj nekaj arov. Redili so 6 volov, 6 krav in kakih 10 juncev in junic, kakih 50 ovac in do 8 svinj. Družina je bila zelo številna: 6 domačih, potem pa še ovčar, govedar in kakšen starejši človek, ki je pri Matkovih preživel jesen življenja. Delali so samo za hrano in za obleko; nosili so večinoma suknjo in pletenine iz domače volne in iz lanu, za čbutev pa imeli cokolice. Jedi so bile skromne. Danes, ko za pojme mestnega človeka še vedno živijo zelo skromno, se jim zdi, kakor da vsak dan doživljajo ohcet. Teh 700 hektarov premoženja je Matkove le priklopalo k trdemu delu in jim dajalo le toliko, kolikor je zadostovalo za skromno preživljanje.

Jožetova mati Neža je vojno dočakala kot vdova. Potem so bili pri Matkovih še sestre Liza in Micka ter bratje Gregor, Tonček in Lojze, ki je komaj prekoril 10 let. Bilo jih je sedem. Čutili so, da jim oholi osvajalec ne prinaša nič dobrega, a so se po malem potuhnili — morda jim bo uspelo vojno nekako prečeti. Nasilju pa se niso mogli izogniti. Jože in Gregor sta bila vobklicana v nemško vojsko, Micka v »arbeitsdienst«. V tem so Matkove že začeli obiskovati partizani. Najprej so prišli le za hrano. A ker so v Matkovi družini začutili zvestobo do domovine in slovenstva ter so čutili do preganjanih so jim zaupali tudi druge naloge: Matkovi so postali pravi zavetniki partizanov.

V nemški vojaški suknji je moral Jože Prodink-Matkov najprej 7. decembra 1942 v München, od tam pa v Francijo, kjer je končal nemško vojaško urjenje. Njegova »marškompanija« bi bila morala maja 1943 na fronto in je Jože zato dobil dopust. Toda v frontnih rovih so ga čakali zama: 30 aprila 1943 je z bratom Tončkom stopil v 1. četo 1. koroškega bataljona. Jože si je nadel partizansko ime Grega. Najprej je bil nekaj dni v Cirilovi četi, potem pa je šel za spremljevalca Karlu Prušniku-Gašperju, torej na terensko delo. Gašper ga je kmalu toliko vpeljal v politično delo, da mu je lahko zaupal samostojen okoliš. Deloval je na področju Železne Kaple, v Podjuni, na Jezerskem, v Beli, Solčavi. V komunistično partijo je bil sprejet septembra 1943. Kot politični delavec je doživel mnogo dramatičnih trenutkov. Najhujši je bil tisti, ko so Nemci nad Koroško Belo aprila 1944 izsledili bunker, v katerem je poleg Grege bilo še četvero moških in četvero žensk. Iz popolnoma obkoljenega bunkerja

so se po zaslugi Gregove prisebnosti in junaštva rešili trije, stražar je padel, enega moškega in štiri ženske pa so Nemci ujeli. Ta pripetljaj je v eni lanskih številk našega lista opisal Anton Iković, zato se ne bomo ob njem mudili. Verjetno je precej vplival, da se je Grega odločil za bojno enoto. Svojo željo je zaupal Mitji Ribičiču-Cirilju, in ta ga je poslal na nižji partizanski tečaj, po končanem tečaju pa je bil imenovan za političnega komisarja čete v koroškem četu. Ko je na Razborju del tega odreda prešel v Tomšičevo, je Grega postal politični komisar 1. čete 1. bataljona. Najprej je četi načeloval skupaj s komandirjem Stanetom Rženom, potem pa je bil komandir te čete do konca vojne in še po njej Avgust Mithans iz Slovenjega Gradca.

Ker so Matkovi že vseskozi podpirali partizane in ker sta Jože in Tonček odšla k partizanom, so Nemci mater Nežo pa sestre Lizo in Micko ter najmlajšega brata Lojzeta najprej internirali v Staubingu na Bavarskem. Brat Gregor je bil tačas v nemški vojski. Ko je dobil dopust, je naredil prošnjo za vrnitev matere, sester in najmlajšega brata. Nemce je nameraval ogoljufati: ko bi bili izpustili internirane domače, bi bil še sam prebegnil k partizanom. Toda Nemci so zavlačevali z izpustitvijo in tako je moral Gregor, da bi odkupil domače, na vzhodno fronto, kjer je bil kmalu hudo ranjen in je do konca vojne preležal po bolnišnicah. To, kar je Gregor nameraval zagosti Nemcem, so zdaj storili oni: ko je bil spet na fronti, so 24. oktobra 1944 iz Železne Kaple vdrl v Matkov kot in v Solčavo ter med 47 domačijami požgali tudi Matkovo, mater, sestre in brata pa spet odgnali v internacijo blizu Gradca. Zadnjo zimo je nesreča doletela tudi brata Tončka. Kot partizanski kurir je bil ujet, tako je ostal na prostosti samo še Jože Prodink-Grega. Kljub trpljenju pa so vojno vendarle vsi preživeli.

Matkov Joža, partizanski politični komisar Grega, je v Tomšičevi brigadi doživel mnogo hudih bojev. Najhujši so bili tisti na Černivcu in pri Novi Štiti od 21. do 25. oktobra 1944. Tomšičevci so Nemce zadrževali tri dni in tri noči, potem so se morali umakniti v Mačkin kot in 25. oktobra ob pomoči Bračičeve z jurišem izgnali Nemce iz Nove Štite proti Kamniku. Grega pravi, da je tedaj padlo zelo mnogo naših, zakaj Nemci so se urejeno umikali. Hujše izgube so imeli le pri Kališah, kjer so jim Tomšičevci udarili v hrbet.

Posebno zanimiva se je Gregi pripetila v Podšentjurju na Moravskem, ko je 1. bataljon Tomšičeve ob podpori kamniško-zasavskega odreda popolnoma uničil nemško policijsko avtokolono. Tomšičeva se je takrat vrnila od železniške postaje Sava, kjer je še zadnjič (četrtič) poizkušala priti na drugo stran. Grega je bil kot politični komisar dodeljen k mitraljejski zasedi, ki naj bi varovala dostop po cesti v vas, kjer je bila nastanjena brigada. Toda bili so tako zbiti, da so v zasedi vsi zaspali, pa so trije nemški kamioni policije z bolniškim avtom pripeljali prav do brigadnega kontonmana. Šele ko so tomšičevci iz vasi začeli streljati na Nemce, se je Grega z zasedo prebudil, nakar so Nemcem zaprl izhod iz tesni. S tem je bila usoda Nemcev zapečatena. Prvi bataljon je zaplenil en hitri šarec in 15 pušk ter zažgal vsa vozila, ujel pa 30 sovražnikov. Drugo so zaplenili borci KZO. V tem boju se je poleg Grege še posebej izkazal mitraljezec Jurančič.

Grega je bil navzoč tudi v zadnjem boju Tomšičeve brigade in naše vojske, v bitki z ustaši pri Poljanah zraven Holmeca 14. maja 1945. Njegova četa je bila takrat razbita, toda Grega pravi, da jih je le malo popadalo. Precej po bitki pa je kazalo, da so ustaši vse poklali, saj jih je bilo »kot listja in trave«.

Zanimivo je, da Matkov Joža sploh ni hodil v osnovno šolo. Pisati se je naučil nekaj sam, nekaj pa v dveletni kmetijski šoli. Po vojni je v Varaždinu kot poročnik JLA dovršil še dva razreda večerne gimnazije. A vleklo ga je domov in 1948 je bil iz vojske odpuščen. Domači so bili medtem obnovili le hlev; tam so spali in kuhali. Hišo in druga gospodarska poslopja pa je moral obnoviti Jože. To so bili težki časi, za Jožo kot partizanskega političnega komisarja dvakrat težki. Agrarna reforma jim je pustila le 80 hektarov hribovskih pašnikov in gozdov. Huje od tega so bile obvezne oddaje in občutek, da deleža Matkovih za NOV nihče ni več priznaval.

Dandanes Matkov Joža preživlja šestčlansko družino, je odbornik krajevne skupnosti in član upravnega odbora Lovske družine Solčava. Kljub visokim davkom — saj letno plača 3.662,05 dinarjev davkov in zdravstvenega zavarovanja — je pri Matkovih vendarle laže kot nekoč. Nabavil so traktor, motorne žage, lani pa tudi avto.

S. F.

Napisano 1957 ob petnajsti obletnici pokolov v Loški dolini

Franci Strle:

Očetova solza

Videl sem jo enkrat samkrat. Bila je za oreh debela in lesketala se je v srebrnem soju in odlesk mavričnih barv je silil iz nje. Kot debela rosna kaplja na lapuhu! Takrat se je rodil moj spomin: vse pred tem je zavito v temo in v tej temi zaman iščem očeta. In tudi brata in mame ne pomnim od prej.

Menda sem bil takrat star štiri leta. Brat Janko je hudo obolel. Notranjca ga je vila, da se je bitje v plenčah kar lomilo v krčih. Prišle so ženske, tete in strine: vse se je nagrmadilo ob postelji; zdravnika, tega pa ni bilo, ker smo bili ubogi in ni bilo denarja niti za sol. Očeta ni bilo doma. V Četrtilih talih, štiri ure hoda čez mejo, je tesal trame.

»Ježeš, ježeš, pošljite vendar ponj! Otrok bo umrl...«

»Vencelj, kje je Vencelj, naj ga gre klicat!«

Stric, delavec na žagi, je oblekel zakrpan hlačevinast suknjič in je šel, kajti bilo je štiri ure hoda daleč v hribih in moral je hiteti, da bi oče še videl otroka pred smrtjo. Ženske so prinesle krstne sveče in molile. Otroka pa je vilo in lomilo, da so se oči sprevrčale v belo. Tako je bilo do jutra, zjutraj se je umiril in zaspal. Ko je vželo sonce in so njegovi žarki udarili skozi okna ter obsijali peč, tedaj je prišel: majhen, zgaran, v zasmoljenih hlačah in z usnjenimi golenicami, kosmat kot divji mož. Moj oče je imel zelo hudo brado. Kadar se je bril, je hreščalo, da se je slišalo k sošedovim, osemdeset korakov stran. Postavil se je skonc postelje in se prijel za skončnik. In gledal je drohni, izdelani obrazek Jenkon. Takrat

se je utrnila iz levega očesa. Drsel je počasi in se redila, ker so jo kocina ovirale na njeni poti. Potem se je ognila brkov in se obesila na robu lica. Oče je dvignil roko, vso črno od pilpoha in smole, ter potegnil z dlanzo prek solze in ustnic. Solze ni bilo več...

»Slišal sem, ko me je klicalo. Cahen. Dvakrat je udarilo po bajti...«

Moj oče ni verjel v strahove in ne v boga, ker je bil zelo razgledan in je prebral vse knjige tam na okoli. Toda v tajinstveni prenos misli je verjel in tako je takrat trdil, da ga je poklical duh.

Nikoli več nisem videl njegove solze, zakaj oče je bil trd mož, varen vsega hudega. Njegove roke so bile podplat in plenkačin ročaj, uglajen z njegovimi žulji, se je svetil in njegov hrbet je bil upognjen. Enkrat pa sem se še zagledal v tisto njegovo oko. Bilo je takrat, ko je ležal ustreljen v Kočevarjevi ogradi in so ga italijanski vojaki stražili še vso noč, da ja ne bi oživel in ušel. V levem sencu mu je zevala luknja, oko je bilo majhno, izlito. Pobrali smo ga mi otroci z mamo. Zadelo smo ga na vlačicek in ga peljali na pokopališče: midva z Jankom sva držala za oje, mama je pazila, da se ni prevrnilo, mali Zdravko pa je racal zadaj še v krilcu in vokal. Naš jok je bil hripav in dušen, iz njega je udarjalo sovraštvo do tujcev.

Mnogokrat razmišljam o tem. Mislim na solzo in izlito oko, zakaj solza mi je prebudila zaznavo o očetu, o dobrem očetu. In mislim, čemu mu je solza pritekla ravno iz levega očesa, da je bilo potem ob smrti to oko tako majhno in prazno. Ta solza je pritekla iz srca...

Manj znani narečni pojmi:

oreh — beseda je uporabljena narečno, pomeni pa lešnik, notranjca — kmečki pojem za hudo otroško bolezen, verjetno meningitis,

Četrtili — gozdni deleži, daleč čez nekdanjo državno mejo z Italijo

pilpoh — lepljiva snov, ki jo izloča jelka ali hoja

plenkača — velika ploščata sekira za tesanje tramov

cahen — po kmečkem verovanju na Notranjskem znak, ki napoveduje zlo.

berilo za mlade

Matkov Joža (Jože Prodink) kot poročnik JLA leta 1947.

KLUB ORGANIZACIJE ZDRUŽENIH NARODOV
OSNOVNE SOLE VINICA PRI ČRNOMLJU
68344 VINICA PRI ČRNOMLJU

VSEM PIONIRJEM IN MLADINCEM OSNOVNIH ŠOL JUGOSLAVIJE

Dragi prijatelji!

Letos praznuje naš Tito 80-letnico življenja. Svojo življenjsko pot je posvetil boju za bratstvo in enotnost med narodi Jugoslavije, za mir na svetu in enakopravnost med narodi ter rasami. Kot pogumnega borca za mir in pravičnost ga pozna in ceni ves napredni svet. Malo ljudi pozna zgodovina, ki so začeli kot pastirčki in delavci ter toliko kot on storili za lepše življenje ljudi in narodov ter njihovo medsebojno spoštovanje in razumevanje. Zaradi uspešnega premagovanja najtežjih ovir v svojem življenju je lahko nam mladim svetel vzgled.

Težko se mu bomo oddolžili za vse, kar je storil za nas.

Vemo, da bi mu marsikdo od nas za rojstni dan rad stisnil roko, se zahvalil za vse dobro, kar je storil za naše narode in pred vsem za nas mlade. Ker je to nemogoče, vas vabimo, da mu pišete pisma, v katerih mu povejte, KAJ VAS JE V NJEGOVEM ŽIVLJENJU OD OTROŠTVA DO OSEMDESETIH LET NAJBOLJ PRETRESLO IN KAJ ČUTITE DO NAJVEČJIH USPEHOV NJEGOVEGA DELA.

Prosimo vas, da pošljete pisma do 20. marca 1972 na naslednji naslov:

Klub OZN Vinica pri Črnomlju

68344 Vinica pri Črnomlju

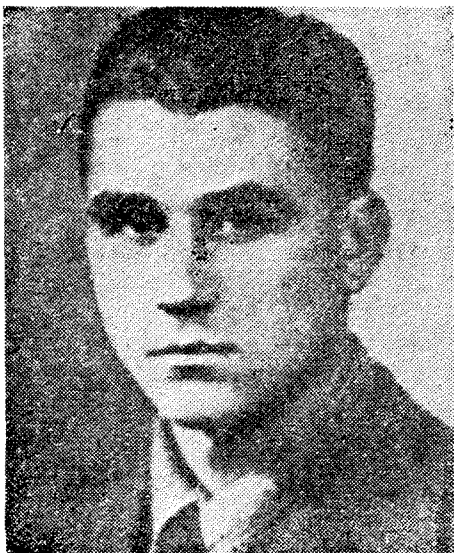
Vaše prispevke bomo vezali v posebno knjigo in jo v vašem imenu posredovali Titu za njegov visoki jubilej.

Prepričani smo, da bo zanj najprijetnejša čestitka za praznik naša obljuba, da smo tudi mi najmlajši, trdno odločeni nadaljevati njegovo delo. S tem bomo tudi počastili 30-letnico pionirske organizacije.

Tovariško vas pozdravljamo!

Vinica, dne 6. januarja 1972.

Predsednik kluba:
Vida Špehar

Heroj Stjenka

Ob sedemindvajseti obletnici smrti narodnega heroja Antona Šibelja-Stjenka smo pripravili pogovor z njegovo sestro Marijo Buda, ki stanuje v Tomačevici. Kakšna je bila njegova rana mladost?

— Rodil se je v številni družini. Ko mu je bilo dve leti, ga je prizadela očetova smrt. Mati je morala preživljati gručo otrok in mali Anton se je moral že zgodaj spoprijeti s trdim življenjem.

Ali je imel kakšno veliko željo?

— Bil je zelo nadarjen in njegova največja želja je bila, da bi lahko študiral. Toda denarja ni bilo in sprijazniti se je moral z učenjem poklica mehanika v Trstu; tudi tu mu je bilo življenje vse prej kot lepo.

Ali je poleg učenja delal še kaj drugega?

— V največji tajnosti je začel izdelovati orožje. Hranil ga je v skrivališču. Velikokrat je prišel domov, saj je bil med svojimi vrstniki v rojstni vasi zelo priljubljen. Pripovedoval jim je o življenju po svetu in o krivicah, ki se dogajajo. V vasi je fante pripravljaval na boj. Kmalu je postal sumljiv in so ga zaprli. Takoj ko so ga izpustili, je organiziral 1. kraško četo. Štela je pet mladincev in enega starejšega vojaka. To je bilo zelo nevarno delo, saj so ga stalno nadzirali in se je moral vsak dan zglasiti v kasarni italijanskih karabinjerjev v Komnu. Toda kmalu je odšel v gozdove in se pridružil borcev narodnoosvobodilne vojske.

Ali je potem še kdaj prišel v vas?

— Še, samo bolj poredko... Padel je 1. aprila 1945 na Vogalcah v Trnovskem gozdu.

ZVONKO GEC

Vasi so požigali

PO PRIPOVEDOVANJU MAMICE

Kadarkoli se peljem iz Komna proti Braniku, se mi pogled ustavi na spomeniku nedaleč od ceste, sredi razmeroma velikega travnika. Na plošči so vklesana imena borcev, ki so žrtvovali svoja življenja za svobodo. Prav na tem mestu in v bližnjem gozdičku je potekal tudi boj, o katerem mi je pripovedovala mamica.

V Komnu in Braniku, ki ju povezuje kakih šest kilometrov dolga pot, sta bili nemški postojanki. Približno na sredini te razdalje pa leži travnik, ki sem ga omenila. S pomočjo dobre obveščevalne službe so partizani zvedeli, da bodo Nemci in Italijani peljali tod mimo hrano.

Četa partizanov pod vodstvom pokojnega narodnega heroja Antona Šibelja-Stjenke je čakala v zasedi na obeh straneh ceste. Okrog desete ure so partizani zaslišali ropotanje sovražnikovih vozil. Boj je trajal do večera. Rešil se je samo en sovražnikov vojak in še ta je bil ranjen. Kljub temu mu je nekako uspelo priti do postojanke in poročati o uničenju kolone. Od partizanov so padli: Edvard Ščuka in Anton Buda iz Tomačevice, Slavko Krt iz Hruševce, brata Vlado in Emil Grbec iz Utovelj ter Ivan Pipan iz Vižovelj in Henrik Markič iz Bazara.

V tem boju je sodelovala tudi moja mamica. S konjsko vprego je prevažala ranjene in mrtve partizane v svojo rojstno vas Tomačevico, kjer sta ranjenim borcev nudila prvo pomoč ruski partizanski zdravnik in tedanji kopenski zdravnik Storič.

Iz želje po maščevanju so Nemci 15. februarja 1944 požigali vasi Komen, Tomačevico, Branik in Mali Dol, o katerih so menili, da so pomagale partizanom. Vse ljudi, ki so jih ujeli v omenjenih vaseh, so odpeljali v nemška taborišča. Mnogi se niso nikoli več vrnili. Pripovedujejo, da so v Tomačevici bolne ljudi zažigali kar z njihovimi domovi vred.

Žrtve takšnega nasilja so bili Jože, Ana in Ivana Ščuka pa Franc Šibelja in drugi.

V spomin na ta tragični dogodek iz leta 1944 praznujejo vasi Komen, Tomačevica, Branik in Mali Dol svoj občinski praznik.

JADRAN RAVBAR

kramljanje

Draga urednica!

Najprej lep pozdravček. Zelo sem bila vesela, ko sem na mladinski strani »TV 15« zagledala svoj spis. Od takrat, ko sem borca obiskala, je minilo leto dni. Storila sem napako, da vam prispevka nisem takoj poslala. Veste, to je bilo lani pozimi, danes tega partizana ni več... O padlem sinu mi je povedal le še to, da je bil dober fant, priden in vesele narave. Tudi pesmi je pisal in na harmoniko igral. Ob slovesu mi je dal eno izmed sinovih pesmi, ki sem jo na žalost nekam založila. Hudo mi je in kar ne morem si oprostiti te malomarnosti. Če me spomin ne vara, je pesem govorila o »cesti, ki pelje v svet«. Morda jo bom našla in obljubim vam, da jo bom takoj poslala.

Danes vam pošiljam spis »Prenašalec pošte«. Napisala sem ga po pripovedovanju mamice, ki se žal več ne spominja kurirjevega imena. Tudi Mikšetovega Frca ni več —

tistega, ki je nosil partizanom orožje na Bač in ki je kurirja dobro poznal. Morda se bo kdo javil in nam povedal ime in primke padlega kurirja. Potem boste pa zadovoljni in ne boste več spraševali. Lep pozdrav!

MAJDA ŠLAMBERGAR
Poljčane 131
63319 Poljčane

Draga Majda!

Odgovorila si mi tako, kot sem želela. Splačalo se je, pa čeprav samo zaradi naslova pesmi o cesti, ki pelje v svet... Si ob teh besedah pomislila, koliko neizpolnjene je za seboj pustila vojna vihra? Zato v prihodnje skrbno čuvaj vsak, še tako droben spomin nanje, ki jim posvečamo te vrstice.

Lepo pozdravljena!

MILENA

Draga Milena!

Oglašam se prvič in vas najprej lepo pozdravljam. Na borčevski list smo naročeni že vrsto let. Oče se zelo zanima za politiko. Boril se je v vrstah narodnoosvobodilne vojske in rad prebira sestavke, ki govorijo o partizanskih dneh. Ko ste

govorom sem zvedela, da je bil tovariš med vojno partizan Pero... »Takrat sem takole nosil živo breme in ne sena za lačno srnjad!« je rekel in začel pripovedovati.

Zvedela sem, da je nesel dekle — partizanko Ocvirkovo Gretko, ki je imela hudo ozeble noge. Na rame si jo je oprtal in hajdi z njo do neke skrivne jame, kjer je bilo že polno hudo ranjenih borcev. Pot do tiste partizanske bolnišnice je bila znana le malo komu. »V zemljanki je bilo toliko ljudi, da so bili hudo na tesnem, in tudi vhod vanjo je bil tako majhen, da sem se komaj splazil vanjo!« mi je povedal.

Tako živo je pripovedoval, da se mi je zdelo, kakor da na sankah peljem hrano za partizanske ranjence. Pomislila sem, da bi se dalo doma nabrati toliko spranega perila in rjuh, da bi obvez nikoli ne zmanjkalo. Tudi oblek in obutve, saj nam tega danes res ne primanjkuje. Da o dobrih malicah in pogačah, ki jih zna pripraviti mamica, niti ne govorim. Vrvice od sank nisem niti čutila in tudi zeblo me ni več. Ob misli, da bi pomagala ubogim partizanom, mi je postalo celo toplo.

»Vidiš, utica je že čisto prazna!« me je iz razmišljanja zdramil očka. »Je kar na pravem kraju!« je dodal Pero, očka pa je že pokladal seno v jasli krmilnice. »Trpečim je treba pomagati!« sem slišala. Potem je tovariš Pero povedal, kako so bili partizani hvaležni vsem, ki so jim v tistih težavnih časih pomagali. »Dobrim ljudem se imamo zahvaliti, da smo zmagali!« Rekel je še, da je bilo hudo, a je le minilo.

Minilo je, mi je odmevalo v srcu. Prepозno smo se rodili. Naših poveljev ne potrebujejo več. Toda pridno se bomo učili. Ljubili bomo, kar je našega, in spoštovali žrtve narodnoosvobodilnega boja. Tudi to je nekaj!

DANICA CEPELNIK

Kurir

Mamica mi je povedala:

Bilo je leta 1943 ali morda leto kasneje. Dobro se ga spominjam, saj je hodil večkrat skozi našo vas, Mlad in čvrst fant je bil, da malo takih. Oblečen je bil v partizansko uniformo in s kape na glavi se mu je bleščala peterokraka zvezda. »Zdravo, tovarišica!« me je ogovoril nekega dne, ko sem delala na njivi. »Zdravo, tovariš!« sem mu odgovorila in se nasmehnila. Nadaljeval je svojo pot, jaz pa sem nadaljevala svoje delo. Minilo je nekaj dni, ko je naš sosed Mikšetov Frac prinesel žalostno novico. Veste, naš sosed je hodil prek hrvaške meje po mine, ki so jih nastavljali nemški graničarji, in z njim oskrboval borce na Baču pri Poljčanah. Povedal je, da je mlad kurir — ki sem ga malo prej omenila — padel sovražniku v roke. Ubili so ga in mrtvega vrgli v valove Sotle.

MAJDA ŠLAMBERGAR

uvedli mladinsko stran, sem ga začela prebirati tudi jaz in danes ga preberem od A do Z. Že večkrat sem sklenila, da se vam bom oglašila, a sem vedno odlašala. Danes vam sicer še ne pošiljam prispevka, a že zbiram gradivo zanj. Upam, da bo kmalu napisan in da ga vam bom lahko poslala. Njegovo vrednost boste pa sami ocenili. Ob koncu tega skromnega pisemca bi se vam želela še predstaviti. Sem učenka osnovne šole Draga Bajca v Vipavi. Stara sem trinajst let in obiskujem šesti razred. Od vaših dosedanjih dopisovalcev najraje prebiram sestavke, ki jih pišejo Alenka, Natalija in Vesna. Res bi rada postala vaša redna sodelavka.

Lepo vas pozdravljam!

ZORKA STEGOVEC
Erzelj 34
65271 Vipava

Draga Zorka!

Potem pa kar pogumno in še kakšno fotografijo priloži, le-teh sem še posebno vesela.

Lepo pozdravljena!

MILENA

Ni miru v Kurdistanu

BISTVO PROBLEMA

V istrskih in primorskih občinah te dni postavljajo komisije za ugotavljanje izvora pridobljene imovine. Gre predvsem za velike vile in vikende, ki so zgrajeni ob istrski in dalmatinski obali od Umaga do Novega Vinodola. V nobeni občini trenutno nimajo točnih podatkov, koliko vil in vikendov je na njihovem področju, kdo vse so njihovi lastniki, kdaj in kako so te zgradbe narejene in v kakšne namene jih lastniki uporabljajo.

Bistvo problema je, da lastniki komaj 30 dni v letu uporabljajo te vile ob morju zase, ves ostali čas pa jih oddajajo zlasti tujim gostom, od česar ne plačajo nobenega davka. Drugi problem pa je v tem, da so v komisije, ki bodo preiskovale odkod lastnikom sredstva, prišli funkcionarji, pri katerih bi morali najprej začeti z istim vprašanjem.

Dnevnik, 7. II. 1972

DOBER ZAČETEK

Januarja letos je bil primanjkljaj v blagovni menjavi SFRJ s tujino najmanjši v zadnjih treh letih. Primanjkljaja je samo 870 milijonov dinarjev (januarja 1971 ga je bilo štirikrat več). To je zgovorno potrdilo, da se predlogi ZIS o stabilizaciji uspešno uresničujejo.

Januarja smo izvozili za 2 milijardi 750 milijonov dinarjev, kar je za 8 odstotkov več kot v istem času lani, uvozili pa smo za 3,32 milijarde ali za 36 odstotkov manj kot januarja 1971.

Delo, 9. II. 1972

»ILEGALNI« OBRTNIKI

V Beogradu dela dnevno več sto neregistriranih avto-kleparjev, avto-mehanikov, prevoznikov, TV in radiotehnikov, podjetnikov, pleskarjev, tapetnikov... »Razen denarne kazni ni za tako dejavnost nobene druge sankcije, tako da le-ti največkrat brez prigovora plačajo kazen in nadaljujejo delo. »Ilegalci« so največkrat zaposleni v družbenem sektorju, a svoje delovno mesto izkoriščajo za pridobivanje naročnikov za delo. Na ta način zmanjšujejo naročila za svojo delovno organizacijo.

Politika, 8. II. 1972

Vojaki kurdskega poveljnika Talabanija v dolini reke Servana. Kurdi so imeli leta 1946 svojo lastno neodvisno republiko na področju Mahabada v severozahodni Perziji, vendar so jo kmalu perzijska, turška in iraška vojska z združenimi močmi uničile.

Med drugo svetovno vojno se je nesrečni manjšini ponudila priložnost, da je svoj nacionalni boj še bolj razmahnila. Leta 1943 je mula Mustafa Barzani, ki se je bil med upori v tridesetih letih proslavil kot eden izmed najbolj bojevitih kurdskih poveljnikov, začel napadati iraške policijske postaje, da bi si priskrbel orožje, s katerim je nato začel ustanavljati prve gverilske skupine.

Ob koncu leta je imel že precej močno vojsko. Že nekajkrat mu je uspelo na bojnem polju premagati redne iraške sile in je vladu Nurija Saida prisilil k sporazumu, po katerem so iraškemu Kurdom priznali vrsto pravic. Prvič se je celo zgodilo, da je bil v bagdadski vladi imenovan poseben minister, zadolžen za kurdске zadeve. To je bil korak k ureditvi odnosov med kurdsko manjšino in vlado države, v okviru katere je živel.

Toda temu prvemu koraku niso sledili drugi: še več, ob koncu vojne je iraška vojska znova zbrala moči in s pomočjo izdajstva enega izmed kurdskih voditeljev, Mahmuda Zibarija, ki je prestopil na iraško stran s svojimi 2000 možmi, je končno obkolila Barzanijeve sile. Samo z veliko težavo je tedaj že legendarnemu kurdskemu poveljniku uspelo zbežati iz obroča in popeljati prek zasneženih in neprehodnih gora svoje ljudstvo v Perzijo. Po pospešenem pohodu so dospeli do masiva Mahabad, kjer so Kurdi, ki so se bili uprli perzijskemu šahu, živeli od leta 1941 v nekakšni avtonomni skupnosti, s tihim pristankom Sovjetske zveze in Velike Britanije, ki sta v prvih letih vojne zasedli del iranskega ozemlja.

Barzanijev prihod v Mahabad je okrepil pozicije te kurdске trdnjave, kjer so se zbrale narodnostne manjšine, ki so živele v Iraku, Turčiji in Perziji. Tu, v Mahabadu, se je leta 1945 rodila KDS, Kurdsko demo-

kratska stranka, ki še dandanašnji politično združuje osvobodilno gibanje. Naslednje leto, 11. januarja 1946, se je avtonomno ozemlje Mahabad proglasilo za neodvisno republiko. To je bila prva in doslej edina kurdská država, ki je imela svojo zastavo, svojo vojsko in parlament, sestavljen iz 13 članov.

Toda obstajala je le malo časa in se tragično končala. Vlade iz Ankare, Teherana in Bagdada so se združile v zvezo, ki jih je zavezovala, da si medsebojno pomagajo proti vsakršnemu prevratnemu gibanju. Cilj tega pakta je bil uničenje notranje opozicije: Kurdi, ki so jim očitali povezovanje s Sovjetsko zvezo in z levičarskimi političnimi silami, so predstavljali prvo tarčo skupne akcije treh držav. Usoda mlade Mahabadske republike je bila zapečatená: potem ko so jo bombardirale in obkolile kar tri najsoodnejše vojske, je bila po hrabrem odporu prisiljena kapitulirati. Njene poglavitne voditelje, med katerimi je bil tudi predsednik Gazi Mohamed, je perzijska vlada dala pobesiti prav na tistem trgu, na katerem so proglasili republiko. Mnogo branilcev kurdské republike so poklali. Toda nekaterim med njimi je uspelo zbežati pred pokolom: skupine pod vodstvom Mohameda Kalida, Barzanijevega nečaka, so se srečno prebile čez gorovje na zahodu in vstopile v Irak, kjer so se razkropile po svojih rojstnih vaseh. Druge skupine branilcev, v katerih je bilo kakih 800 mož, so se pridružile Barzaniju, ki je po novem, dramatičnem pospešenem pohodu — v 14 dneh je, nenehno zasledovan od šahove vojske, opravil težko pot malone 300 kilometrov — prodrl v nasprotno smer kot njegov nečak in se uspel rešiti čez reko Araks, ki ločuje Perzijo in sovjetsko Armenijo.

Sovjetska zveza je ubežnikom ponudila gostoljubje, četudi poprej ni mignila s prstom, da bi ubranila malo kurdsko republiko, ki so jo vendarle mnogi proglasili za »rdečo«, bodisi zaradi nekaterih komunističnih potez v strukturi njene državne oblasti, bodisi zaradi prijateljskih vezi, ki jih je bila navezala z Moskvo. Da bi opral svojo krivdo, ker ga je bil zapustil, je Stalin imenoval Barzanija za generala Rdeče armade. Vendar je bil to zgolj častni naziv, ki naj bi pomagal ublažiti žalostno izgnanstvo kurdskega voditelja.

To izgnanstvo je trajalo približno dvanajst let. Barzani se je namreč vrnil v puščobne gore iraškega Kurdistana šele leta 1958, ko je val revolucije odplaval v Bagda-

du oblast hašemitske kraljevske hiše in vlado pod vodstvom Nurija Saida.

Novi režim, ki ga je vodil general Kasem, je proglasil Irak za »arabsko-kurdsko republiko«, kar je vzbudilo navdušenje pri manjšini, ki je sicer igrala odločilno vlogo pri odstranitvi monarhije. Potrpežljivo organizacijsko delo ubežnikov iz mahabadske republike, ki so se bili pridružili Barzanijeve- mu nečaku in se vtihotapili v vasi na severu, kjer so srečno preživeli težka preganjanja iz časa petdesetih let, je naposled obrodilo svoje sadove. Predvsem pa je bil pri odstranitvi monarhije odločilen vpliv političnega delovanja kurdské demokratske stranke, ki je v Bagdadu delovala v povezavi z drugimi opozicijskimi silami.

V ozračju, ki je zavladalo po iraški revoluciji, si je kurdská demokratska stranka pridobila precejšnjo veljavo. Njen časopis »Kebata« si je razširil krog bralcev in Barzaniju, ki se je s svojimi možmi vrnil iz Sovjetske zveze, so priredili zelo tople sprejem in ga postavili v vrsto najuglednejših predstavnikov novega režima.

Toda to navdušenje je trajalo le malo časa. Začeli so odlašati z uresničevanjem obljub, ki jih je nova vlada dala Kurdom, in »prehodno obdobje«, ki ga je zahteval Kasem, da bi pripravil rešitev kurdskega manjšinskega vprašanja v okviru iraške ustave, so podaljševali v nedogled.

(Nadaljevanje prihodnjic)

VPRAŠANJE ZDRUŽENJEM BORCEV IN REZERVNIH VOJAŠKIH STAREŠIN

- Kaj ste storili, da bi se »TV-15«, ki je vaše glasilo, še bolj razširil med prebivalstvo vašega kraja?
- Če se drugi listi širijo s pomočjo organizacij, katerih glasila so, se mora tudi naš!
- Ne pozabite na to na svojih letnih skupščinah!

Trdovratni japonski vojščaki

Redki so Slovenci, ki so se med zadnjo svetovno vojno srečali z Japonci tudi na bojiščih. Predvsem so to nekateri naši izseljenci, ki so se prostovoljno prijavili v zavezniške vojske in se tako udeležili vojne na otokih Tihega oceana ali v Siamu in Burmi. Bolj poznamo Japonce kot vojsake iz cele vrste v glavnem ameriških in angleških filmov. Ti slikajo japonske vojsake kot okrutne in sila disciplinirane borce, žilave in vztrajne, skromne in fanatične. Najbrž se niso dosti zmotili — pomislimo samo na pilote-samomorilce, na tradicionalni harakiri in samurajsko izročilo.

Pred 500 leti so streljali še s takimi »kanoni«, kot nam jih kaže slika. Gre za risbo angleškega izvora iz 15. stoletja; oblegovalci se pripravljajo na napad, obleganci pa se branijo izza obzidja.

Toda leta 1945 je vseeno japonska vojska morala dvigniti roke ter razobesiti belo zastavo. Ukaz za to je prišel od samega cesarja, ki je spredel, da se njegova država sama ne more bosti s celim svetom, potem ko so se vdali nemški nacisti. Mnogi vojaki sploh niso verjeli, da je kaj takega mogoče, saj so jih od rojstva vzgajali v prepričanju o nepremagljivosti cesarske vojske.

Zato je bilo veliko primerov, ko so posamezni vojaki odklonili vdajo in se zatekli v gozdove, češ da je novica o premirju in vdaji samo sovražnikova zvijača. O skupini takih vojakov, ki se znajdejo na samotnem otoku z eno samo žensko in se nato počasi zaradi ljubosumnosti pobijejo, so posneli celo film. Toda počasi so se vendar že ostareli trdovratneži sprijaznili s porazom in drug za drugim prišli iz hoste.

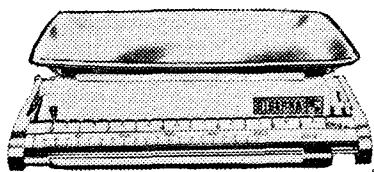
Komaj dva tedna sta pretekla, kar so v pragozdovih otoka Guam odkrili japonskega vojaka Shoiki Yokoi. Ta disciplinirani vojak se je torej skrival celih 28 let (ni napaka, beri osemindvajset). Otok so namreč Američani zasedli leta 1944, medtem ko je Japonska kapitulirala leta 1945. Zdaj je stari vojak v bolnišnici, ker ne more spati več kot dve do štiri ure na dan. Najbrž je to posledica dolgotrajnega skrivaštva, lahko pa tudi velikanskih sprememb v načinu življenja leta 1944 in zdaj. Naj si vsak sam predstavlja, kako bi bilo, če bi naravnost iz vojnih časov »prekoračnik« v sedanjost.

Odkritje, da je v pragozdu prav do zdaj ostal ta vojak, pa je japonske oblasti spodbudilo k ponovni akciji. Se vedno je namreč veliko primerov, ko svojci pogrešajo kakega člana svoje družine, ki je bil vojak. Zato bodo na stroške ministrstva za socialne zadeve iz letal nad težko prehodnimi območji še enkrat razmetali letake, v katerih bodo pozvali skrivače, naj se vdajo. Predvsem pa jih bodo skušali prepričati, da je vojne že zdavnaj konec. Morda se bodo ti ljudje, če je še kateri kje, začudili, ko bodo ugotovili, kako se zdaj človeštvo boji že nove vojne.

LOGATEC

VAM NUDI
KVALITETNA
OKNA
BALKONSKA VRATA
ROLETE

kuhinjska tehtnica

LIBELA-CELJE